

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Romana Daňková

Život a dílo Alfreda Adlera

Olomouc 2018

vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 10. dubna 2018

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce panu PhDr. Petru Zimovi, Ph.D. za podnětné rady a připomínky. Dále děkuji své rodině a blízkým, kteří mě při psaní jakkoliv podporovali.

Obsah

Úvod	6
1 Život Alfreda Adlera	8
1.1 Dětství a studium	8
1.2 Profesní cesta	9
1.3 Sourozenské konstelace	11
1.4 Díla Alfreda Adlera	12
1.5 Adlerův postoj k náboženství	13
2 Místo Alfreda Adlera v dějinách psychologického myšlení	15
2.1 Psychoanalýza Sigmunda Freuda	15
2.2 Individuální psychologie Alfreda Adlera	18
2.3 Analytická psychologie Carla Gustava Junga	19
3 Problematika výchovy – vědomí a svědomí	22
3.1 Rané vzpomínky a psychologie užití	23
3.2 Psychologie vědomí a nevědomí	24
3.3 Emoce, svědomí, pocit viny	26
4 Pojetí lidské duše u Alfreda Adlera	30
4.1 Pojem a předpoklady duševního života	30
4.2 Funkce duševních orgánů	32
4.3 Záměrnost v duševním životě	32
5 Pojetí charakteru a povahové rysy člověka	36
5.1 Podstata a vznik charakteru	36
5.2 Význam společenského citu pro vývoj charakteru	38
5.3 Směry vývoje charakteru	40
5.4 Rozpor s jinými psychologickými školami	44
6 Povahové rysy útočného a neútočného rázu	45
6.1 Povahové rysy útočného rázu	46
6.2 Povahové rysy neútočného rázu	52
7 Temperamenty	57
7.1 Sangvinik	58
7.2 Cholerik	58
7.3 Melancholik	59
7.4 Flegmatik	59

7.5 Lidské temperamenty a vnitřní sekrece	59
8 Chápání životního stylu a smyslu života	63
8.1 Životní styl.....	63
8.2 Smysl života	71
9 Využití tématu ve výuce OV a ZSV	75
Závěr.....	77
Prameny a literatura.....	80
Elektronické zdroje.....	82
Literatura k obrázkům	83
Seznam příloh.....	84

Úvod

Téma diplomové práce „Život a dílo Alfreda Adlera“ jsem si zvolila z toho důvodu, že mě zaujaly jeho myšlenky a názory, zejména teorie o komplexu méněcennosti, dále je mi blízká perspektiva, s jakou pohlíží na pořadí narození dítěte v rodině a sourozenecké konstelace. Dalším důvodem pro sepsání této práce byla skutečnost, že není tolik známý jako někteří jeho současníci a do našeho jazyka bylo přeloženo jen několik málo Adlerových publikací či jiných pojednání o jeho životě a díle od jiných autorů.

Hlavním cílem předkládané práce bude rozšířit povědomí o autorovi, shrnout jeho myšlenky a přiblížit dílo Alfreda Adlera a jeho teorie čtenářům této práce a současně žákům občanské výchovy i studentům společenských věd.

Tato práce bude rozdělena do devíti kapitol a příslušných podkapitol. Nejprve se zaměřím na dětství, studium a profesní směřování Alfreda Adlera, teorii sourozeneckých konstelací, jeho postoj k náboženství a nebude opomenut ani výčet jeho děl přeložených do českého jazyka. V další části této práce soustředím svoji pozornost na postavení Alfreda Adlera v rámci dějin psychodynamické psychologie, kam se Adler svými názory zařadil. Dvě nesporně největší osobnosti tohoto směru jsou Sigmund Freud a Carl Gustav Jung, kteří byli pro Adlera velkou inspirací a později také podnětem k rozvíjení vlastní odlišné teorie, jelikož s nimi v mnohém nesouhlasil.

Poté se budu věnovat definování pojmů vědomí, nevědomí a svědomí, a to z pohledu jednak autorů psychologických slovníků, tak z pohledu různých filozofů a myslitelů. Především se zde zaměřím na Adlerův pohled na tuto problematiku. V další kapitole bude charakterizováno pojetí lidské duše, jak na ni nahlíželi filozofové jako například Aristoteles či další představitelé středověké a novověké filozofie. V této části bude centrem pozornosti Adlerovo pojetí lidské duše a to, jakou funkci plní duševní orgány.

Následující kapitola bude zaměřena na podstatu a vznik charakteru, dále na to, jakou důležitou roli Adler ukládá společenskému citu pro vývoj charakteru a v neposlední řadě na to, jakým směrem se charakter vyvíjí. Dále se budu věnovat dvěma skupinám povahových rysů podle toho, jak je Adler rozděluje. Jsou jimi povahové rysy útočného rázu a povahové rysy neútočného rázu, z nichž některé si blíže představíme. Následně přiblížím typologii temperamentu, jeho původ, dnes již klasické členění dle Hippokrata a Galéna, na které Adler navázal a rozšířil o svoje myšlenky.

V závěrečné části práce nastíním, co lze chápat pod pojmem smysl života a životní styl. V návaznosti na to budu rozebírat chápání smyslu života a také životního stylu podle

Adlera, typy dle jejich míry přizpůsobivosti a to, jak se životní styl může projevovat. Nebude chybět ani pasáž věnovaná využití tohoto tématu ve výuce občanské výchovy a společenských věd.

1 Život Alfreda Adlera

Alfred Adler je často označován společně se Sigmundem Freudem a Carlem Gustavem Jungem za jednoho ze tří otců psychologie. Byl považován za vynikajícího řečníka a na rozdíl od Freuda a Junga nebyl spisovatel, ale stal se spíše mužem praxe než teorie. Řada jeho knih vznikla na základě zápisů z přednášek, které byly pořizeny jinými lidmi.¹

1.1 Dětství a studium

Alfred Adler se narodil 7. února roku 1870 ve Vídni. Pocházel z rodiny maďarského židovského obchodníka s obilím.² Narodil se jako druhý ze šesti dětí a po narození o dva roky mladšího bratra se cítil odstrčený, a proto přilnul více k otci. V dětství Adler prožíval mnoho těžkých situací, neboť ve třech letech zemřel jeho mladší bratr v posteli vedle něj. Sám Adler dokonce dvakrát jen stěží unikl smrti, a to při autohavárii a poté v pěti letech, kdy měl zápal plic.³ Byl také velmi často nemocný, míval záchvaty astmatu a trpěl křivicí, kvůli které začal chodit až ve čtyřech letech. I přes tuto nemoc nebyl svými vrstevníky odmítán a dokázal se začlenit do kolektivu ostatních dětí. Jelikož byl velmi zvědavý, organizoval mnohdy pro své kamarády rozmanité expedice za účelem hledání a pozorování různých druhů živočichů.⁴

Na střední škole byl velmi slabý v matematice, musel dokonce skládat reparát, a proto mu učitel doporučoval, aby raději odešel ze školy a šel se učit švecem. Avšak Adler byl vytrvalý a díky své tvrdé práci se nakonec stal nejlepším matematikem třídy. Právě kvůli častým nemocem, smrti bratra a také jeho vlastnímu úniku před smrtí se rozhodl pro studium medicíny. Při studiu medicíny vedl Adler velmi bohatý politický život.⁵ Po úspěšném ukončení studia se nejprve věnoval oftalmologii a teprve po určité době začal působit jako praktický lékař. Nakonec se začal věnovat psychiatrii a stal se prvním lékařem, který porozuměl tomu, jakým způsobem přetváří člověka prostředí.⁶

---

¹ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 152.

² ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 151.

³ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 49.

⁴ ALFRED ADLER – Zakladatel individuální psychologie. [online]. [cit. 2017-09-01].

Dostupné z: <http://arienn.cz/vyznamni-psychologove/alfred-adler-zakladatel-individualni-psychologie/>

⁵ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 49.

⁶ Arienn.cz – Psychologické články pro rozvoj a životní naplnění. Alfred Adler – Zakladatel individuální psychologie [online]. 2018. [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <http://arienn.cz/vyznamni-psychologove/alfred-adler-zakladatel-individualni-psychologie/>

1.2 Profesní cesta

V prvních dvou desetiletích 20. století se kolem Sigmunda Freuda shromáždila ve Vídni celá řada vynikajících myslitelů. Tito myslitelé dále propracovávali psychoanalytickou teorii, avšak již od začátku bylo psychoanalytické hnutí plné nesouladů a kontroverzí díky složitosti a novosti tématu a dále díky intelektuální nezávislosti Freudových nejlepších žáků jako například Carla Gustava Junga, Otta Ranka či Wilhelma Reicha.⁷ Mezi tyto žáky a dlouholeté spolupracovníky Freuda patřil také Alfred Adler, který se stal dokonce prezidentem Vídeňské psychoanalytické společnosti.⁸ V letech 1902–1911 byl členem Vídeňského psychoanalytického kroužku S. Freuda, se kterým se však koncepčně rozešel. Členové Psychoanalytické společnosti vystoupili proti Adlerově názorům a potvrdili svůj nesouhlas formálním hlasováním.⁹

V roce 1914 si Adler založil vlastní odbornou společnost. Svou novou psychologickou školu označil názvem individuální psychologie. Její stanoviska rozpracovával na základě studia komplexu méněcennosti již od roku 1911, kdy opustil Vídeňskou psychoanalytickou společnost. Jeho odklon od psychoanalytické koncepce je zřejmý z pojetí osobnosti. Slovo „individuální“ v názvu teorie vychází z latinského slova *individuum*, což je možné přeložit jako nedělitelný a vyjadřuje tedy celistvost či nedělitelnost osobnosti. Svou pozornost Adler soustředil zejména na jednotu osobnosti, a to v době, kdy jiní chápali osobnost jako rozdělenou na několik instancí.¹⁰ Adlerova teorie individuální psychologie měla obzvlášť velký vliv na učitele ve Vídni mezi dvěma světovými válkami.¹¹

Co se týče Adlerovy inspirace, tak ho již od raného mládí znepokojovala sociální nespravedlnost a chudoba a při studiu sociálních problémů se začal zajímat o spisy Karla Marxe a o socialistické hnutí. Netajil se tím, že byl přesvědčený o tom, že jen v socialismu může být sociální cit, který je nezbytný pro svobodné soužití, a je konečným cílem a účelem. Teprve po určité době byl znepokojen surovými praktikami marxistického režimu v Sovětském svazu a odmítal je. I přesto však nikdy neztratil svůj obdiv k socialistickým ideálům. Díky tomuto ideologickému zaměření se na jednom socialistickém politickém shromáždění setkal s Raissou Epsteinovou, ruskou studentkou a revolucionářkou. Ze začátku

---

⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 189.

⁸ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 41.

⁹ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 50.

¹⁰ BAŠTECKÁ, Bohumila et al. *Psychologická encyklopedie. Aplikovaná psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 132.

¹¹ HIRSCH, Pam. *Apostle of Freedom: Alfred Adler and His British Disciples*. History of Education, 2005.

oba dva věřili, že si jsou ideologicky velmi blízcí. Po sňatku se ovšem ukázalo, že Adlerův druh socialismu je příliš mírný ve srovnání s radikalismem jeho manželky.¹²

Dále se Adler inspiroval fikcionalismem německého filozofa Hanse Vaihinger, který považuje fikci za myšlenkové pomůcky, dovolující nám zvládnout zkušenosti a poněkud zdánlivě je i svět pochopit. Na základě toho Adler staví teorii na myšlence fiktivního finalismu, kdy je fiktivní cíl principem celistvosti osobnosti a usilování o naplnění tohoto cíle je hlavní dynamickou silou. Fikce podle něj slouží jedinci k organizování obrazu světa a zkušenosti.¹³

Další oblast problému se objevila ve chvíli, kdy se Raissa začala vzpírat mužské nadvládě, která byla typická v té době pro rakouskou měšťanskou rodinu. Adlerovo chování se totiž nedalo vždy předvídat: „*Dokázal být střídavě roztomilý, láskyplný, arogantní, zuřivý. Byl to nesporně náladový člověk.*“¹⁴ Raissa za těchto okolností trpěla pocity sklíčenosti a na krátkou dobu dokonce opustila svého manžela, který byl zcela pohlcený kariérou. Údajně to bylo právě Adlerovo zaujetí psychologii, které vytvořilo mezi ním a jeho manželkou jakousi přehradu. Avšak navzdory tomu si společně dokázali vytvořit harmonický vztah a vychovali tři děti.

Ve dvacátých letech Adler zorganizoval s podporou Vídeňské školní rady řadu dětských poraden a obsadil je svými stoupenci. Tyto poradny úspěšně fungovaly přes deset let do doby, než si nové politické klima třicátých let vynutilo jejich uzavření. Neboť byl Adler velmi dobrým řečníkem, tak často přednášel a mnohokrát byl pozván na přednášky ve Spojených státech.¹⁵ Nakonec v roce 1935 emigroval před německým fašismem do USA, kde působil na univerzitě. Alfred Adler zemřel dne 25. května 1937 v Aberdeenu ve Skotsku při přednáškovém turné.¹⁶

Sigmund Freud Adlera pro rozchod celý život nenáviděl. Po jeho smrti napsal příteli: „*Nerozumím tvé sympatii k Adlerovi. Pro židovského chlapce z vídeňského předměstí je smrt v Aberdeenu sama o sobě neslýchaná kariéra a důkaz, jak daleko došel. Svět ho skutečně bohatě odměnil za služby odporu k psychoanalýze.*“¹⁷

---

¹² DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 42.

¹³ BAŠTECKÁ, Bohumila et al. *Psychologická encyklopedie. Aplikovaná psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 132-133.

¹⁴ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 42.

¹⁵ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 42.

¹⁶ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 50.

¹⁷ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 50.

1.3 Sourozenecké konstelace

Individuální psychologie Alfreda Adlera připisuje velký význam působení sociálního prostředí, kde jedinec není jeho pasivním produktem, ale zaujímá k němu vlastní vnitřní postoj. Adler tento postoj označuje jako životní styl či životní linii, kdy životní styl zahrnuje základní sebepojetí, životní cíl a pohled na svět. Jedinec tak v souladu se svým životním stylem interpretuje různé společenské situace a reaguje na ně. Životní linie se utváří přibližně během prvních 5–6 let života pod vlivem rodinné konstelace, která v sobě zahrnuje vztahy k rodičům a postavení v řadě sourozenců.¹⁸ Právě proto jsou tato raná léta kritická pro blaho dítěte a následně i pro dospělého člověka. Rodičovská výchova je velmi důležitá, jelikož je díky ní možné předejít obtížím v budoucnosti.

Adler předpokládal, že pozice v rodinné konstelaci je příčinou utváření určitých osobnostních rysů. Vyzdvihuje tedy důležitost sourozeneckých vztahů, kdy zdůrazňuje pořadí, ve kterém se dítě narodí. Každé dítě v rodině má svoji jedinečnou pozici, která utváří jeho vlastní perspektivu. Všichni členové rodiny formují sociální jednotu a objektivně žijí ve stejné rodině. Rodina je jako celek dynamická. Narození každého dítěte přináší nového člena do rodinného společenství, a tím vznikají nové vzorce interakcí. Každý nově příchozí člen vstupuje do skupiny, která již má své vlastní existující vzorce. Přesto přispívá nově příchozí člen k této skupině svým vlastním způsobem.¹⁹

Podle Adlera má nejstarší dítě převahu zajištěnou svým věkem. V důsledku nepříjemného zážitku, kdy je po narození mladších sourozenců „sesazen z trůnu“, se tak stává spíše konzervativním „strážcem pořádku“ a snaží se udržet to, co mělo. Naopak nejmladší sourozenec má tu výhodu, že vyrůstá ve vřelejší atmosféře než jeho sourozenci, ale vadí mu, že je vždy pokládáno za toho nejmladšího, kterému není možné nic svěřit. A tak se jeho touha po moci vyostří. Nejmladší bude tedy ve většině případů člověkem, jehož uspokojení spočívá pouze v dosažení toho nejlepšího, a který v sobě živí úsilí předběhnout všechny ostatní. Soutěžení je tak určující faktor pro velkou část nejmladších. Podle Adlera jsou jedináčci úplně přesyceni výchovnými požadavky svého okolí. Jelikož rodiče nemají více méně na výběr, vrhnou veškerý výchovný elán na jedináčka. Ten se stává velmi nesamostatným, stále čeká, že mu někdo ukáže cestu a vyhledává oporu. Také bývá často rozmazlený, není zvyklý na potíže, neboť mu byly vždy odklizeny z cesty. Jelikož je neustále středem pozornosti,

---

¹⁸ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 190.

¹⁹ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 26.

získává proto lehce pocit, že je něčím zvláštní. Z dnešního pohledu je Adlerův názor na jedináčky považovaný za velmi nespravedlivý.²⁰

Podle pořadí narození dětí je možné pouze s určitou pravděpodobností usuzovat, že dítě získá jisté typy zkušeností. S největší pravděpodobností bude prvorozené dítě dominantním typem člověka a mladší dítě bude naopak více okouzlující. V naší kultuře je tomu tak proto, že pořadí narození dětí v mnoha rodinách má tendenci určovat různé typy vztahu k nejstaršímu, prostřednímu a nejmladšímu dítěti. Přestože Adler považuje pořadí narození za významný faktor ve vývoji osobnosti, není možné pouze na jeho základě předpovědět daný typ vzorce chování. Nejedná se pouze o změny v kultuře a jejích normách. I specifická rodina může mít atypické vzájemné vztahy mezi členy. Pořadí narození dětí je tedy do jisté míry významné, ale samo o sobě nepředurčuje jistý typ osobnosti.²¹

1.4 Díla Alfreda Adlera

Většina děl rakouského psychologa a zakladatele individuální psychologie Alfreda Adlera vyšla pouze v původním, tedy německém, jazyce a některá díla také v jazyce anglickém. Do českého jazyka bylo přeloženo jen několik jeho děl. Mezi tato díla patří níže uvedené, které ve stručnosti popíši.

Prvním přeloženým dílem Alfreda Adlera do českého jazyka se stalo dílo „Člověk jaký jest“, vydané v roce 1935. Tato kniha se snaží stanovit pevné základy individuální psychologie a její cenu pro znalost lidí, zároveň pak její význam pro obcování s lidmi a pro úpravu vlastního života. Vnikla z přednášek ve Vídni a jejím hlavním úkolem je, abychom pochopili nedostatky své činnosti a práce ve společnosti z nesprávného chování jednotlivce, a abychom poznali jeho chyby a lépe ho tak mohli včlenit do společnosti.²² Dílo nesoucí název „Psychologie dětí“ bylo u nás vydáno v roce 1994. Jedná se o sbírku 25 případů dětí ve věku od 3 do 17 let, které byly poslány do Adlerovy pedagogicko-psychologické poradny ve Vídni kvůli poruchám chování a nezvladatelnosti ve škole. Na názorných příkladech ukazuje rodičům a učitelům, jak správně analyzovat a řešit nejrůznější kázeňské či psychické problémy.²³ Dalším dílem, vydaným v českém jazyce v roce 1995, je „Smysl života“. Zde Adler představuje svůj teoretický systém a zabývá se tématy jako je například komplex méněcennosti, důležitost pořadí mezi sourozenci, pocit sounáležitosti, snaha uplatnit se, touha

---

²⁰ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 190-191.

²¹ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 26-27.

²² ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 6.

²³ ADLER, Alfred. *Psychologie dětí: děti s výchovnými problémy*. 1. vyd. Praha: Práh, 1994. s. 160.

po moci, smysl života, životní styl a další.²⁴ Dílo „Porozumění životu“, které u nás vyšlo v roce 1999, je souborem přednášek, které představují sbírku základních informací přibližujících principy a pojmy individuální psychologie.²⁵

1.5 Adlerův postoj k náboženství

P. Sandmann, který působil v Ústavu Alfreda Adlera v Mnichově, shrnuje Adlerův postoj k náboženství do několika níže uvedených bodů:

- „Božskost“ je jako cíl pro člověka nedosažitelná.
- Víra v Boha může na člověka působit neurotizujícím způsobem a určitým způsobem také paranoidně.
- „Bůh“ je obrazná formulace pro smysl života, avšak pro Adlera je veškerá metaforika podezřelým, nepřímým, skrytým a zaobaleným způsobem vyjadřování.
- Náboženství chybí kauzální základ. Znalost tohoto základu je však pro reálný úsudek nevyhnutelná a je základem jak Adlerovy individuální psychologie, tak i Freudovy psychoanalýzy. Na rozdíl od Adlera a Freuda, podle náboženství cíl života přesahuje člověka. Podle Adlera však psychoanalýza nepřináší nic jiného než poznatky o hnacím psychologickém mechanismu, který sice skutečně působí, avšak nepřináší žádnou skutečnou orientaci ani žádný smysl.²⁶

Adler ve své definici náboženství vychází hlavně z „konstantního pocitu méněcennosti ubohého lidstva“. „Bůh“ podle Adlera představuje až dodnes nejskvělejší manifestaci cíle, jímž je dokonalost člověka. Znamená to tedy, že myšlenka Boha a její nesmírný význam pro lidstvo může být chápána, respektována a ceněna z hlediska individuální psychologie jako konkretizace a interpretace lidského uznání velikosti a dokonalosti, jako vazba spojující jednotlivce i celou společnost s cílem, který se nachází v budoucnosti, který stupňováním pocitů a emocí zesiluje motivaci v přítomnost.

---

²⁴ ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. s. 149.

²⁵ KOSATÍK, Pavel. Adlerův úvod do individuální psychologie poněkud zastaral [online]. 2018. [cit. 2018-01-12]. Dostupné z: <https://www.kosatik.eu/adleruv-uvod-individualni-psychologie-ponekud-zastaral/>

²⁶ TAVEL, Peter. *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla. Potřeba smyslu života. Přínos Viktora E. Frankla k otázce smyslu života*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. s. 167.

Vyplývá z toho tedy, že podle Adlera se náboženství a individuální psychologie setkávají v určitém cíli, kterým je dokonalost lidstva. V případě, že náboženství slouží tomuto cíli, pak dokáže být Adler vůči němu tolerantní. Za cenný by však považoval každý směr, jehož konečný cíl by zaručoval blaho všech. Adlerovi je při vší toleranci vůči náboženství jasné, že Bůh je idea, nejvyšší a největší idea lidstva, idea vytoužené dokonalosti. Pro Adlera je také důležitá skutečnost, že člověk je střed skutečnosti a úkolem individuální psychologie je učinit člověka středem. A tak je lidem vytyčen cíl, který může být jakkoliv nedosažitelný, k němuž má člověk během svého vývoje ustavičně stoupat:²⁷ „*At' už onomu nejvyššímu působícímu cíli říkáme božství nebo socialismus nebo čistá idea pocitu společenství, vždy jde o obraz mocného, dovršení slibujícího, milostí obdařujícího cíle našeho snažení.*“²⁸

---

²⁷ KÜNG, Hans. *Freud a budoucnost náboženství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010. s. 54.

²⁸ KÜNG, Hans. *Freud a budoucnost náboženství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010. s. 54.

2 Místo Alfreda Adlera v dějinách psychologického myšlení

Pro zařazení Alfreda Adlera do dějin psychologického myšlení a pro charakteristiku jeho psychologie, je potřeba přiblížit i další psychologické směry, které se řadí k psychodynamické psychologii. K takovým směrům patří ty, které jdou pod povrch našeho vědomí a pokoušejí se analyzovat podvědomé či nevědomé aktivity psychického života. Psychodynamická psychologie vznikala na počátku na základě potřeb terapeutické praxe, ale později se postupně rozrostla v obecnou koncepci lidské psychiky i duševního vývoje.²⁹ Součástí psychodynamické psychologie jsou psychoanalýza Sigmunda Freuda, individuální psychologie Alfreda Adlera a analytická psychologie Carla Gustava Junga.³⁰

2.1 Psychoanalýza Sigmunda Freuda

Sigmund Freud, který je považován za zakladatel psychoanalýzy, se narodil 6. května 1856 v Příboře na Moravě do rodiny židovského obchodníka s vlnou a se sukem.³¹ Byl nejstarším dítětem a po něm se narodilo ještě sedm dalších sourozenců. Freudův vztah k matce byl po celý život velmi silný a výrazně pozitivní. O otci tvrdil, že se mu částečně podobá a zdědil po něm povahové rysy. V době, kdy měl Freud tři roky, se rodina odstěhovala nejprve do Lipska a poté do Vídně.

Freudův prospěch na obecné i střední škole byl vynikající, většinu let byl primusem třídy.³² Byl velmi talentovaný, pracovitý a měl vynikající paměť. Ovládal několik jazyků, mezi které patřila němčina, latina, řečtina a hebrejšтина. Mimo jiné se učil francouzsky, anglicky, španělsky a italsky. V říjnu 1873 nastoupil na lékařskou fakultu a v březnu 1881 zde promoval.³³ Poté se dal na studium medicíny, kde se jeho největším učitelem stal známý fyziolog Ernst Brücke, pod jehož vlivem získal novou filozofickou orientaci, kterou byl radikálně-mechanický materialismus.

Po dokončení studií se stal asistentem ve vídeňské Všeobecné nemocnici, poté působil v soukromém ústavu pro nervově nemocné z nejvyšších společenských kruhů. Následně dostal nabídku na stáž do Paříže k slavnému francouzskému psychiatrovi Jeanu Martinu Charcotovi, který se stal jeho vzorem.³⁴ Ve své práci vycházel právě z francouzské psychiatrické školy a v roce 1886 si otevřel soukromou lékařskou ordinaci a oženil

---

²⁹ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 169.

³⁰ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 59.

³¹ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 59.

³² KOCOUREK, Jiří. *Horizonty psychoanalýzy*. 1. vyd. Praha: psychoanalytické nakladatelství, 1992. s. 37.

³³ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 60.

³⁴ KOCOUREK, Jiří. *Horizonty psychoanalýzy*. 1. vyd. Praha: psychoanalytické nakladatelství, 1992. s. 38.

se s Martou Bernaysovou, se kterou měl celkem šest dětí, z nichž nejmladší dcera Anna se stala zakladatelkou dětské psychoanalýzy. Původně se Freud zaměřoval na léčbu některých neuróz, zejména hysterie, kdy používal i hypnózu za účelem vybavení si u svých klientů co nejjasnější vzpomínky na děj, který byl podle jeho názoru příčinou onemocnění. V roce 1895 vyšla „Studie o hysterii“, kterou napsal společně s Josefem Breuerem. V té době se začaly vytvářet počátky psychoanalýzy. Psychoanalýzou se rozumí teorie osobnosti jejího vývoje, ale zároveň se jedná o metodu poznávání a psychoterapie duševních poruch, která je založená na technice volných asociací a výkladu snů. Mezi další Freudova díla patří například „Psychopatologie každodenního života“, „Tři úvahy o sexuální teorii“, „Výklad snů“ a další.³⁵

Po skončení první světové války se ve Freudově životě odehrálo několik nepříznivých událostí. V roce 1920 zemřela jeho dcera Sofie a v roce 1923 vnuk Heinz. Ve stejném roce se u Freuda objevila rakovina hrtanu, jícnu a úst, tudíž musel podstoupit přes třicet operací, které postupně ničily jeho ústní dutinu. Poté se o něj šestnáct let starala dcera Anna. Po roce 1936 byla Freudova rodina pronásledována gestapem, a tak byl nucen odcestovat do Anglie, kde strávil zbytek svého života. Zemřel 23. září 1939 v Londýně poté, co mu osobní lékař na jeho žádost dal injekci morfia.³⁶

V roce 1905 Freud navrhl ve své práci „Tři pojednání k teorii sexuality“ teorii psychosexuálního vývoje. Podle Freuda je sexuální pud, jehož energetické složce dal název libido, hlavní dynamickou silou lidské psychiky spolu s pudem sebezachování. Libido prochází složitým vývojem, během něhož se štěpí na dílčí komponenty. Základními etapami psychosexuálního vývoje osobnosti jsou počáteční stádia, kam patří fáze orální, anální a falická, které jsou v souladu s hlavními erotogenními zónami, jejichž podrážděním vzniká snadno sexuální vzrušení. Dosažení libosti se stává vědomým cílem dětského sexuálního chování a objekty, které zprostředkovávají uvolnění pudového napětí. Chlapci i dívky prožívají během falického období tzv. oidipovský komplex či tzv. elektrin komplex, který spočívá v erotické náklonnosti k rodiči opačného pohlaví, a který je doprovázen žárlivostí a nevraživostí vůči rodiči téhož pohlaví. Podle Freuda je tento komplex vytěsněn do nevědomí mezi pátým a šestým rokem. Poté následuje období latence trávající do puberty, které se vyznačuje zdánlivým spánkem sexuálních impulsů.³⁷ Posledním obdobím je genitální období, které začíná v pubertě a propuká v něm období dospělé genitální sexuality.³⁸

---

³⁵ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 60.

³⁶ KOCUREK, Jiří. *Horizonty psychoanalýzy*. 1. vyd. Praha: psychoanalytické nakladatelství, 1992. s. 39.

³⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 170-171.

³⁸ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 26.

Freudovo dílo rozdělil psychoanalytik Joseph Sandler se svými spolupracovníky do tří hlavních etap přibližujících Freudovy další myšlenky psychoanalýzy týkající se modelu lidské psychiky. První etapa nese název afekt–trauma, v níž je Freudův model lidské psychiky velmi jednoduchý, neboť je tvořen pouze dvěma vrstvami, a to vědomím a nevědomím. Předpokládal, že hlavní funkcí mentálního aparátu je obrana proti nepříjemným afektům a nepřijatelným myšlenkám. Jejich příčinou jsou většinou různá psychická traumata, mezi něž se řadí zejména trauma svedení neboli sexuálního zneužití v dětství. Afekty, které jsou spojené s těmito psychickými traumaty, jsou spolu s příslušnými vzpomínkami vytěšňovány pomocí obranného mechanismu zvaného represe a hromadí se v nevědomí. Tyto afekty, které nemohly být přirozeně vytěšněny, jsou častou příčinou neurotických poruch. Naopak konverze je transformace psychické energie do podoby somatických symptomů, kdy energetická složka afektů hledá cestu k vybití, ale jelikož není vpuštěna do vědomí, putuje do senzorických nebo motorických nervových drah. Následným projevem je hysterická obrna, slepota či hluchota.

Druhým obdobím Freudovy práce je etapa topografického modelu lidské psychiky, což je období velmi rychlého a zásadního vývoje psychoanalytické teorie i praxe. Topografický model psychického aparátu zahrnuje tři vrstvy, kterými jsou nevědomí, předvědomí a vědomí. V nevědomí se nacházejí pudová přání, která se řídí principem slasti a usilují o uspokojení.³⁹ Předvědomí obsahuje myšlenky, rozhodnutí, zážitky či konflikty, které si člověk uvědomoval, ale pak je zapomněl. Zároveň má chránit vědomí před přívalem pudových sil z nevědomí. Vědomím se rozumí ta část osobnosti, kterou si jedinec plně uvědomuje.⁴⁰ Freud tento model srovnával s ledovcem. Malá část, kterou je vidět nad vodní hladinou, představuje vědomí a mnohem větší část pod vodní hladinou představuje nevědomí. Mezi těmito částmi se nachází předvědomí.⁴¹

Poslední etapou je fáze strukturálního modelu lidské psychiky. V tomto novém modelu tvoří duševní aparát tři hlavní struktury, kterými jsou id (ono), ego (já) a superego (nadjá). Pojem id (ono) je oblastí, která obsahuje primitivní pudy usilující o své vybití, představuje nevědomí. V průběhu vývoje se vlivem interakce dítěte s vnějším světem část id modifikuje v ego, které má funkci sebezáchovy, kdy se vypořádává s tlaky z id a s požadavky vnějšího prostředí,⁴² přitom se řídí principem reality. Superego obsahuje omezení a zákazy ukládané dítěti v raném dětství rodiči, dětské ideály a představuje

---

³⁹ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 171-172.

⁴⁰ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 21.

⁴¹ ATKINSON, Rita L- et al. *Psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 454.

⁴² PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 173.

svědomí.⁴³ Mezi superegem a id probíhají neustále konflikty, při nichž je ego zprostředkovatelem. Pro to, aby bylo dosaženo dobrého duševního zdraví je třeba, aby byla zachována rovnováha a harmonie mezi těmito třemi vrstvami osobnosti.⁴⁴

2.2 Individuální psychologie Alfreda Adlera

Adler byl žákem a spolupracovníkem Freuda, avšak zlom nastal v roce 1911, kdy se stali nesmírnými protivníky. Došlo k rozchodu jejich názorů, kdy Adler kritizoval Freuda za přeceňování sexuality a zároveň Freud odsuzoval Adlerův důraz na účelnost a finalitu mentálních jevů. Nakonec, jak již bylo zmíněno, byl Adler z psychoanalytické společnosti vyloučen a založil si svou vlastní školu, které dal název individuální psychologie.⁴⁵

Dalším důvodem, proč Adler nesouhlasil s psychoanalýzou Sigmunda Freuda vyplýval také z toho, že pracoval ve vídeňské chudinské čtvrti s jinými pacienty než Freud, jehož klienti pocházeli ve většině případů z kruhů bohatých měšťáků. Také měli každý odlišný názor na původ psychických poruch. Freud spatřoval hlavní činitele psychických poruch v biologických činitelích, kdežto Adler je nacházel v sociálních činitelích. Naopak společné měli to, že se oba zabývali léčbou neuróz.⁴⁶

Alfred Adler oproti Sigmundu Freudovi odvozuje základní psychodynamický princip ze života. Život není možné podle Adlera pojímat bez aspektu trvalého pohybu ve směru rozvoje. Lidé se ve snaze o dokonalost pohybují směrem k identifikovaným a přijatým cílům. Nejsou tlačeni vnitřními silami ani vnějšími okolnostmi, ale snaží se o něco, jsou k něčemu taženi a pohybují se vždy k osobně důležitým životním cílům. Jedinečné způsoby, kterými bojují o dosažení těchto cílů, jsou klíčem k porozumění, jaký význam jim v životě dávají. Právě jejich dosažením chtějí lidé zvýšit svou sebeúctu a zajistit si tak místo ve světě.⁴⁷

Na rozdíl od Freuda Adler neuvažoval o kauzální determinaci psychického dění, ale spíše o jeho finální neboli cílové orientaci. Předpokládal, že si každý člověk vytváří určité fiktivní cíle. Sledování těchto cílů ovlivňuje jeho chování a prožívání. Mnohdy jsou tyto cíle zcela nevědomé, nejsou tedy založeny na realitě, ale spíše na subjektivní interpretaci světa. Stanovení životních cílů je ovlivněno dvěma základními lidskými motivy, kterými jsou společenský cit a touha po moci. Společenský cit neboli pocit sounáležitosti Adler pokládá za základní potřebu všech lidí cítit, že někam patří, že mají tedy ve společnosti nějaké určité

---

⁴³ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 22.

⁴⁴ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 61.

⁴⁵ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 190.

⁴⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. s. 595.

⁴⁷ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 50.

místo. Touhu po moci Adler definuje jako snahu překonat pocity méněcennosti a stát se nadřazeným. Pocity méněcennosti, které Adler označuje jako pocity inferiority, jsou podle něj zcela přirozené, neboť všichni lidé jsou na začátku života malí a slabí. Za určitých okolností jako například tělesné postižení či nevhodné výchovné praktiky rodičů, normální pocit slabosti a bezmoci zesílí, což vede ke vzniku nepříjemného komplexu méněcennosti. Tyto pocity inferiority se lidé snaží kompenzovat zejména úsilím o zrušení skutečné či domnělé převahy druhých lidí.⁴⁸ Adler označil pocity méněcennosti u dítěte za situaci nedostatku. Nakonec rozšířil platnost tohoto pojmu na celé rozpětí života člověka. Pokládal je za základní motivační činitel, který lze najít v každém lidském výkonu.⁴⁹

Adler na rozdíl od Freuda, který považoval za rozhodující sexuální pud, považoval za hlavní motiv lidského jednání tzv. pud po sebeuplatnění, úsilí po moci a touhu po prosazení sebe sama. Adler v tomto bodě navazoval do určité míry na myšlenky německého filozofa Friedricha Wilhelma Nietzscheho, který za podstatu bytí považoval vůli po moci. V rámci vytvoření koncepce psychického života jako dynamického systému, v němž i zdánlivě nevýznamné události mohou zapříčinit pozdější problémy nebo ovlivnit další vývoj osobnosti, nepřiklání takový význam minulosti jako Freud. Naopak za mnohem významnější považuje budoucnost, její představování si a cíle, které si do budoucnosti člověk klade.⁵⁰

2.3 Analytická psychologie Carla Gustava Junga

Carl Gustav Jung se narodil 26. července 1875 v Kesswillu ve Švýcarsku v rodině pastora švýcarské reformní církve. Byl hluboce introvertní a osamělý, vynikající student. Zemřel 6. června 1961 ve švýcarském Kussnachtu.⁵¹ Od roku 1907 byl blízkým přítelem a spolupracovníkem Sigmunda Freuda, který do něj vkládal velké naděje. Stal se dokonce prezidentem Mezinárodní psychoanalytické společnosti.⁵² V roce 1912 však vyústily rostoucí názorové rozdíly mezi oběma muži v otevřenou roztržku, a tak Jung vypracoval svou vlastní koncepci, které dal název analytická psychologie.⁵³ Kromě psychologie byl také dobře vzdělaný ve filozofii, antropologii, historii, náboženství, mytologii a středověké astrologii. Avšak široké rozpětí jeho vzdělání pro něj bylo spíše problematické. Když Jung vysvětluje některý psychologický pojem ze své teorie, tak váže vysvětlení k různým historickým

---

⁴⁸ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 190.

⁴⁹ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 44.

⁵⁰ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 63-64.

⁵¹ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 60-61.

⁵² KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 65.

⁵³ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 191.

a náboženským jevům. Mezi teoriemi osobnosti patří Jungova teorie spíše k těm obtížněji pochopitelným.⁵⁴

Na rozdíl od Freuda vkládá do oblasti nevědomí nejen nevědomí individuální, ale také tzv. nevědomí kolektivní, které je dědictvím rodu. Koncepce kolektivního nevědomí patří mezi hlavní objevy Junga. Duševní život člověka je tedy ovlivňován zkušenostmi nesčetných generací předků, které spoluurčují jeho mravní, náboženský, popřípadě i odborný a vědecký vývoj. Jung nechápe nevědomí jako „odkladiště“, ale naopak jako plnohodnotnou, a dokonce i kreativní součást struktury psychiky. Podle Junga se struktura psychiky skládá z osobního nevědomí, z kolektivního nevědomí, z vědomého já (ego) a bytostného já.⁵⁵

Osobní nevědomí obsahuje zapomenuté, potlačené či vytěsněné psychické zážitky a některé archetypy, které jsou blízké vědomému životu. Dále se zde nacházejí komplexy, což jsou „odštěpené části psyché“, které vznikají na základě emočního šoku, traumatu či osobního selhání. Podle Junga je komplex obrazem psychické situace, která je neslučitelná s vědomým postojem, například komplex viny či méněcennosti. Kolektivní nevědomí je hlubší a je tvořeno především tzv. archetypy, což jsou vrozené imaginace a cítění, které se vytvořily tisíciletou zkušeností lidstva s neustále se opakujícími klíčovými situacemi návratu, hledání, osvobození, boje, smrti či zrození.⁵⁶ Můžeme tedy říci, že se jedná o vrozený způsob nebo formu psychického pojmání objektu.⁵⁷ Archetypy formují lidskou zkušenost a jedná se o vrozené ideje, které dávají naší psychické zkušenosti vnitřní smysl.⁵⁸ Podle Junga existuje tolik archetypů, kolik je typických situací v životě. Tyto zkušenosti se kvůli nekonečnému opakování vryly do psychické konstituce jako formy bez obsahu, které představují pouze možnost určitého typu chápání a jednání. Ego a bytostné já by měly být v úzkém kontaktu, kdy ego je zodpovědné za trvalou identitu osobnosti a za její chování. Samo o sobě však nemůže člověku nabídnout vrcholné příležitosti, kterých je jedinec schopný dosáhnout. Podle Junga je bytostné já nadřazeno vědomému já, protože usnadňuje spojení psyché s vnějšími silami růstu, podporuje sebeuskutečnění a celistvost jedince.⁵⁹

Pojem libida převzal Jung od Freuda, avšak nepovažuje ho za energetickou komponentu sexuálního pudu, ale za psychickou energii obecně. Podle něj je libido životní energie, která proudí v sexuální aparátu mezi vědomím a nevědomím, přičemž její

⁵⁴ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 32.

⁵⁵ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 65.

⁵⁶ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 192.

⁵⁷ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 1. vyd. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996. Výbor z díla, sv. 1. s. 326.

⁵⁸ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 192.

⁵⁹ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 65-66.

přesuny jsou vyvolávány zejména napětím mezi protiklady. Čím jsou rozdíly mezi obsahy vědomí a nevědomí větší, tím větší se vytváří napětí a psychická energie proudí z jedné psychické oblasti do druhé do té doby, než je dosaženo vyrovnání.

Další z Jungových teorií spojená s vývojem osobnosti je, že jsou pro člověka v různých etapách života důležité rozdílné hodnoty. Podle něj si většina lidí buduje zhruba do svých 33 let tzv. personu, což je systém psychických vztahů a sociálních rolí, které zprostředkovávají styk jedince s okolním světem. Toto budování považuje v mládí za žádoucí. Mezi třicátým a čtyřicátým rokem života mnoho lidí prožívá krizi středního věku, kdy potřebují objevit nový význam života a vnitřního světa. Hledání své skutečné podstaty nazývá pojmem individuace, které lze pojmut jako konfrontaci a vyrovnávání se s hlavními nevědomými archetypy. Cestu individuace rozděluje Jung do tří etap.

První etapa vede k setkání s archetypem stínu, což je odvrácená strana lidské psychiky. Podle Junga je stín personifikací zamítnutých, potlačených nebo nevyužitých psychických obsahů a možností.⁶⁰ Chápe ho jako méněcennou část lidské osobnosti, souhrn všech osobních a kolektivních složek psyché, které v důsledku své neslučitelnosti se zvoleným vědomým a kulturním postojem zůstávají skryté a potlačené.⁶¹ Člověk by se měl se stínovou stránkou své bytosti vyrovnat a alespoň částečně ji přijmout, aby žil jako celistvá bytost. Druhá etapa je spojena s archetypem animy u muže a anima u ženy. Jedná se o složku nevědomí, která odpovídá opačnému pohlaví a představuje obraz muže či ženy, který v sobě nosíme jako neuzítou možnost.⁶² Přirozená funkce těchto archetypů spočívá v tom, že vytvářejí spojení mezi individuálním vědomím a kolektivním nevědomím.⁶³ Archetypy animy a anima je tudíž možné propojit do druhých lidí, kdy se muž zamiluje do ženy, která umožňuje, aby do ní promítl svou „Evu“. Stejně je tomu i naopak, kdy muž umožní ženě projekci jejího „Adama“. Zde se rovněž objevuje archetyp starého mudrce, což je personifikace duchovního principu. Jeho protějškem v procesu individuace ženy je velká matka reprezentující chladnou a hmotnou přírodní podstatu. V poslední etapě procesu individuace se propojují psychické systémy vědomí a nevědomí. Tomuto průsečíku odpovídá archetyp pravé já, který zahrnuje vědomou i nevědomou část psychiky. Projevuje se jako zážitek životní plnosti či duševní akt osvícení.⁶⁴

---

⁶⁰ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 192-193.

⁶¹ STARÝ, Rudolf. *Potíže s hlubinnou psychologií*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1990. s. 113.

⁶² PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 192-193.

⁶³ JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1994. s. 309.

⁶⁴ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 193-194.

3 Problematika výchovy – vědomí a svědomí

Norbert Sillamy ve svém „Psychologickém slovníku“ uvádí, že vědomí je bezprostřední znalost, kterou má každý z nás o své existenci, o svých činech a o vnějším světě. Naopak nevědomí je souhrn procesů, které působí na naše chování, ale unikají vědomí.⁶⁵

Vědomí dále definuje český autor Pavel Hartl jako souhrn psychických jevů zahrnujících subjektivní jevy, od vnímání prostého podnětu až k složitým poznávacím procesům, na nichž se podílejí psychodynamické činitele, jako je motivace, vliv předchozí zkušenosti a momentální stav. Nevědomí označuje jako pojem pro tu část vzpomínek a zážitků, které si jedinec neuvědomuje. Jde tedy o termín označující neuvědomované oblasti psychického života. Naopak svědomí je forma prožívání morálního hodnocení vlastních činů, motivů a citů.⁶⁶

Wilhelm Wundt tvrdí, že vědomí je všeobecné spojení duševních zážitků. Charles Hubbard Judd uvádí, že vědomí je to, co má každý z nás, když vidí a slyší, když cítí libost nebo bolest, když si něco představuje či rozvažuje, nebo když se rozhoduje k činu.⁶⁷

Sigmund Freud ve své knize „Výklad snů“ popsal topografický model psychického aparátu, který zahrnuje tři vrstvy. Jedná se o nevědomí, předvědomí a vědomí. Systém nevědomí obsahuje pudová přání, která se řídí principem slasti a usilují o své bezprostřední uspokojení. Předvědomí má za úkol chránit vědomí před přívalem pudových sil z nevědomí a najít jim takový způsob vyjádření, který by byl pro vědomí přijatelný. V předvědomí dochází k transformaci pudových přání do podoby pudových derivátů, z nichž některé vstupují do vědomí. Předvědomí a vědomí se řídí principem reality.⁶⁸

Erich Fromm ve své knize „Člověk a psychoanalýza“ zmiňuje několik filozofů a jejich náhled na pojem svědomí. Cicero a Seneka mluví o svědomí jako o vnitřním hlasu, který obviňuje a obhajuje naše jednání v souvislosti s jeho etickými kvalitami. Stoická filozofie identifikuje svědomí se sebezáchranou a Chrysippus popisuje svědomí jako vědomí o harmonii v nitru člověka. Scholastická filozofie považuje svědomí za zákon rozumu vštípený člověku bohem. Kant abstrahoval svědomí od veškerého specifického obsahu a ztotožnil jej s pocitem povinnosti jako takové. Nietzsche spatřoval opravdové svědomí

---

⁶⁵ SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 230.

⁶⁶ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství Jiří Budka, 1996. s. 229-230.

⁶⁷ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství Jiří Budka, 1996. s. 230.

⁶⁸ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 172.

v kořenech potvrzování sama sebe, ve snaze „řící sám sobě ano“. Max Scheler pokládal za svědomí racionální úsudek, ovšem úsudek cítění, nikoli myšlení.⁶⁹

3.1 Rané vzpomínky a psychologie užití

V Adlerově teorii hraje formativní období raného dětství velkou roli, neboť během něj se vytváří cíle a postoje pro další život. Osobnost dítěte i dospělého člověka poznamenávají spíše apercpece a interpretace než objektivní faktory samy o sobě. Subjektivní aspekty jsou pro vývoj základní a jsou také důležité pro způsob, jakým člověk v dospělosti vzpomíná na své dětství.⁷⁰

Podle Freuda u člověka vynikají jednotlivé dobře uchované, převážně plasticky vybavované vzpomínky, u nichž nelze žádným způsobem zdůvodnit, že se takto uchovaly. Později paměť člověka provádí určitý výběr a uchovávají se ty vzpomínky, které jsou závažné, zatímco ty, co jsou bezvýznamné, pomínou. S uchováváním dětských vzpomínek podle Freuda je tomu zcela jinak. Neodpovídají nutně závažným prožitkům dětských let, ba ani takovým ne, které by se musely jevit jako závažné z hlediska dítěte. Často se jedná o banální, bezvýznamné vzpomínky.⁷¹

Adler tvrdí, že rané vzpomínky jsou podstatné pro identifikaci životního stylu osobnosti, protože reprezentují pohnutky a životní plány dospělých, kteří vzpomínají na své specifické události z dětství. Podle Adlerovy teorie se jedná o konkrétní příhody, jež se objevily před osmým rokem života a jež může daná osoba konkrétně identifikovat jako určitou událost.⁷²

Ranou vzpomínkou je myšlena uzavřená, specifická událost se začátkem a koncem. Dospělý, který vypráví tuto vzpomínku, je obvykle schopný identifikovat scénu stejně jako pointu celé události a zároveň si vzpomíná, jak se v této situaci cítil. V adlerovské psychologii jsou rané vzpomínky projektivní technikou. Adleriáni předpokládají, že si člověk vybírá a pamatuje ty události z dětství, které posilují jeho základní cíl a přesvědčení o sobě samém i o světě. Můžeme tedy říci, že si člověk jasně a zřetelně pamatuje události, jež jsou

---

⁶⁹ FROMM, Erich. *Člověk a psychoanalýza*. 2. vyd. Praha: Aurora, 1997. s. 113.

⁷⁰ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 31.

⁷¹ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy 1. Přednášky k úvodu do psychoanalýzy. Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1969. s. 155.

⁷² DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 31.

prostředkem k ospravedlnění jeho základního cíle i fikce, a které slouží k praktikování životního stylu.⁷³

Adleriáni věří, že rané vzpomínky, o kterých člověk vyprávěl, když byl mladší, prozrazují stejný cíl i stejné pojetí. Adler zjistil, že životní styl člověka je po mnoho let stabilní. Po určité době člověk může zařadit do svých raných vzpomínek i jiné události, avšak Adleriáni by i tak předpověděli stejný životní cíl a projevilo by se stejné pojetí života. Základním předpokladem je, že si člověk vybírá v souladu s jeho cíli to, co si hodlá zapamatovat. Ze současných i minulých událostí si zvolí ty aspekty, které zapadají do jeho pojetí nejbližších cílů. Jedinec si vybírá ty prvky situace, jež se hodí pro jeho účel. Adlerova psychologie je tedy „psychologií užití“. Znamená to, že si zvolí to, co je pro něj užitečné, co se hodí k jeho účelu. I rané vzpomínky, které má člověk možnost si vybrat, jsou užitou minulostí, jež se hodí k jeho rozsáhlému účelu.

„Psychologie užití“ neznamená, že jsme si vědomi skutečnosti, že si vybavujeme události sloužící našemu účelu. Lidé si často nejsou vědomi svých mnoha okamžitých ani dlouhodobých cílů. Často nevědí, proč se jim určité vzpomínky z dětství vybavily. Lidé předpokládají, že vybavené události jsou objektivně pravdivé, a proto jsou zřetelné. Neuvědomují si ten fakt, že si události skutečně vybírají, ani si nemůžou za žádných okolností připustit možnost, že se tyto události nikdy neuskutečnily.⁷⁴

3.2 Psychologie vědomí a nevědomí

Podle Adlera se chováme způsobem, který je v souladu s naším účelem. Nemusíme si však být vědomi tohoto účelu, ani způsobu, jakým naše chování k tomuto účelu směřuje. Vědomí definuje Adler jako vědomí či nevědomí daných cílů chování. Pojmy vědomí a nevědomí jsou v Adlerově teorii relativní, nejsou od sebe absolutně odlišeny. Adler neklade na jednu stranu nevědomí jako opak vědomých procesů. Každý z nás si je nebo není vědom svého jednání a účelu, a to podle toho, zda pro nás má něco význam, nějakou hodnotu nebo je potřebné v daný okamžik. Pokud nám skutečnost, že jsme si vědomi účelu svého jednání, pomůže zvýšit efektivitu našeho jednání, potom zde existuje i větší pravděpodobnost, že si budeme těchto účelů vědomi. Znamená to tedy, že pokud nám znalost účelu našeho jednání

---

⁷³ DREIKURSOVÁ–FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 32.

⁷⁴ DREIKURSOVÁ–FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 32-33.

k ničemu nepomůže nebo nám bude bránit v tom, abychom byli efektivnější v dosahování svého cíle, nebudeme si pravděpodobně tohoto účelu vědomi.⁷⁵

Freudova či Jungova teorie nevědomých procesů je založena na předpokladu, že nevědomí má své vlastní dynamické síly, a tyto nevědomé procesy „nutí“ člověka dělat různé věci. Na rozdíl od těchto teorií podle Adlerovy teorie dělá každý člověk svá vlastní rozhodnutí, a tím určuje své vlastní jednání, takže podvědomé síly nenutí člověka dělat nic.⁷⁶

Vědomá a nevědomá mysl vzájemně spolupracují, nestaví se tedy do protikladu nebo sporu, jak se často předpokládá. Navíc mezi nimi neexistuje žádná přesná dělicí čára, a proto je důležité objevit smysl jejich společného úsilí. Proto není možné rozhodnout, co je a co není vědomé, dokud neporozumíme celému kontextu.

Vzájemné propojení vědomého a nevědomého života můžeme znázornit na případu pacienta, ženatého čtyřicátníka, který trpí stálou touhou vyskočit z okna. Muž byl zcela zdravý, pouze řadu let bojoval s touto touhou. Byl šťastně ženatý, měl mnoho přátel a dobré zaměstnání. Pro objasnění jeho případu je však nutné zabývat se spoluprací jeho vědomí a nevědomí.

Po vědomé stránce žil muž s pocitem, že musí vyskočit z okna, ale nikdy se nepokusil z okna vyskočit a žil zcela normální život. Avšak jeho život měl ještě druhou nevědomou stránku, kde boj s touhou po sebevraždě hrál důležitou roli. A díky spolupráci vědomé stránky s nevědomou vycházel muž z boje vítězně. Z hlediska jeho životního stylu se stal vítězem, který dosáhl cíle dokonalosti.

Můžeme si položit otázku: Jak se mohl tento muž cítit nadřazený, když ho provázela vědomá touha spáchat sebevraždu? Muž se cítil nadřazený, neboť cosi v něm bojovalo bitvu s tímto sebevražedným sklonem. Právě úspěch v tomto boji z něj učinil vítěze a nadřazenou bytost. Jeho úsilí o nadřazenost vychází z jeho vlastní slabosti, což bývá častý případ u lidí, kteří se cítí méněcenní. Podstata vítězství spočívá v tom, že v jeho soukromé bitvě snaha o nadřazenost a touha žít a zvítězit překonaly pocit méněcennosti a touhu zemřít.

Při analýze jeho vzpomínek z dětství se dozvíme, že v raném věku nechodil rád do školy. Báł se ostatních chlapců a chtěl před nimi utéci. Navzdory tomu shromáždil veškeré své odhodlání, zůstal a čelil jim. Zde můžeme vidět snahu překonat vlastní slabost, neboť se postavil ke svému problému čelem a zdolal jej. Pacientovým cílem v životě bylo přemoci úzkost a strach. O jeho životní cíl usilovaly jeho vědomé myšlenky společně s nevědomými

---

⁷⁵ DREIKURSOVÁ–FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 33

⁷⁶ DREIKURSOVÁ–FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 34.

a utvořily jednotný celek. Ti, kteří nepohlížejí na člověka jako na jednotu, by muže mohli chápat pouze jako ctižádostivce, který se chtěl bít a bojovat, ale byl zbabělý. Ovšem takový pohled by nebyl správný, protože neberou v úvahu všechna fakta případu a neinterpretují je s ohledem na základní jednotu lidského života. Základním principem k porozumění jednotlivců je uznání lidské bytosti jako jednotného celku. Jestliže předpokládáme, že každý člověk má dvě stránky, které nejsou v žádném vzájemném vztahu, nemůžeme vidět lidský život jako soudržnou entitu.⁷⁷

3.3 Emoce, svědomí, pocit viny

Hartl a Hartlová definují emoce jako pojem vyjadřující subjektivní zážitky libosti a nelibosti provázené fyziologickými změnami, motorickými projevy, stavy menší či větší pohotovosti a zaměřenosti.⁷⁸ Norbet Sillamy uvádí, že emoce jsou celková reakce organismu na situaci, provázená citovým stavem příjemného nebo nepříjemného ladění.⁷⁹ Emoce jsou v jistém smyslu „pohonnými látkami“ jednání. Podle Adlera mají emoce vždy nějaký účel. Smutek, veselost, zlost či zamilovanost nás žnou jistým směrem, a to nejen pryč od něčeho, ale také k jistému cíli. Například smutné a rozmrzelé dítě možná hledá soucit nebo pomoc někoho z dětí či dospělých. Člověk, který je plný lásky a štěstí, může hledat intimitu a lásku u někoho jiného. Pokud je člověk rozhněvaný, potom často zastráše jiného člověka a získává tak od druhého to, co chce. Emoce člověka posunují blíže k ostatním lidem nebo naopak mu pomáhají získat od nich jistý odstup. V případě, že člověk hledá lásku a přátelství, pak prožívá jiné emoce, než když se snaží získat moc nebo bojovat. Společnost věří, že jsou emoce vyvolávány vnějšími silami, jen zřídka kdy poznáme, že emoce vznikají na základě naší volby a našeho rozhodnutí.⁸⁰

Příkladem účelovosti emocí jsou pocity „viny“, s kterými má zkušenost řada lidí. Tento typ emocí zahrnuje nepohodlí a úzkost.⁸¹ Pavel Hartl uvádí, že pocit viny je subjektivně prožívané přesvědčení, které se vztahuje k minulosti, v němž si jedinec myslí, že něco zavinil a trpí výčitkami svědomí a očekává trest.⁸² Podle Plhákové vzniká pocit viny na základě vnitřních mravních kritérií a projevuje se výčitkami, „hryzením“ svědomí. Lidé se často cítí

---

⁷⁷ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 21-23.

⁷⁸ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 138.

⁷⁹ SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 50.

⁸⁰ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 36-37.

⁸¹ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 37.

⁸² HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství Jiří Budka, 1996. s. 146.

provinile, když někomu bezdůvodně ublížili nebo mu neposkytli pomoc, nebo když se někomu vysmáli, odbyli nějakou práci, nepostarali se řádně o své děti atd. Řada dospělých lidí také prožívá pocit viny při porušování zákazů a příkazů, které jim vštěpovali rodiče, a to i tehdy, když se jednalo o příkazy relativně stupidní či bezvýznamné. Například: „Při jídle se nemluví.“ „Čteš-li knihu, nesmíš se podívat na konec.“ Ernest Jones vydal v roce 1929 práci „Strach, vina a nenávisť“, v níž se pokusil o rozbor složitých vzájemných vztahů mezi různými afekty. V tomto díle vyslovil předpoklad, že negativní afekt, který je příčinou nějakého jiného nepříjemného afektu, ho může „vyléčit“ tím, že sám extrémně zesílí. Například nenávisť často evokuje pocity viny. Pokud dojde ke zvýšení intenzity nenávisťi či jejímu vnějšímu projevení, pak je následkem vymizení pocitu viny.⁸³

Hlavní rysy pocitu viny dle Adlera spočívají v tom, že tyto pocity jsou zaměřeny na minulost a týkají se vlastního postavení jedince. Člověk s pocitem viny nemá tendenci orientovat se na řešení problémů v budoucnosti. Pocity viny tvoří na sebe orientovanou emoci, která se zaměřuje na vlastní postavení jedince jakožto na provinilce.⁸⁴ Dreikurs objasňuje ve svém článku s názvem „Pocity viny jakožto omluva“ nutnost odlišit pocit viny od viny jako takové. Pokud člověk zažívá pocity viny, pak na jedné straně sleduje vlastní zisk, který stojí proti sociálnímu zájmu. Na druhou stranu se snaží ukázat svůj dobrý záměr. Ačkoli se zdá, že pocity viny mají vysokou morální hodnotu, jsou ve skutečnosti náhradou za zodpovědné chování. Dobré záměry jsou pouze jakousi kouřovou clonou, jež slouží k tomu, aby se daná osoba mohla vyhnout takovému chování, o kterém ví, že by bylo zodpovědné. Pocity viny jsou projevem zbabělého hledání důkazů v minulosti, které by odstranily pocity nepřiměřenosti a bezmocnosti. Zaměřují se na skutečné nebo představované chybné jednání v minulosti a účelem je ospravedlnit přítomné chybné postoje.⁸⁵

Dreikurs díky rozlišení pocitu viny od viny jako takové zjistil, že osoby, které se něčím provinily a uvědomují si své minulé chyby, nemusí nutně trpět pocity viny. Jedinec, který je upřímný ve své lítosti, nerozvíjí pocity viny, naopak se snaží napravit a polepšit. Pocity viny však nezajišťují, že se ono nevhodné chování nebude opakovat. Jestliže se člověk upřímně snaží o nápravu, pak pocity viny vymizí, protože účelem pocitu viny je vyhnout se zodpovědnému jednání. Poté, co jednání proběhne, nejsou již pocity viny nezbytné. V případech, že někdo trpí pocitem viny kvůli události, která už nemůže být napravena, potom by měl člověk realisticky tuto svou minulost přijmout a také přijmout za vlastní skutečnost, že

---

⁸³ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 172.

⁸⁴ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 37.

⁸⁵ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 37-38

se z minulých chyb může učit. Pro porozumění pocitu viny je důležitá i skutečnost, že dotyčný člověk hledá účelově minulé chybné skutky, aby se vyhnul úkolům, které má v současnosti před sebou. Člověk s pocitem viny se „*necítí zarmoucen tím, co se stalo, ale spíše tím, co musí snášet právě teď*“.⁸⁶

Lidé nemají tendenci odhalit skutečnost, že účelem pocitu viny je vyhnout se momentálnímu řešení současného problému. Pocity viny v nás totiž vyvolávají zdání sociální zodpovědnosti. Člověk se neorientuje na řešení problémů, neboť cítí, že není schopný obstat současným požadavkům. Kvůli velkému zájmu o svou vlastní prestiž člověk není schopný střetávat se s problémy v současnosti a svou neschopnost bojovat s momentálními problémy ospravedlňuje tím, že záměrně vyhledává chyby, kterých se dopustil v minulosti.⁸⁷

Příkladem toho, jak slouží emoce svému účelu, jsou právě pocity viny. Mimoto ukazují způsob, jakým může být projevováno svědomí. Podle Hartla a Hartlové je svědomí forma prožívání morálního hodnocení vlastních činů, motivů a citů. Freud charakterizuje svědomí jako část superega, které převádí příkazy a výtky na ego. Současná psychologie považuje svědomí za složku osobnosti, kulturně a sociálně podmíněnou, osvojenou učním.⁸⁸ Adleriáni jsou zastánci názoru, že svědomí je zvnitřněním etiky a pravidel, jimž se člověk naučil ve své rodině a kultuře. Svědomí zahrnuje jak znalost, tak i přijetí hodnot a pravidel, jež se týkají lidského chování a mezilidských vztahů. Člověk si může v jakémkoliv okamžiku určit, že nebude následovat tyto zvnitřněné domněnky. Jestliže člověk akceptuje tyto zvnitřněné domněnky pouze pod výhrůzkou trestu, pak je velmi pravděpodobné, že se bude chovat v souladu se svým svědomím pouze v omezeném rozsahu v závislosti na dané situaci. Takový člověk však bude více zatížen svou vlastní prestiží než zdarem ostatních. V případě, že bude prestiž ohrožena, bude s největší pravděpodobností zařazen i diktát svědomí. Pokud si daný člověk zvolí to, že nebude otevřeně vzdorovat, může si pomocí pocitu viny prosadit: „*Já mám svědomí*“. Avšak mnoho lidí uznává zvnitřněné domněnky týkající se svědomí jako výsledek svého vlastního pohledu na svět a svého pravého zájmu o ostatní. Tito lidé se nepřizpůsobují obecně akceptovaným hodnotám a pravidlům kvůli svému strachu z trestu nebo strachu z odvety za nezdár. S velkou pravděpodobností budou jednat v souladu se svým

---

⁸⁶ DREIKURSOVÁ–FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 38.

⁸⁷ DREIKURSOVÁ–FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 38.

⁸⁸ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 577.

svědomím a zřejmě budou předpokládat, že nesou plnou zodpovědnost za svá jednání a rozhodnutí.⁸⁹

Často se lidé domnívají, že svědomí nebo emoce nás nutí dělat různé věci a neakceptují myšlenku, že záleží jen na člověku, který se rozhoduje, jak bude jednat. Běžně kolem sebe slýcháme tvrzení jako: „*Mé svědomí mi to nedovolí udělat.*“, nebo „*Mé emoce mne nutí dělat to a to.*“ Mnoho lidí je přesvědčeno o tom, že svědomí a emoce mají svou vlastní sílu, a obtížně akceptují adlerovský pohled, který spočívá v tom, že emoce a svědomí jsou sice podstatné pro lidské jednání, avšak neřídí nás.⁹⁰

---

⁸⁹ DREIKURSOVÁ–FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 38-39.

⁹⁰ DREIKURSOVÁ–FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 39.

4 Pojetí lidské duše u Alfreda Adlera

Hartl a Hartlová označují pojmem duše nehmotnou substanci, která je nezávislá na těle, schopná vlastní existence a převtělování.⁹¹ Podle Plhákové je duše souhrn psychických jevů.⁹² Marek tvrdí, že duše a tělo tvoří celek, a sice takový, že tělo bez duše je mrtvé, bez života a na druhé straně v pozemském životě neznáme duše, které by existovaly bez těla. Tento celek, který tvoří duše a tělo, nazýváme lidská osobnost, proto jsou tělo a duše pouze částečné podstaty, vytvářející jeden nedělitelný celek. Tělo zde tvoří složku hmotnou (materiální), zatímco duše je složkou nehmotnou (formální). Duše je tedy tvarem (formou), která udržuje strukturu tělesné hmoty. Bez duše se hmota těla rozkládá na své prvky.⁹³

Aristoteles a po něm středověká i novověká scholastika považují duši za podstatnou formu těla. Tělo je materiálním činitelem, kdežto duše je činitelem formálním a spolu vytvářejí lidskou osobnost.⁹⁴ Akvinský tvrdí, že duše je jakousi individuální duchovní substancí, jež se může tělu vzdálit a existovat odděleně, tedy samostatně jako je tomu po smrti, kdy duše opouští tělo a existuje dál. U Descarta je duše pojímána jako duchovní substance stvořená bohem a spolu s tělem představující jednotu neslučitelných protikladů.⁹⁵ Duši nepovažuje za princip života, neboť tělesné funkce lze vysvětlit fyzikálními zákony. Duše je pouze principem vědomí. Leibniz zastává názor, že duše je centrální monáda, která je obklopena nesčetnými jinými monádami, jež tvoří tělo. Monády jsou nehmotné a neprostorové.⁹⁶

4.1 Pojem a předpoklady duševního života

Je třeba rozlišovat pojmy duše a duch. Duší je označována tajuplná vnitřní, vědomě-nevědomá živoucí vnitřní energie, dýchající, pohybující se, cítící, myslící, vnímající, intuitivní existence individua. Duše má tak charakter jednodotné substance, která přechodně „oduševňuje“ tělo, hmotnou podstatu. Duše v těle bydlí, vytváří její vlastní bytí, jeho vlastní život, a když duše opustí tělo, tak tělo umírá. Naproti tomu duch je chápán spíše jako obecný nositel života, jako všeobecně poznávající, strukturující, pořádající rozumový princip.⁹⁷

---

⁹¹ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 124.

⁹² PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. s. 42.

⁹³ MAREK, A. M. *Psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. s. 488.

⁹⁴ MAREK, A. M. *Psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. s. 489.

⁹⁵ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 124.

⁹⁶ MAREK, A. M. *Psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. s. 489.

⁹⁷ MÜLLER, Lutz a MÜLLER, Anette. *Slovník analytické psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 78.

Alfred Adler tvrdí, že duševní dění slouží především k uchovávání života, ale také sociálnímu kontaktu. Jedná se o dvě základní duševní funkce, kterým odpovídají dvě základní duševní tendence – tendence sebeuplatňování a tendence k pospolitosti. Na rozdíl od Freuda zde nemá sexualita hlavní roli, ale má stejný význam jako ostatní tendence.⁹⁸ Na hlavní místo staví Adler úsilí o superioritu, o dokonalost, které si nacházejí nejrůznější cesty k realizaci. Adler tvrdí, že každý člověk již od raného dětství překonává pocit méněcennosti, ať už reálný nebo fiktivní, přičemž se snaží kompenzovat svůj nedostatek.⁹⁹ Podle Adlera je oduševnění připisováno pouze pohyblivým, živým organismům. Právě duše má nejužší vztah k volnému pohybu. Pro organismy, které jsou pevně zakořeněny, by byl nejspíš duševní život zcela zbytečný. Adler tuto skutečnost vysvětluje na příkladu pevně zakořeněné rostliny, které nelze přičítat pocity a myšlenky, neboť nemůže žádným způsobem ovládat své pohyby. Měla by snad tato rostlina očekávat bolest, kterou by předvíдалa, avšak nemohla by se jí ubránit? Nebo v případě, že by se předpokládalo, že by měla rostlina rozum a svobodnou vůli, které by však nemohla užívat. Její vůle i její rozum by byly věčně neplodné, a proto by musely zase zajíti.

Tímto příkladem s pevně zakořeněnou rostlinou Adler vysvětluje, jakým způsobem se liší rostlina od zvířete po stránce nedostatku duševního života. Právě proto má velký význam spojení duševního života s pohybem. Díky tomuto myšlenkovému postupu je objasněno, proč si člověk musí ve vývoji duševního života všimnout všeho, co souvisí s pohybem. Stačí jenom poukázat na nesnáze spojené se změnou místa, že tento duševní život je povolán k tomu, aby předvídal, shromažďoval zkušenosti, vyvíjel paměť, aby ji bylo možné užít v praxi života člověka.

Obecně lze tedy říci, že vývoj duševního života je vázaný na pohyb. Pokrok ve všem tom, co plní duši, závisí na volné pohyblivosti organismu, která podněcuje, podporuje duševní život a vyžaduje stále silnější zintenzivnění. Adler toto tvrzení podkládá opět příkladem. Pokud by byl nějakému člověku zakázán veškerý jeho pohyb, pak by byl veškerý jeho duševní život odsouzen k tomu, aby se zastavil.¹⁰⁰

---

⁹⁸ MAREK, A. M. *Psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. s. 579-580.

⁹⁹ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti*. 5. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 138.

¹⁰⁰ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 15-16.

4.2 Funkce duševních orgánů

Adler konstatuje, že se v každém člověku vyvíjí vrozená schopnost, která je určena k tomu, aby byla orgánem útoku, obrany, zajištění nebo ochrany podle toho, zda situace životního organismu vyžaduje útok či zabezpečení. Duševní život je tedy možné chápat jako souhrn zařízení pro útok nebo obranu, která by měla působit na svět za účelem zaručení bytí lidského organismu a zabezpečení jeho vývoje. Pro správné pochopení toho, co je duše, je nutné splnění této podmínky a dalších, které z ní dále vyplývají. Duševní život tudíž není izolovaný, neboť je spjatý se vším, co jej obklopuje. Přijímá z vnějšího prostředí různé popudy a určitým způsobem na ně odpovídá, dále vládne možnostmi a silami, které jsou nezbytně nutné k ochraně organismu proti okolí či ke spojení s okolím a k zajištění jeho života.

Veškeré souvislosti, které se člověku odhalují, se týkají samotného organismu, osobitosti člověka, jeho tělesnosti, předností i nedostatků. Avšak nelze jednoznačně říci, je-li nějaká síla sama o sobě, nějaký orgán předností nebo újmou. Vždy to vyplývá ze situace, ve které se nyní člověk ocitá. Adler uvádí příklad, kdy se noha člověka jeví v určitém smyslu znetvořenou rukou. Pro zvíře, které šplhá, by byla velkou závadou. Ovšem pro člověka, který se pohybuje po zemi, je takovou výhodou, že by si snad nikdo nepřál, aby měl místo nohy normální ruku. Z toho vyplývá, že na nedokonalosti není možné pohlížet takovým způsobem, jako by zahrnovaly všechny nevýhody, neboť záleží na situaci, která o tom rozhoduje.¹⁰¹

4.3 Záměrnost v duševním životě

Z duševních podnětů je nejdůležitější opět pohyb, který směřuje k určitému cíli. Proto není možné představovat si lidskou duši jako by byla nehybným celkem, naopak si lidskou duši můžeme představit v podobě sil, které jsou samovolně v pohybu, vzešly z jednotného základu a směřují k jednotnému cíli. Tato záměrnost je zřejmá v přizpůsobování. Nelze si představit duševní život bez nějakého cíle, ke kterému směřuje pohyb a dynamika obsažená v duševním životě.¹⁰²

Lidský duševní život je tedy určen především cílem, který si člověk utváří. Sledování tohoto cíle ovlivňuje chování a jednání člověka.¹⁰³ Žádný člověk nemůže myslet, cítit, chtít ani snít bez toho, aniž by to všechno nebylo určeno, podmíněno, omezeno, vybráno, obráceno k nějakému určitému cíli. Toto se děje téměř samovolně, a to ve spojitosti s požadavky

¹⁰¹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 16-17.

¹⁰² ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 17.

¹⁰³ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 190.

organismu i vnějšího světa a s odrazem, který je organismus nucen projevit. Všechny duševní jevy lze chápat jako přípravu k něčemu, co má přijít. Duševní orgán je tedy pojímán v tom smyslu, že má před sebou nějaký cíl.

Pokud známe cíl člověka a vyznáme se trochu v tomto světě, pak víme, co znamenají pohyby, kterými se nitro navenek projevuje, a jejich smyslem je příprava pro tento cíl. Víme také, jaké pohyby musí tento člověk konat, aby dosáhl stanoveného cíle.¹⁰⁴ Stanovení životních cílů je ovlivňováno dvěma základními motivy. Těmito dvěma motivy jsou společenský cit a touha po moci. Společenský cit neboli pocit sounáležitosti pokládá Adler za základní potřebu všech lidí cítit, že někam patří, že mají ve společnosti své místo.¹⁰⁵ Touhu po moci definuje jako snahu překonat pocity méněcennosti a stát se tak nadřazeným.¹⁰⁶ Avšak duše nezná fyzický duševní zákon, protože její cíl není vždy stálý, naopak je individuálně proměnlivý. Přichází-li člověku na mysl cíl, zdá se, jako by zde vládl přírodní zákon, podle něhož je člověk nucený jednat. Znamená to, že v duševním životě není přírodní zákon, ale že si člověk sám tvoří své zákony.

Adler pokládá otázku, zda vůbec existuje rozdíl mezi pohyby neživé přírody a hnutími v lidském duševním životě. Podle něj se lidská vůle stává nesvobodnou ve chvíli, kdy se váže k nějakému cíli. Protože je tento cíl podmíněn kosmickými, živočišnými a společenskými vlivy, jeví se člověku duševní život tak, že podléhá přírodním zákonům. Pokud člověk potírá své spojení s lidskou pospolitostí a nechce se přizpůsobit skutečností, pak se ruší všechny zdánlivé zákonitosti duševního života a nastupuje nová zákonitost určená novým cílem. Pro člověka, který se snaží vyhladit ze sebe všechno vědomí sounáležitosti s bližním, není závazný zákon pospolitosti. Právě proto je nutné mít na paměti, že teprve až se vytyčí cíl, pak následuje pohyb v duševním životě.

Naopak z pohybů člověka je možné soudit o cíli, který mu přichází na mysl. Mnozí lidé si však často nejsou jasně vědomi svého cíle. Člověku lze porozumět tak, že se spojí chování a vyjadřovací formy ve dvou různých dobách jeho života jednou linií. Tím vzniká systém, jehož užitím nabýváme dojem jednotného směru tohoto člověka. Zároveň se zde ukáže, že se jeho dětská šablona projevuje často překvapujícím způsobem až do posledních dnů jeho života.

Cíl, k němuž je nutné si představovat všechny výrazové pohyby člověka, se tvoří pod vlivem dojmů, kterými působí na dítě vnější svět. Ideál, cíl člověka, se tvoří už v prvních

---

¹⁰⁴ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 18-19.

¹⁰⁵ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 10

¹⁰⁶ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 190.

měsících života, protože již v té době mají svou důležitost vjemy. Na vjemy může dítě odpovídat buď radostí nebo nespokojeností. V kojeneckém období se pokládají základy k faktorům duševního života, které jsou člověku přístupné. Tyto základy se neustále budují a formují, jsou proměnlivé a podléhají vlivům. Existuje celá řada rozmanitých vlivů, které určitým způsobem nutí dítě odpovídat nějakým postojem na požadavky života.¹⁰⁷ Můžeme tedy říct, že rané vzpomínky působí na utváření životního cíle člověka. Adler předpokládal, že z obrovského množství událostí raného dětství si člověk selektivně pamatuje ty, které jsou v souladu s jeho životním stylem. Slouží tak k tomu, aby životní linii jedince potvrdily či ospravedlnily.¹⁰⁸

V případě, že si člověk vytyčuje konkrétní cíl, je důležitá podmínka dána vlivem kultury. Tou je postavena jakási „závora“, na kterou neustále naráží síla dítěte do té doby, než najde cestu, která je pro něj schůdná a která mu slibuje, že se vyplní jeho přání, že se zajistí pro budoucnost a přizpůsobí se životu. Dítě si zaručuje lepší zachování lidského organismu tím, že vyžaduje zabezpečení a ukojení svých pudů ještě nad danou míru, než je potřeba k prosté existenci a jeho nerušenému vývoji. Díky tomu se do duševního života dítěte dostává nový prvek a tím zřejmě směrnice jeho činnosti míří k převaze nad jinými. Dítě chce dosáhnout více než ostatní a usiluje o to, aby nad nimi nabylo převahy, která mu má dodat a uchovat zajištění a přizpůsobení, které jsou mu předem určené za cíl. Tím vzniká v duševním životě neklid, který se mnohonásobně zesiluje. V dobách tísně se navíc duše znepokojuje strachem, a tím žádost převahy nad jinými vystupuje ještě více do popředí než v časech klidnějších.

Může se také stát, že se stanoví takový cíl, že se člověk snaží uniknout větším obtížím hlavně tím, že se jim vyhne. Na tomto místě je možné stanovit jeden druh lidí, kteří se nesnáží buďto lekají nebo naopak se před nimi skrývají, aby se alespoň na krátkou dobu vyhnuli požadavkům, které se na ně vznášejí. Z tohoto tvrzení vyplývá, že reakce lidské duše nemají vůbec konečné platnosti, naopak že mohou být vždy jen dočasnými odpověďmi, které si nikdy nesmějí dělat nárok na úplnou správnost.¹⁰⁹ Zejména v duševním vývoji dítěte je třeba brát ohled na to, že se jedná pouze o dočasné stanovení reálných cílů, které jsou vynuceny ireálným cílem, který je založený na subjektivní interpretaci světa, převahy nad jinými.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 19-20.

¹⁰⁸ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 32.

¹⁰⁹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 20-21.

¹¹⁰ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 172.

Pokud se člověk vcítí do dětské duše, měl by hledět dále a představit si, kam až by byla síla schopná dovést dítě, kterou vidí v činnosti. A pokud se člověk vcítí do duše dítěte, pozná, že těmto projevům síly není možné rozumět jinak, než že se po svém rozumu rozhodlo přizpůsobit se přítomnosti a budoucnosti. S tím také souvisí náladový stav, který je vede v různé směry, které se jeví buď jako optimismus nebo pesimismus. V případě optimismu sobě dítě důvěřuje, že se mu podaří hladce rozřešit vyvstávající úkoly. Rozvine v sobě tedy povahové rysy, kterými se právě vyznačuje člověk, který považuje své úkoly za řešitelné. V dítěti se tak rozvíjí odvaha, přímost, spolehlivost, píle a další. Na druhou stranu, mluvíme-li o pesimismu, dítě si nedůvěřuje v tom, že by bylo schopné rozřešit své úkoly. U takového dítěte naopak dominují povahové rysy jako nesmělost, ostýchavost, uzavřenost, nedůvěra a další rysy, jimiž se slabý člověk snaží bránit. Jeho cíl se tak stává nedosažitelným a leží daleko za frontou života.¹¹¹

---

¹¹¹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 21-22.

5 Pojetí charakteru a povahové rysy člověka

Hartl a Hartlová ve svém „Psychologickém slovníku“ tvrdí, že charakter je vtisknutá značka, určení věci a její rozlišení od jiných věcí, povahopis či kostra osobnosti.¹¹² Metodický portál RVP uvádí, že charakter je soubor všech psychických vlastností jedince projevujících se v jeho chování a jednání.¹¹³

5.1 Podstata a vznik charakteru

Slovo charakter pochází z řeckého slova, které znamená vyrývat a přeneseně vyjadřuje trvalý a výrazný znak či útvar. Poprvé slovo charakter použil ve 3. století př. n. l. Theophrastos ve svém díle „Etické charaktery“, v němž popsal několik desítek psychologických typů jako například pokrytce, lakomce, ješitu a další. Z jeho pojetí pak vycházela další pojednání o charakterech jako o určitých výrazových psychologických typech. Charakter je osobnost sama o sobě, tak, jak vystupuje v jednotlivých případech. Charakter je tedy to, co činí osobnost zvláštní.¹¹⁴

Adler označuje charakterovým rysem určitou výrazovou formu, jíž se projevuje duše člověka, který se snaží vypořádat se s životními úkoly. O charakterovém rysu je možné mluvit pouze se zřetelem na spojitost člověka s jeho okolím. Znamená to tedy, že charakter je pojem sociální. Adler chápe charakter jako duševní stanovisko, způsob, jak se člověk staví ke svému okolí. Je to vůdčí linie jeho snahy po uplatnění ve spojení s jeho společenským citem.

Veškeré chování člověka je vždy určeno cílem, kterým není nic jiného než převaha, než moc, než překonání druhého. Tento cíl působí na světový názor, na chůzi a řídí výrazové pohyby. Povahové rysy jsou tedy pouze vnějšími formami pohybové linie člověka. Díky tomu je možné vpozorovat, jak se člověk chová ke svým životním úkolům, ke svému okolí a ke společnosti. Jsou to prostředky, jimiž se uplatňuje osobnost.

Mnoho lidí se domnívá, že povahové rysy jsou vrozené, dány přírodou. Avšak tak tomu není, neboť se dají přirovnat k vůdčí linii, která utkvívá na člověku jako šablona a umožňuje mu, aby vyjadřoval svou jednotnou osobnost za všech okolností bez zvláštního uvažování. Povahové rysy tudíž nejsou vrozené, nýbrž získané, byť i velmi záhy, za účelem udržení určitého způsobu vystupování. Adler zde uvádí příklad, kdy dítěti není lenost vrozena,

---

¹¹² HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 207.

¹¹³ METODICKÝ PORTÁL RVP. Osobnost 3. - charakter - definice, složky, vlastnosti, charakter zdravotníka [online]. 2009. [cit. 2018-02-07]. Dostupné z:

http://wiki.rvp.cz/index.php?title=Kabinet/Ucebni_texty/Psychologie_pro_stredni_skoly/Osobnost_3._-_charakter_-_definice%2C_slozky%2C_vlastnosti%2C_charakter_zdravotnika

¹¹⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. s. 54.

ale je líné proto, že se mu tato vlastnost jeví vhodným prostředkem, aby si usnadnilo život a při tom uhájilo svůj význam. Neboť mocenské postavení člověka se uplatňuje i v případě, že spočívá v lenosti. Člověk se na ni může neustále odvolávat jako na vrozenou chybu a jeho vnitřní hodnota se tak zdá být nedotčena. Výsledkem takového sebezpozorování bývá to, že kdyby daný jedinec neměl tuto chybu, mohly by se jeho schopnosti skvěle rozvinout. Adler předkládá ještě další příklad, kdy člověk, který je v neřízeném úsilí o moc zapředen v neustálý boj se svým okolím, tak vyvine takové vlastnosti, které jsou k takovému boji nevyhnutelné. Jedná se například o ctižádost, závist, nedůvěru a další. Může se na první pohled zdát, že takové vlastnosti jsou srostlé s osobností, čili jsou vrozené a nezměnitelné, avšak je jich potřeba pro pohybovou linii určitého člověka, tudíž jsou získané. Nejedná se však o prvotní chyby, ale o chyby druhotné, které jsou vynuceny tajným cílem člověka.¹¹⁵ Způsob života člověka a to, jak jedná a dochází k určitému stanovisku, je spojený s tím, jaký si uložil cíl. Neboť není možné o ničem přemýšlet a nic uskutečnit bez toho, aby měl člověk na mysli určitý cíl.¹¹⁶ Ten je vůdčí tvořivou silou, díky níž se každý člověk stává zvláštní jednotkou odlišnou od všech ostatních osobností. Je tomu tak proto, že všechny jeho pohyby a výrazové formy směřují k jednomu společnému cíli.

Podle Adlera je při vzniku povahových rysů zapotřebí odmítnout význam dědičnosti v oboru psychickém. I když pozorujeme nějaký jev v lidském životě a zdá se nám, že je všechno vrozené, ve skutečnosti tomu tak není. Neboť příčinou, že některé povahové rysy jsou společné celé rodině, národu či rase, je fakt, že je jeden od druhého odpozoruje a rozvíjí tak v sobě rysy, které od jiného odposlouchal a přejal. Existují zde však určité skutečnosti, duševní osobitosti a tělesné výrazové formy, postoj či pohyby těla, které dospívající lidi v naší kultuře lákají k napodobování. Adler zde uvádí příklad, kdy může zvědavost, projevující se chutí dívat se na něco, vést u dětí trpících obtížemi zrakového ústrojí k povahovému rysu zvědavosti. Avšak tento rys se nemusí rozvinout, naopak se u něho může rozvinout ze zvědavosti takový rys, že se snaží všechny předměty prozkoumat, že je rozebírá či rozbíjí. Nebo se může také stát, že se z něho stane knihomol.

Dále zde předkládá mínění o tom, že snaha po uplatnění není člověku vrozená, neboť tato skutečnost nebyla žádným způsobem odůvodněna. Nesnáze, které před sebou každé dítě vidí, způsobuje to, že žádné nevyrostá bez zmíněné snahy po uplatnění. Tato snaha může mít různé formy a může se projevovat rozdílnými způsoby. Tyto formy a způsoby jsou změnitelné, střídají se, mění se a vypadají u každého člověka jinak. Často je předkládáno, že

---

¹¹⁵ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 117-118.

¹¹⁶ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 190.

se děti podle svého charakteru často podobají svým rodičům. Na to je možné jednoduše odpovědět, že dítě ve své snaze po uplatnění bývá ovlivněno chováním a jednáním člověka, s kterým se stýká a jenž si také činí nároky na uplatnění a rovněž ho dosahuje. Je tomu tak u každé generace, která se tímto způsobem učí od svých předchůdců, a setrvává hlavně v tom, čemu se naučila, i v dobách nejobtížnějších, i v největších komplikacích, k nimž vede úsilí po dobytí moci.¹¹⁷

5.2 Význam společenského citu pro vývoj charakteru

Společenský cit hraje významnou roli v tom, jakým způsobem se vyvíjí charakter. Ten se právě projevuje jako snaha po uplatnění, a to už v prvních dětských duševních hnutích, především v něžných projevech a v touze po styku s jinými. Na rozvoj společenského citu má neustálý vliv především pocit méněcennosti a mocenské snahy, která z něj vyplývá.¹¹⁸ Člověk je neobyčejně citlivý v pocitech své méněcennosti a teprve v okamžiku, kdy v něm vzniká pocit méněcennosti, začíná proces jeho duševního života. Vytváří se jakýsi neklid, který hledá vyrovnání, žádá si ochrany a ocenění za takovým účelem, aby si mohl užívat život v klidu a radosti. Díky pochopení pocitu méněcennosti je možné vyvodit si pravidla, které je potřeba vůči dítěti dodržovat a neztrpčovat mu život. Také je nutné dítě chránit před tím, aby se mu nezdály stinné stránky života příliš těžké, ale naopak je zapotřebí poukázat i na jeho světlé stránky. K tomu se připojují další příčiny jeho pocitu méněcennosti, které mají povahu hospodářskou a způsobují to, že děti vyrůstají v poměrech, které by zde nemusely být, jako je nevzdělanost, nerozum a nouze, a bylo by možné je odklidit. Podstatnou roli zde hrají tělesné nedostatky dítěte. Ty způsobují to, že se normální způsob života pro takové dítě nehodí, a proto je potřeba mu přiznat výhody a jednat s ním takovým způsobem, aby se udržela jeho existence. Ale i přesto člověk nedokáže zamezit tomu, aby takové děti nepocit'ovaly, jak je jim život obtížný a nepokládaly se za odchýlné, poněvadž z toho jim hrozí nebezpečí, že utrpí těžkou újmu na svém společenském citu.

Nejlepší způsob, jak člověka posuzovat a hodnotit je, když se užije za měřítko veškeré jeho chování, myšlení a jednání ideje společenského citu. Toto stanovisko se zdá být spolehlivé, neboť postavení každého jednotlivce v lidské společnosti vyžaduje a přináší pochopení pro spojitost života. Člověk více či méně jasně tuší, jaké jsou jeho povinnosti k bližnímu. Skutečnost, že člověk stojí uprostřed shonu života a podléhá logice lidského soužití, vyžaduje, aby tak člověk mohl učinit s jistotou, pro niž není možné uznat jiné měřítko

¹¹⁷ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 119-121.

¹¹⁸ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 190.

než velikost společenského citu. A proto nelze popřít duševní závislost člověka na společenském citu. Žádný člověk sobě neupírá veškerý společenský cit. Stejně tak není možné se zcela zbavit povinností k bližnímu. Smysl pro pospolitost se stále připomíná svědomím. Neznamená to však, že by člověk vždy jednal tak, jak to vyžaduje cit pro pospolitost, avšak je potřeba určitého napětí sil pro potlačení citu nebo jeho zbavení. Také není možné se při obecné platnosti pospolitého citu pustit do nějakého jednání, aniž by se člověk před tímto citem ospravedlnil. Člověk ve svém životě pro vše, co myslí a činí, shledává důvody či polehčující okolnosti, a z toho vzniká zcela zvláštní technika života, myšlení a jednání, kdy se člověk snaží stále být ve spojitosti se smyslem pro pospolitost. Tyto výklady ukazují, že se jedná o jakési zdání společenského citu, které zastírá jiné tendence, které by člověku teprve umožnily správný úsudek o nějakém člověku. Možnost klamu ovšem znesnadňuje posudek o míře společenského citu. Znalost lidí však není možné si tak snadno osvojit.

Adler uvádí příklad, na kterém si lze ukázat rozdíl mezi pravým a nepravým společenským citem. Popisuje zde příhodu jedné staré paní, která při vstupování do tramvaje sklouzla a upadla do sněhu. Nemohla sama vstát a přesto, že kolem ní spěchalo mnoho lidí, žádný z nich jí nepomohl. Nakonec k ní jeden člověk přistoupil a zdvihl ji. V ten stejný okamžik přiběhl k němu jiný člověk, který byl někde schovaný.¹¹⁹ Tento člověk pozdravil zachránce se slovy: „*Konečně jeden slušný člověk; pět minut tu stojím a čekám, jestli přec někdo tu paní zdvihne. Vy jste první.*“¹²⁰ Na tomto případě je možné vypořádat, jak se určitým sebevyvyšováním a předstíráním společenského citu vytváří zlořád a jak se někdo prohlašuje soudcem nad jinými a rozděljuje chválu a potupu, aniž by sám něco vykonal.

Ne vždy je možné rozhodnout, jak velký společenský cit se v některých případech uplatňuje. Takovým příkladem může být případ, kdy vojevůdce považuje válku již napůl za prohranou, ale i přesto žene tisíce vojáků na smrt. Přitom bude hájit své stanovisko, že jedná ve všeobecném zájmu. Avšak jen stěží bude uznán za správného člověka.

Pro to, aby byl úsudek správný, je potřeba hledisko, které má všeobecnou platnost. Takovým hlediskem je obecný prospěch a dobro celku. V případě, že se člověk za toto hledisko postaví, bude se s největší pravděpodobností rozhodovat snadno.

Míru společenského citu lze zjistit ve všech životních projevech člověka. V první řadě se tento cit projevuje velmi často hned na zevnějšku, například v tom, jak jeden člověk pohlédne na druhého člověka, jak mu podá ruku, jak ho osloví a tak dále. Celá bytost tohoto člověka začne čistě citově působit na druhého. Lidé často vyvozují z chování jedince úplně

---

¹¹⁹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 120-122.

¹²⁰ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 123.

bezděčné závěry, které působí až do takové míry, že lidé začnou podle nich řídit i své vlastní chování. Lidé tak přesunují tento způsob uvažování do oblasti vědomí, a tím si umožňují zkoumání a hodnocení bez obavy z neodvratných chyb. V tuto chvíli již nejsou ovlivněni zaujatostí, která vzniká mnohem dříve, ale pouze v případě, že tento proces probíhá v podvědomí, kde není možné nic kontrolovat ani revidovat.

Závěrem je třeba poukázat na to, že posuzuje-li se vznik charakteru, vždy je zapotřebí obrátit zřetel na celkovou pozici člověka, kterého je potřeba vnímat jako podstatného činitele, a že nestačí vybírat jen jednotlivé jevy, všímat si jen jeho tělesné podstaty nebo jen prostředí či výchovy. Z toho vyplývá, že pokud se člověk drží této cesty a vybuduje ji, uvědomí si, že pronikavějším poznáním sebe sama je možné, aby se sám choval správněji. Je také možné, aby člověk s úspěchem působil na jiné, především na děti, pokud zabrání tomu, aby se jejich vývoj nestal slepým osudem, a pokud pochází z temného rodinného ovzduší, aby neupadly do neštěstí a nebyly tak nuceny v něm žít. V případě, že se toto podaří, naskytne se zde možnost, aby vyrostla nová generace, která si uvědomí, že je pánem svého osudu.¹²¹

5.3 Směry vývoje charakteru

Rysy povahy dítěte se vyvíjí ve shodě se směrem, kterým se vyvíjí jeho duševní život. Buď se může jednat o přímý směr nebo o směr, který vykazuje jisté odchylky. Jelikož se dítě snaží, aby dosáhlo svého cíle přímočaře, rozvíjí v sobě útočný a odvážný charakter. Proto mívají počátky rozvoje charakteru v sobě něco z útočnosti a rvavosti. Může se však stát, že životní nesnáze, které spočívají ve schopnosti odporu protivníků, tuto linii nějakým způsobem naruší. V takovém případě není možné, aby dítě dosáhlo svého cíle, převahy nad jinými, přímou cestou. Z tohoto důvodu se dítě snaží tyto nesnáze nějak obejít. Současně nabývá určitých povahových rysů.

Stejným způsobem působí na vývoj charakteru všechny další obtíže, jako například nedostatečný vývoj orgánů či chyby, kterých se dopouští okolí.¹²² Adler vyslovil názor, že charakter je pojem sociální. Proto zde také sehrají významnou roli jeho vztahy k druhým lidem a vlivy širšího okolí,¹²³ neboť veřejný život se projevuje v požadavcích, myšlenkách a citech samotných vychovatelů, kteří jsou jím určováni a řídí výchovu tak, aby byla v souladu se společenským životem a s vládající kulturou.¹²⁴

---

¹²¹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 123-124.

¹²² ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 124.

¹²³ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 55.

¹²⁴ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 124.

Jakákoliv obtíž je vždy nebezpečím pro přímočarý vývoj charakteru. Cesty, kterými se dítě ubírá za účelem dosažení svého cíle, odchylují se více méně od přímého směru. V prvním případě se jeví chování dítěte jako neochvějné a stále na jedné linii tak, aby čelilo každé nesnázi přímo, zatímco v druhém případě lze pozorovat zcela odlišné dítě, takové, které už poznalo, že oheň pálí, že se vyskytují nepřátelé, a proto musí být opatrné. Takové dítě se bude pokoušet, aby dosáhlo moci a významu oklikami a lstí. Jeho další vývoj je závislý na velikosti daného odchýlení, jestli se stane příliš opatrným či nikoliv, jestli se smířilo s nezbytnostmi života nebo naopak nesmířilo. Svých úkolů se již nechopí přímo, neboť se stane zbabělým nebo plachým, nepodívá se už druhým do očí a nebude nadále mluvit pravdu. I když se jedná o odlišný typ dětí, stále mají tentýž cíl.

Oba výše uvedené směry vývoje charakteru jsou do určité míry úspěšné, především v případě, že dítě ještě nenabylo úplně strnulých forem a jsou jeho zásady ještě volné. Znamená to tedy, že se vždy neubírá tutéž cestou, ale naopak si uchovává dost iniciativy a pružnosti, aby si našlo i jinou formu jednání, pokud se ukáže jedna jako nesprávná, která nevede k úspěchu.

Existuje však i jiné měřítko, podle kterého lze lidi dělit, a to podle toho, jak jsou schopni čelit nesnázím. Prvním typem jsou optimisté, což jsou lidé, jejichž charakter se vyvíjí celkem přímým směrem.¹²⁵ Hartl a Hartlová uvádí, že optimisté kladně hodnotí svět a věří v lepší budoucnost.¹²⁶ Podle Adlera takoví lidé dokážou statečně čelit obtížím a neberou je příliš na těžkou váhu. Navíc si zachovali víru v sebe sama a snadněji našli příznivý poměr k životu. Nemají příliš mnoho požadavků, neboť se dokážou správně posoudit. Z toho vyplývá, že snášejí obtíže života mnohem snáze než ti, kdo v nich neustále vidí jen příčinu, aby se mohli považovat za slabé a neschopné. V obtížnějších situacích zůstávají tito lidé klidní a jsou přesvědčeni, že se dá chyba napravit.

Optimisty je možné poznat také podle jejich způsobu vyjadřování. Nebojí se, mluví upřímně a svobodně s jinými lidmi a nebývají příliš často v rozpacích. Jinými slovy lze říci, že tu stojí s otevřenou náručí, aby druhého přijali. Také nemají problém snadno vcházet ve styk s jinými lidmi, snadno se spřátelí, jelikož nejsou nedůvěřiví. Jejich řeč plyne nerušeně, jejich chování a vystupování je nezaujaté. S čistým typem optimisty se většinou můžeme setkat jen zřídka, téměř vždy pouze v prvních dětských letech.

---

¹²⁵ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 124-125.

¹²⁶ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 374.

Druhým typem jsou pesimisté, kteří kladou nejtěžší výchovné problémy.¹²⁷ Hartl a Hartlová pojmem pesimisté označují lidi, kteří mají obecně záporný postoj k životu podepřený racionalizací a „vše vidí černě“.¹²⁸ Pesimisté si dle Adlera ze zážitků a dojmů z dětství přinášejí do života silný pocit méněcennosti a různé obtíže, které jim vnukají pocit, že život není snadný. Jelikož jsou neustále v jakémsi zajetí pesimistického názoru na svět, který jim podsouvá to, že se s nimi zachází nesprávným způsobem, tak se jejich zrak obrací nepřetržitě na stinné stránky života. Z tohoto důvodu jsou si mnohem více než optimisté vědomi obtíží života, a tak pozbývají snadno myslí. Často bývají naplněni pocitem nejistoty, tudíž se shánějí po nějaké opoře, což se navenek může projevit tím, že nemohou sami stát, že například jako děti hledají, jak by se opřeli o matku nebo volají po matce.

Tento typ se vyznačuje zvláštní opatrností v chování, které nejčastěji bývá plaché, bázlivé, pomalé, opatrně vypočítavé. Adler zde také uvádí, že tito lidé zpravidla hůře spí. Poněvadž je spánek objektivním měřítkem vývoje člověka, poruchy spánku bývají vždy známkou větší opatrnosti a nejistoty. Dalo by se říci, že tito lidé jsou jako by stále na stráži, aby se lépe chránili před nepřátelstvím života. Z toho lze také poznat, jak málo má tento typ porozumění pro život a jeho spojitosti, když nedosáhne ani dobrého spánku. Kdyby měl totiž pravdu, nesměl by vůbec spát, a kdyby byl život opravdu tak těžký, pak by byl spánek škodlivé zařízení. Tím, že se tito lidé stavějí odmítavě k takovýmto přirozeným zařízením, prozrazují svou neschopnost k životu. Tento typ lidí je možné dokonce poznat i podle polohy ve spaní, neboť takoví lidé často spí stočením, aby zaujali co nejmenší prostor, nebo si přetahují přes hlavu příkrývku.¹²⁹

Adler píše, že lze lidi dělit i podle jiných hledisek na útočníky a na ty, kteří jsou předmětem útoku. První typ lidí, tzv. útočníci, se projevuje především mocnějšími pohyby. V případě, že jsou stateční, tak stupňují svou odvalu až k zpupnosti, aby dokázali sobě i jiným, že něco dovedou. Tím prozrazují hluboký pocit nejistoty, který je ovládá. Jsou-li bázliví, snaží se proti bázni otužit. Někteří se snaží potlačit v sobě útlocit a něžnost, neboť je považují za slabost. Neustále si chtějí hrát na siláky, často projevují i rysy surovosti a ukrutnosti. Pokud se stane, že mají sklon k pesimismu, pak jsou jejich styky s okolím změněny, neboť s ním nežijí a necítí, ke všem lidem se stavějí nepřátelsky. Často jsou nadutí pýchou, drzostí a domýšlivostí a stavějí na obdiv svou marnivost, jako by byli opravdovými

---

¹²⁷ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 125-126.

¹²⁸ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 407.

¹²⁹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 126-127.

vítězi. Tímto způsobem se utváří u lidí útočný ráz, jehož vývoj a dotváření však nějaký čas trvá.

Jejich další vývoj nebývá příliš snadný, neboť jim lidská společnost nepřeje. Tím, že jsou nápadní, stávají se neoblíbenými. Kvůli svému stálému úsilí o převahu se dostávají do konfliktu s jinými, především se stejně smýšlejícími. Jejich život je řetězem ustavičných bojů, a když trpí porážkou, bývá to často konec jejich linie a triumfu. Jsou tak snadno odstrašeni, ztrácejí vytrvalost a stěží přemáhají neúspěchy. Poté se těžko dostávají znovu dopředu.

Druhým typem lidí jsou lidé napadaní, kteří nevyhledávají linii útoku za účelem překonání pocit slabosti, nýbrž linii úzkosti, opatrnosti a zbabělosti. Zanedlouho bývají tyto lidé negativními zkušenostmi tak zatíženi, utrápeni a často se dostávají na cestu útěku. Někteří lidé jsou schopni zakrýt sami před sebou tato úteková hnutí tím, že dělají, jako by to bylo plodné a činorodé jednání. Tento typ lidí je možné často nalézt mezi umělci, kteří se odvrátili od skutečnosti, aby si vybudovali jiný svět ve fantazii, v říši idejí, kde se nenacházejí žádné překážky. To jsou však výjimky, neboť většina těchto lidí utrpí neúspěchy. Bojí se všech a všeho, mnohdy bývají nesmírně nedůvěřiví a nečekají od jiných nic jiného než nepřátelství. V naší kultuře bývají bohužel ve svém postoji mnohdy posilováni a ztrácejí tak zcela smysl pro dobré lidské vlastnosti a pro jasné stránky života.

Dalšími častými rysy povahy tohoto typu lidí bývá, že dovedou velmi dobře kritizovat druhé a okamžitě postřehnou každou chybu. Také se povyšují na soudce bez toho, aniž by se nějakým způsobem zasloužili o prospěch svého okolí. Neustále jen kritizují a bývají špatnými spoluhráči, takže zkazí každou hru. Jednají váhavě a zdrženlivě, neboť je k tomu nutí jejich nedůvěřivost. V momentě, kdy mají vykonat nějaký úkol, tak začnou pochybovat a váhat, což působí dojmem, jako kdyby chtěli rozhodnutí odložit. Pokud bychom chtěli tento typ vyobrazit symbolicky, pak by se jednalo o člověka vztahujícího ruce před sebe na obranu, který chvílemi odvrací svůj zrak, aby se nemusel dívat nebezpečí do očí.¹³⁰

Bohužel ani jiné jejich rysy nejsou příliš sympatické. Lidé, kteří si sami nedůvěřují, nedůvěřují v ničem ani druhým. Proto se u nich rozvíjí znaky závisti a lakomství. Často jsou to samotáři, což značí, že u nich není žádná ochota, aby jiným působili radost a měli účast na radostech jiných. Naopak jim někdy cizí radost působí i bolest a pociťují ji jako urážku. Někteří jednotlivci se často cítí povzneseně nad jinými, navíc tento jejich pocit po celý život lze jen stěží zlikvidovat. Tím, že touží po tom, aby se jevíli vznešenými, mohou se u nich

---

¹³⁰ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 127-128.

prohloubit city, které bývají tak složité, že v nich na první pohled vůbec nepoznáme nic nepřátelského.¹³¹

5.4 Rozpor s jinými psychologickými školami

Znalostí lidí je možné se zabývat i bez určitých směrnic či hledisek. V takovém případě si většinou někdo vybere jednotlivý bod v duševním vývoji a vychází z tohoto bodu, a tím se snaží stanovit určité typy. Tímto způsobem by šlo rozdělit lidi například na takové, u nichž převládá přemítavost, kteří více uvažují nebo se více věnují fantaziím a kterým nebývá příjemné, aby činně zasahovali do života. Tyto lidi tedy nelze snadno pohnout k jednání. A na takové, kteří jsou více činní, kteří méně rozvažují a dopřávají fantazii méně volnosti, kteří jsou stále zaměstnáni, pracují a činně zasahují do života. Takové typy se bezesporu vyskytují, ovšem s pozorováním lidí by to bylo mnohem složitější. V tomto případě bychom se museli spokojit s tím, že bychom konstatovali, že u některých lidí je více vyvinuta fantazie, u jiných více činnost. Podle Adlera je důležitým požadavkem spíše to, že se vytvoří jasné představy o tom, jak se co stalo, jestli to tak nutně muselo být a jak by tomu šlo zabránit nebo to změnit. A to je právě ten důvod, proč jsou libovolná měřítka, která vzešla z povrchního pozorování, neužitečná.

Individuální psychologie pochopila vývoj výrazových pohybů tam, kde jsou jejich počátky, ve dnech nejranějšího dětství. Tyto výrazové pohyby se podle individuální psychologie vyznačují buď převahou citu pospolitosti nebo převahou touhy po moci. Díky tomu je možné pochopit každého člověka velmi jednoznačně a klasifikovat jej. Je-li předpokládána tato samozřejmost, pak se vytváří měřítko, díky němuž lze stanovit, že nějaký duševní jev obsahuje větší míru společenského citu a jen málo úsilí po moci a prestižní politiky, nebo že má povahu ctižádostivou a že je jeho účelem dokázat nositeli či jeho okolí, o co převyšuje ostatní lidi. Na tomto základě lze snadno pozorovat u člověka jisté povahové rysy jasněji, počítat s nimi a rozumět jim z hlediska jednoty osobnosti, čímž je zároveň daný i návod, jak s člověkem zacházet a jak na něj působit.¹³²

---

¹³¹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 129.

¹³² ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 129-130.

6 Povahové rysy útočného a neútočného rázu

Adler uvádí, že je potřeba si uvědomit řadu poznatků pro to, abychom mohli pozorovat jednotlivé povahové rysy. Člověka nelze pochopit na základě jednotlivých jevů, vytržených z duševní souvislosti. Je nezbytné porovnávat alespoň dva jevy, v nejlepším případě co nejvíce od sebe časově vzdálené, a určit, co mají společného. Díky tomu je možné sesbírat velký počet dojmů, které se dají shrnout v bezpečný úsudek. V případě, že bychom opřeli svůj úsudek jen o jediný takový jev, ocitli bychom se v rozpacích. Pokud však získáme tolik opěrných bodů, kolik je jen možné, dospějeme k soustavě, díky které nabudeme jasného a jednotného názoru o člověku. Ve chvíli, kdy tohoto člověka poznáme blíže, může nastat situace, kdy je zapotřebí svůj úsudek o něm modifikovat.¹³³

Dále je potřeba, aby v tomto systému nikdy nechyběl sociální činitel. Nestačí pouze pokládat jevy duševního života za individuální, naopak je potřeba je chápat v jejich souvislosti s pospolitým životem. Vytvořil se poznatek, který je pro vzájemné soužití lidí velmi důležitým pravidlem: „*Charakter člověka není sám nikdy podkladem mravních úsudků, nýbrž jest poznatkem sociálním, jak tento člověk působí na své okolí a v jaké je s ním spojitosti.*“¹³⁴

Při sledování tohoto myšlenkového postupu se objevily dva obecně lidské jevy. První z nich je ten, že se u každého člověka vyskytuje společenský cit, který lidi vzájemně spojuje, a který vytvořil veliké výkony kultury. Byl jedním z měřítek, která byla kladená na jevy duševního života, a která dopouštějí, aby bylo možné zjistit velikost účinného společenského citu člověka. Tak se nabývá určitého plastického obrazu lidské duše, pod podmínkou, že víme, v jakém svazku stojí s lidmi, jaký cit pro bližního projevuje, jak činí tento cit plodným a živým. Druhým měřítkem pro posouzení charakteru jsou hnutí snahy po dosažení moci a převahy.

Pro pochopení, že rozdíly mezi lidmi závisí na míře společenského citu a úsilí po dosažení moci, a že tyto dva činitelé na sebe vzájemně působí, je potřeba se opírat o dva výše uvedené stěžejní body. Je to tedy hra sil, jejichž vnější formou projevu je právě charakter.¹³⁵

---

¹³³ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 135.

¹³⁴ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 136.

¹³⁵ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 136-137.

6.1 Povahové rysy útočného rázu

Ke skupině povahových rysů útočného rázu řadí Adler ty jevy, u kterých se vyskytuje útočnost na přímé a jasně viditelné linii. Tyto povahové rysy se objevují převážně u lidí, kteří působí nepřátelským dojmem. Takových jevů existuje nesčetné množství, Adler zde však uvádí podrobněji jen několik z nich.¹³⁶

Ješitnost (ctižádost)

Sillamy ve svém „Psychologickém slovníku“ definuje ctižádost jako snahu o vyšší statut. Jedná se o touhu po slávě nebo po bohatství umožňující jedinci mobilizovat všechnu svou energii, realizovat možnosti a dosáhnout vyšší úrovně. Pokud však není ctižádost podepřena skutečnými schopnostmi, tak je příčinou zklamání.¹³⁷

Adler popisuje ješitnost tak, že ve chvíli, kdy v člověku nabude přílišná snaha po uplatnění, tak se v jeho duševním životě vzbudí napětí, které způsobí, že člověk pojme cíl své moci a převahy určitěji. Zároveň se snaží, aby tohoto cíle dosáhl usilovnější činností. Jeho život se utváří takovým směrem, jako by očekával veliký úspěch ve svém životě. Takový člověk se musí stát nevěcným, ztrácí spojitost s životem a stále se zabývá otázkou, jakým dojmem působí na druhé a co si o něm myslí. Právě proto je jeho akční svoboda do jisté míry omezena, a tak se nejčastěji projeví povahový rys, kterým je ješitnost.

Dá se říci, že každý člověk je určitým způsobem ješitný. Dává-li svou ješitnost zcela otevřeně najevo, obvykle ji dobře skrývá a dává jí tak nejrůznější formy. Avšak je možné být ješitný i s jistou skromností. Existují lidé, kteří jsou tak ješitní, že jim na úsudku jiných buď vůbec nezáleží, nebo naopak se po něm dychtivě pachtí a snaží se ho využít ve svůj prospěch.

Ješitnost může být často i nebezpečná, a to ve chvíli, kdy překročí jistou míru. Nutí totiž člověka k různým zbytečným pracím a námahám, které dělá spíše pro zdání než pro skutečnost. Dále nutí ješitnost člověka, aby myslel více na sebe, a ještě na to, jak o něm jiní soudí, a tak snadno ztrácí pro svou ješitnost styk se skutečností. Takový člověk jde životem bez porozumění pro lidské vztahy, bez vztahu k životu, zapomíná, co od něho život vyžaduje a co by měl jako člověk dávat druhým. Žádná jiná nectnost, na rozdíl od ješitnosti, nedokáže zabránit člověku v jeho svobodném vývoji, poněvadž stále myslí jen na to, zda z toho pro jeho vážnost plyne nějaký prospěch.¹³⁸

---

¹³⁶ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 137.

¹³⁷ SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 33.

¹³⁸ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 137.

Často lidé používají místo slova ješitnost nebo pýcha lépe znějící slovo ctižádost, a existuje řada lidí, která o sobě s hrdostí prohlašuje, že jsou ctižádostiví. Někdy se také užívá pojem snaživost. Pokud je ve prospěch věci, která má sloužit všem, pak je možné se s ní smířit. Zpravidla však v sobě tyto výrazy skrývají jen neobyčejnou ješitnost, která se zabývá pouze neplodnou stránkou života.¹³⁹

Lidé bývají převážně přesvědčeni, že nejsou ješitní, neboť si všímají jen vnějších projevů a nechápou, že ješitnost mívá mnohem hlubší kořeny. Ješitnost se může projevovat například v tom, že někdo ve společnosti stále vede slovo, že ustavičně mluví, a že posuzuje společnost někdy přímo podle toho, zdali se tam dostal ke slovu nebo ne. Jiní lidé, kteří jsou ješitní, se vůbec nederou do popředí, nechodí snad ani do společnosti, naopak se jí spíše vyhýbají. Takové lidi bychom neměli považovat za bezvýznamné, protože mají svůj hluboký základ. Ve skutečnosti nemívají tito lidé pro společenský život mnoho smyslu a mají sklon spíše jej rušit než jej podporovat.

Ješitnost se vyvíjí v duševním životě člověka již v raném dětství. Je v ní vlastně stále něco dětinského, poněvadž skoro vždy nám připadají ješitní lidé dětinští. Poměry, které mohou vypěstovat tento povahový rys, bývají nejrůznějšího druhu. Někdy to bývá takový případ, kdy se dítě domnívá, že je ostrčeno, jelikož pocíťuje svou nepatrnost následkem nedostatečné výchovy velmi tísnivě. V jiném případě je dětem vštípen tento povahový rys v rámci rodinné tradice.¹⁴⁰

Žárlivost

Žárlivost je podle Norberta Sillamyho emoční stav, který je charakterizovaný obavou ze ztráty toho, na čem lpíme, například moc, láska určité osoby. V užším slova smyslu se pojmem žárlivost rozumí cit vyvolaný strachem, že milovaná osoba dá přednost někomu jinému. Týká se tedy i dětí a v takovém případě se mluví o dětské žárlivosti, která bývá často vyvolána vlivem narození mladšího sourozence.¹⁴¹

Podle Adlera tento povahový rys poutá naši pozornost především tím, jak často se vyskytuje. Mnozí lidé mají žárlivost spjatou především nebo pouze s milostnými vztahy, avšak existuje i jiný typ žárlivosti a to takový, který je možné nalézt ve všech jiných lidských vztazích, a zvláště v dětství. U některých dětí, které chtějí vyniknout nad ostatními, se rozvíjí spolu se ctižádostivými snahami také projevy žárlivosti. Tím dává dítě najevo nepřátelský

---

¹³⁹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 138.

¹⁴⁰ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 140-141.

¹⁴¹ SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 245.

a bojovný postoj. A tak se z pocitu dítěte, že je odstrkováno, vyvinula jiná forma ctižádostivosti, tedy žárlivost, což je povahový rys, který převážně utkvívá na člověku po celý jeho život.

U dětí bývá žárlivost téměř pravidelným jevem, zejména když do rodiny přibude nový člen, který na sebe upoutá větší starostlivost rodičů, takže si starší dítě připadá, jako sesazený král, neboť na něj není upoutána veškerá jejich pozornost. Žárlivostí se vyznačují hlavně takové děti, které si dříve hověly v příjemné lásce a péči rodičů.¹⁴²

Kam až může dítě trpící takovou žárlivostí dojít, popisuje Adler na případu děvčete. Bylo to poněkud zaostalé dítě, kterému pro jeho slabost odníмали všechnu práci, takže žilo ve velmi příznivé situaci. Zlom však nastal, když bylo děvčeti šest let a do rodiny přibyla sestřička. A tak u ní nastal úplný obrat, kdy děvče pronásledovalo sourozence zuřivou nenávisť. Jelikož si s ní rodiče už nevěděli rady, museli přísně zakročít a snažili se jí vysvětlit, že je za každý zlý skutek odpovědná. Avšak jednoho dne bylo nalezeno v potoce mrtvé děvčátko. Zanedlouho se takový případ opakoval a ve chvíli, kdy toto děvče opět strčilo malé dítě do vody, ji chytili. Přiznala se ke svým vraždám a byla dána na pozorování do ústavu pro choromyslné, a tak se konečně dostala do vychovatelný.

Tento případ nám ukazuje, že se žárlivost tohoto děvčete obrátila od vlastní sestry na jiná mladší děvčátka. Vůči chlapcům nechovala nepřátelské city. Bylo tomu tak proto, že jako by viděla v děvčátkách obraz své sestřičky a jako by chtěla ukojit svou pomstychtivost jejich zabitím za to, že byla odstrčena.¹⁴³

Žárlivost se může ještě snadněji vzbudit mezi sourozenci různého pohlaví. V naší kultuře není pro dívku příliš radostné, bývá-li při narození chlapce projevována větší radost a zachází-li se s ním s mnohem větší péčí a láskou. Jinou častou formou tohoto poměru, kdy mohou vznikat podněty k žárlivosti, bývá závodění o prvenství mezi sourozenci.

Žárlivost se může vyskytovat v nejrůznějších formách. Mezi její projevy patří nedůvěra, číhání, měření a ustavičné obavy, že člověk v něčem utrpí újmu. Podle toho, jakou přípravu získaly jednotlivé formy pro společenský život, nabude daná forma převahy. Žárlivost někdy člověka přímo stravuje, jindy se zas projevuje odvážlivým, energickým jednáním. Také se může projevit jako protivnice, která se snaží soupeře snížit, nebo usiluje o to, aby druhého upoutala a omezila jeho svobodu.

Velmi oblíbenou metodou žárlivosti je také to, že vytváří ve vzájemných stycích lidí takové poměry, že se z nich vyvinou pro druhého jisté zákony. Jedná se o zvláštní duševní

---

¹⁴² ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 157-158.

¹⁴³ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 158.

linii, kterou jde některý člověk za účelem toho, že chce například druhému vnutit určité postoje a názory, chce-li ho odloučit od jiných, předepisuje-li mu, jak má řídit své pohledy, jak má řídit své jednání, dokonce i všechno své myšlení. Z žárlivosti může člověk jiného člověka ponižovat, zahrnovat ho výčitkami apod. Můžeme tedy říci, že se jedná o prostředky, s pomocí kterých může člověk zbavit druhého svobodné vůle, aby jej připoutal a držel jej v okovech. Žárlivost je tedy zvláštní formou úsilí po moci.¹⁴⁴

Závist

Povahový rys závist si často člověk osvojuje ve své snaze po moci a převaze. Vzdálenost, která leží mezi ním a jeho nadpřirozeně velkým cílem, mu vnukává pocit méněcennosti. Právě ten jej tísní a plní jej tak moc, že nabýváme z jeho chování a z jeho životních projevů dojem, že je tento člověk ještě velmi vzdálený od svého cíle. Kvůli svému nízkému sebeoceňování a své nespokojenosti tak propadá většinou ustavičnému přirovnávání, v jakém poměru jsou k němu jiní a čeho dosáhli. Všechny tyto projevy se jeví jako příznaky neukojené ješitnosti a příznaky touhy, mít stále víc, mít všechno. Takoví lidé však netvrdí, že chtějí mít všechno, poněvadž jim v tom brání příznaky společenského citu, aby tak smýšleli, avšak jednají tak, jako by chtěli mít všechno.

Tyto pocity závisti pochopitelně nemohou podporovat možnosti osobního štěstí. I přesto, že jsou většině lidí tyto činy odporné, neboť se přiči společenskému citu, jelikož je závist neoblíbená, je jen málo lidí, kteří by nebyli schopni nějakých pocitů závisti. Když člověk trpí a je sklíčen, když pociťuje nedostatek peněz, oděvu, tepla, když jsou jeho vyhlídky do budoucna stále menší, a když nevidí východiska z těchto tísnivých situací, je pochopitelné, že takoví lidé pociťují hnutí závisti, i když jim to mravnost a náboženství zakazují. V dnešní době je tedy třeba s touto duševní povahou člověka počítat. Není totiž možné zabránit, aby nevzplanula závist v jednotlivcích nebo v davech, je-li jejich nedostatek příliš velký.¹⁴⁵

Na tomto povahovém rysu lze vidět nerozlučnou spojitost jednotlivce s veškerenstvím. Nikdo se nemůže vyvyšovat nad společnost a uplatňovat nad jinými svou moc, aby tím zároveň na druhé straně neprobudil síly, které usilují jeho počínání zkazit. Závist vede nutně k činům a prostředkům, které vedou k tomu, že jsou si všichni lidé rovni.

Výrazové formy závisti jsou patrné už z mimiky, a především z pohledu. Také fyziologicky se pocity závisti prozrazují, o čemž vypovídají i některá rčení. Říká se, že někdo

---

¹⁴⁴ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 159.

¹⁴⁵ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 159-160

závistí zezelenal, nebo mluvíme o bledé závistí, což dokazuje, že závistivé pocity mají vliv na krevní oběh. Organicky se závist projevuje tak, že se při ní stahují vnější cévy.¹⁴⁶

Lakomství

Závisti je velmi blízký povahový rys lakomství, který, jak píše Adler, je s ní nejčastěji spojený. Lakomstvím není myšleno pouze hromadění peněz, nýbrž se jedná o všeobecnou formu, která se v podstatě projevuje tím, že někdo nemůže snést, aby někomu udělal radost, že skrblí oddaností k lidskému celku nebo k jednotlivcům, že si kolem sebe buduje zeď, jen aby byl sám zabezpečený svými ubohými poklady. Také je zde jistá spojitost s ctižádostí a ješitností ze strany jedné a se závistí ze strany druhé. Běžně se stává, že se všechny tyto povahové rysy vyskytují u jednoho člověka současně.

Rysy lakomství mívá v sobě i dnešní kulturní člověk, alespoň jeho stopy. Dovede je však nanejvýš překlenout nebo zastřít přehnanou štedrostí, která snad také nebývá nic jiného než dar z minulosti, jakýsi pokus, aby člověk s pomocí gest štedrosti mohl povznést svůj osobní cit na útraty jiných. Za určitých okolností se může zdát, že je lakomství, které je obrácené na některé formy života, dokonce i cennou vlastností. Příkladem může být to, že některý člověk šetří časem nebo silami a při tom vykoná velké dílo. Existuje vědecký a mravní směr, který klade veliký důraz právě na šetření časem, že vyžaduje, aby každý člověk zacházel ekonomicky s časem a pracovní silou. Tato zásada však v praxi příliš nefunguje, neboť v ní vládne jen snaha po získání moci a nadvlády. Naopak se této teoreticky získané zásady obyčejně zneužívá a člověk, který šetří časem a pracovní silou, zpravidla usiluje o to, aby převalil břemena, která jsou s tím spojená, ze sebe na jiné.¹⁴⁷

Nenávist

U konfliktně a bojovně založených lidí lze často pozorovat příznaky nenávisti. Nenávistná hnutí, která se často objevují u dětí, nabývají někdy velmi značné síly, což je možné pozorovat ve výbuších hněvu, nebo když se projevují v mírnější formě jako nevraživost. Tím se velmi určitě charakterizuje povaha člověka.

Předměty útoků, které vzbuzují nenávistné pocity, jsou rozmanité. Nenávist může směřovat buď proti úkolům, které má člověk vykonat, nebo proti jednotlivým osobám, nebo proti národu, třídě či sociální skupině, proti druhému pohlaví i proti určité rase. Také je třeba

---

¹⁴⁶ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 161.

¹⁴⁷ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 162.

nezapomínat na to, že lidé nedávají vždy najevo své nenávistné city přímo a zjevně, že je někdy velmi dobře zastírají, popřípadě jim dávají jemnější formu kritického postoje. Někdy také člověk odmítá každý pokus o sblížení.

Mnoho těchto jevů je možné spatřit ve zločinném prostředí. V menším měřítku se také vyskytují ve společnosti, kde však sehrávají velkou úlohu, a navíc se někdy projevují ve formách, které ani nemusí být urážlivé a odpuzující. Platí to zejména i o formě, která prozrazuje jeden z největších stupňů nenávisti, o tzv. nepřátelství k lidem. Rozvětvení nenávistných citů jsou neobyčejně četná. Jevem, v němž bývají nepřátelské city zvlášť dobře ukryty, je jednání a poškozování lidí nebo věcných hodnot z nedbalosti a z té příčiny, že pachatel nedbá ohledů, které mu ukládá povinnost ke společnosti.¹⁴⁸

Příčinou nenávisti v člověku může být také bezohledné jednání, které je velmi rozšířené v rodině, ve škole i v životě. Takový člověk, který tak jedná, se stále dere do popředí, je to člověk, který nebere ohledy na své bližní. Ačkoliv bezohledné jednání bývá někdy zdánlivě oprávněno, i přesto v něm lze shledat plno nenávisti k druhým. Adler pro přiblížení uvádí příklad se šoférem, který jel velkou rychlostí a někoho přejel a hájí se tím, že byl vázán úmluvou, aby jel rychle. Z takového chování lze vyvodit, že jsou lidé, kteří své osobní, malicherné potřeby kladou tak vysoko nad blaho a utrpení druhých, že přehlížejí nebezpečí, které těmto lidem hrozí kvůli takovému jednání. Z rozporu mezi jejich vlastními požadavky a obecným blahem lze jasně poznat míru jejich nenávistných citů.¹⁴⁹

---

¹⁴⁸ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 163-164.

¹⁴⁹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 166.

6.2 Povahové rysy neútočného rázu

Mezi povahové rysy neútočného rázu řadí Adler všechny jevy, u nichž se nenávistná útočnost nepohybuje na přímé a jasně viditelné linii, nýbrž působí na pozorovatele, který působí dojmem nepřátelské izolovanosti. Vypadá to tedy tak, jako by se celý proud nepřátelství dal oklikou. V takových případech se nejčastěji vytvoří obraz člověka, který sice nikomu nic zlého nedělá, avšak odvrací se od života a od lidí, dále si nepřeje žádný styk s druhými a odmítá jakoukoliv spolupráci s jinými. Avšak úkoly lidí je možné převážně řešit pouze společnou prací, a proto je člověk, který se jiných straní, podezřelý z nenávisti k lidem. Stejně tak je tomu u člověka, který lidskou společnost napadá a poškozují, a který jí odpírá nezbytné prostředky k jejímu udržení. Existuje nesčetná řada povahových rysů, které této charakteristice odpovídají. Adler se vyjadřuje jen k několika povahovým rysům podrobněji.¹⁵⁰

Uzavřenost

Tento povahový rys se projevuje různým způsobem. Ve většině případů se jedná o lidi, kteří se před jinými uzavírají, mluví málo nebo vůbec nemluví, na nikoho se nepodívají, neposlouchají nebo nebývají pozorní, když na ně mluví jiný člověk. Pokud se s takovými lidmi setkáme, tak u nich cítíme chlad, a to ve způsobu, jak podávají ruku, v tónu, jímž mluví, v tom, jak druhého pozdravují nebo jak mu na pozdrav odpovídají. A právě tyto způsoby chování lidí vzájemně odlučují a odcizují. Dalším nápadným znakem je to, jak mezi sebe a jiné kladou určitou distanci. V těchto projevech izolovanosti lze vyzorovat již zmíněný povahový rys ješitnost, který se snaží odloučit se od lidí a projevit svou odlišnost tím, že se jiných bude stranit.

Řadě lidí se vlivem fantazie vytvoří představa jakési úrovně, kterou ve skutečnosti nemají. Můžeme pozorovat, jak se nenávist může proměnit na první pohled v nevinné chování u izolovaného člověka. Každý z nás bez pochyby zná celé rodiny, které se vyznačují tím, že se uzavírají před jinými. Při intenzivnějším pozorování je možné spatřit nenávistné smýšlení a sklon k domýšlivosti. Tím si lidé dokazují, že jsou vyšší a lepší než jiní. Tendence k izolovanosti můžeme najít i u jednotlivých náboženství, ras či národů. V našich kulturních poměrech se dosud jedná o velmi pevně zakořeněný jev, kterým se lidé často nechají svést k izolovanosti a rozdělovali se tak v národy, církve a třídy. Konečným výsledkem je nejčastěji vzájemný boj, který se po určité době rozplyne v zastaralou tradici.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 166-167.

¹⁵¹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 167

Může se stát, že se lidem naskytne příležitost, aby poštváli výše uvedené skupiny lidí proti sobě za účelem, aby sami mohli poroučet a vládnout, a tím uspokojit svou ctižádost. Nenávistný rys bývá spojen s takovou sociální skupinou či takovým národem, který považuje sám sebe za obzvláště výtečného, velebí svého ducha jako vyvoleného a o ostatních ví jen špatnosti. Kvůli tomu, že bývá zpravidla slyšet jen určité mluvčí, hrozí zde nebezpečí stupňování nepřátelství, neboť tito mluvčí z vlastní zloby a z vlastního zájmu vyvolávají a stupňují nenávist jiných. Adler zde uvádí jako příklad světovou válku a její následky, kdy nikdo nechce být viníkem. Jedná se o typ lidí, kteří ve své nejistotě usilují o převahu a nezávislost na úkor jiných.

V uzavřenosti tedy spočívá osud i celý svět takového člověka. Závěrem je třeba říci, že takový člověk není schopný vést a podporovat kulturní pokrok.¹⁵²

Bázlivost

Povahový rys bázlivost se často objevuje v nenávistném chování člověka. Bázlivost je velmi častým jevem, který provází člověka od nejútlejšího věku až do pozdního stáří. Neobyčejnou měrou ztrpčuje člověku život a činí ho neschopným, aby k druhému přilnul a zajistil si tak předpoklady pokojného života a plodné činnosti. Bázeň se může rozšířit na všechny lidské vztahy. Jsou lidé, u kterých bývá bázeň vždycky prvním hnutím, mají-li něco podniknout.¹⁵³

V první a nejprimitivnější podobě se objevuje bázlivost u dětí, které pokaždé jeví příznaky bázně, pokud je nechá člověk o samotě. Avšak touha takového dítěte nebývá vůbec uspokojena, pokud se k němu člověk vrátí, naopak dítě využije této společnosti k jiným účelům. Adler zde uvádí příklad, kdy matka nechá dítě o samotě, a tak ji k sobě přivolá za zřejmých příznaků úzkosti. To jen vypovídá o tom, že se nic nezměnilo, ať už v případě, že tam matka je či není, ale že se touha dítěte nesla spíše za tím cílem, aby byla matka dítěti k službám, a aby ji ovládlo. Tyto jevy jsou často důkazem toho, že takovému dítěti nedáváme příležitost k osamostatnění, nýbrž mu svým nesprávným jednáním vnukáváme potřebu obracet se na jiné osoby za účelem ukládání povinností, a aby se jimi nechávalo zhýčkat.¹⁵⁴

Projevy dětské bázně jsou všeobecně známé, a to zejména v případě, když je dítěti znemožněný styk s okolním světem nebo s osobou, jíž si žádá například tím, že v noci zhasneme světlo. Tím jeho úzkostný výkřik obnoví určité spojení, které bylo právě kvůli noci

---

¹⁵² ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 168.

¹⁵³ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 168.

¹⁵⁴ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 169.

přerušeno. Když k němu někdo přijde, vyvine se situace tak, jak bylo výše řečeno. Dítě však ještě projevuje další přání a například žádá, abychom rozsvítili, abychom si s ním hráli apod. Pokud dítě poslechneme, jeho bázeň jakoby zmizí, avšak v případě, že se dítěti zdá být tento vladařský poměr ohrožen, bázeň se opět vrátí a opakovaně upevňuje nadvládu dítěte.

V životě dospělých se takové jevy rovněž vyskytují. Sem patří tzv. strach z prostoru, kdy se lidé neodvažují sami vycházet ven. Tyto typy lidí je možné pozorovat na ulici, jak jsou úzkostlivě schoulení a rozhlížejí se, nehnou se z místa nebo naopak běží přes ulici, jako by utíkali před zlým nepřítelem. Nejedná se o lidi nemocné či nějak slabé, avšak ve chvíli, kdy jsou postaveni před bezvýznamnou nesnáz, tak se jich zmocní záchvat strachu. Někdy to může zajít tak daleko, že se takových lidí zmocní nejistota a bázeň ihned poté, co opustí svůj dům. Je možné shledat, že v duších takových lidí nikdy neutuchá pocit, že jsou terčem nepřátelského pronásledování. Často se mohou objevit myšlenky, kdy se tito lidé například domnívají, že jsou v nebezpečí, že upadnou apod. V chorobných stavech úzkosti se může objevit cíl mít moc a převahu nad jinými, přitom pozorujeme, že se život tohoto člověka ocitá pod nějakým tlakem a jak se blíží truchlivý osud. U mnohých lidí totiž neznamená bázeň nic jiného, než že musí mít někoho, kdo by se jimi zabýval.¹⁵⁵

Lidskou bázlivost je možné vymýtit jen oživením svazku, který pojí jednotlivce s lidským společenstvím. Pouze takový člověk, který si je vědomý své sounáležitosti s jinými, půjde životem bez bázně.

Další formou bázlivosti je ostýchavost, o níž platí totéž, co o bázlivosti. Ať jsou poměry, do kterých jsou děti postaveny, jakékoliv, jejich ostýchavost jim vždy dává možnost vyhýbat se stykům s jinými nebo je i přerušit, protože mají živý cit méněcennosti a odlišnosti, který jim kazí radost z přátelského vztahu k druhým.¹⁵⁶

Váhavost

Lidé, kteří považují úkol, jež mají vykonat, za neobyčejně těžký, a kteří si nedůvěřují, že mají dost sil na zvládnutí tohoto úkolu, se vyznačují váhavostí. Tento povahový rys se projevuje zdlouhavými pohyby a tzv. váhavým postojem, při němž se vzdálenost mezi člověkem a aktuální životní otázkou příliš nezmenšuje nebo se nemění vůbec. Patří sem i případy, kdy se člověk, který má provádět nějaký životní úkol, zabývá něčím jiným.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 170.

¹⁵⁶ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 171.

¹⁵⁷ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 171

Celý komplex otázek, který se váže k tomuto rozšířenému jevu, se nazývá problémem distance. Byl vytvořen model, s jehož pomocí je možné posoudit, jak se člověk staví k životu a jak je schopen řešit tři velké životní otázky. První životní otázka je, jak plní člověk své sociální úkoly a jaký má vztah k jiným lidem. Druhou životní otázkou je jeho povolání a třetí otázka se týká jeho milostných vztahů, lásky a manželství. Člověka je tedy možné posuzovat podle velikosti chyb a podle distance, jakou při řešení těchto tří otázek zaujímá. Lze soudit o jeho osobnosti, o jeho životním stylu a zároveň je možné z těchto jevů získat něco i pro svou znalost lidí.

V těchto případech je podstatným znakem to, že člověk klade větší nebo menší distance mezi sebe a své úkoly. Při bližším pozorování této situace si můžeme všimnout, že toto chování má jak světlé stránky, tak i ty stinné. Je třeba však předpokládat, že člověk si toto stanovisko zvolil kvůli světlým stránkám. Pokud se člověk chopí nějakého úkolu, který je spojen s překážkami, má zde polehčující okolnosti a jeho sebecit a jeho osobní ješitnost neutrpí. Situace je mnohem jistější a člověk pracuje jako provazolezec, který ví, že je pod ním natažená síť. Pokud spadne, tak spadne měkce. Přistupuje-li tedy ke svému úkolu za nesnází a neobstojí-li v něm, není jeho osobnostní cit v nebezpečí, neboť si může říct, že se z mnoha důvodů nedalo mnoho udělat. Z tohoto důvodu nebyla na vině osobní vada, ale nějaká nepatrná vedlejší okolnost, za kterou nemůže být člověk odpovědný. V případě, že i přesto se tento úkol podaří, má to cenu mnohem větší, neboť koná-li někdo své úkoly pilně, je samozřejmé, že se podaří. Avšak v případě, že se dá někdo pozdě do díla, pracuje málo nebo není vůbec připravený, a i přesto svůj úkol splní, je dvojnásobným hrdinou, neboť dokázal jednou rukou to, k čemu jiní potřebují dvě.¹⁵⁸

To jsou tedy výhody obcházení problému a takové chování prozrazuje nejen ctižádost, ale i ješitnost člověka. Zároveň je výrazem toho, že je to člověk, který chce alespoň před sebou samým hrát divadlo. Dělá všechno s úmyslem přeceňovat se, aby vyvolal zdání, že vládne neobyčejnými silami a schopnostmi.

Díky tomu je možné rozumět všem těm, kteří se snaží obházet otázky, které před sebou mají, kteří si sami dělají nesnáze a nepřístupují k nim vůbec nebo pouze s určitým zdráháním. V tom, že dělají kolem svých úkolů různé okliky, spočívají chyby, které se tak postupně stávají špatnými životními zvyky. Jsou jimi například lenost, netečnost, častá změna povolání, zpustnutí apod. Existují i lidé, kteří toto stanovisko nosí na odiv už svým vnějším chováním, kteří mají tak ohebnou chůzi, že se při každé příležitosti kroucí jako hadi. Téměř

---

¹⁵⁸ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 172.

s jistotou lze tvrdit, že se většinou jedná o lidi, kteří mají sklon k neustálému vyhýbání se důležitým otázkám, které mají řešit.¹⁵⁹

Nespoutané pudy výrazem oslabení přizpůsobivosti

U některých lidí se projevují určité formy výrazu, které se vyznačují tím, že je považujeme za nevychovanost. Do této skupiny patří například ti, kteří se nedokážou zbavit zlovyku okusovat si nehty, lidé, kteří se neustále dloubají v nose, dále ti, kteří se vrhají na každé jídlo s nesmírnou hltavostí. Dalším typem nevychovaných lidí jsou takoví, kteří se vyznačují nápadnou špinavostí. Tyto výrazové formy charakterizují nevychovaného člověka už zvenčí, pomocí nichž lze zřetelně naznačit, že takový člověk není dobrý společník a chce se od jiných odlišit.¹⁶⁰ Takové osoby působí dojmem, že nemají zájem o druhé. Tyto nezpůsoby mají většinou svůj původ již v dětství.

Tito lidé se více méně staví odmítavě ke svým bližním a ke svým úkolům. Jsou to ti, kteří se chtějí stranit života, a kteří odmítají spolupráci s ostatními. Proto je také pochopitelné, že není možné je přimět pomocí mravních výkladů k tomu, aby zanechali různých zlovyků a nemravů. Není totiž lepší způsob, jak se vyhýbat lidem, není lepší a účinnější prostředek pro člověka, který se chce stranit společnosti, než když například nosí pravidelně špinavý límeček. Není nic lepšího a jistějšího, co by mohlo člověku pomoci k tomu, aby ho jiní pozorovali, kritizovali a závodili s ním, co mu více pomáhá, aby unikl lásce a manželství. Tento člověk tak má dobrou výmluvu, kdy se dovolává svého nezpůsobu.¹⁶¹

Adler uvádí, že rovněž dětské zlovyky směřují většinou k tomu, aby děti na sebe obracely pozornost okolních lidí, aby hrály zvláštní úlohu, aby ukázaly dospělým jejich slabost a neschopnost, protože si pak dospělí často s nimi nevědí rady. Takové děti, které až vyrostou, se budou vždycky takovými nezpůsoby vymykat povinností, jež od nich společnost žádá nebo budou činit nesnáze. V těchto jevech bývají skryté panovačnost a ješitnost, které se ovšem projevují ve zvláštní podobě, a proto je zpravidla není možné ani rozpoznat.¹⁶²

---

¹⁵⁹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 173.

¹⁶⁰ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 178.

¹⁶¹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 179.

¹⁶² ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 180.

7 Temperamenty

Termín temperament pochází z latinského slova *temperamentum*, což je překlad řeckého slova *krasis* a znamená to „správné smísení, správný poměr“. Z toho plyne, že v původním pojetí je ideální temperament vyvážený, daný dokonalou proporcí všech složek. Jednotlivé typy temperamentu představují určité odchylky, extrém, který vymezuje rámec určitého stylu jednání a prožívání a vyladuje osobnost k určitým specifickým přednostem a nedostatkům v jednání i prožívání.¹⁶³ Nakonečný uvádí, že temperamentem se rozumí soubor formálních vlastností osobnostní dynamiky, které se projevují intenzitou pohybů, jejím tempem, ale i hloubkou prožívání a dalšími znaky. Temperament se úzce pojí s vlastnostmi a s činností nervové soustavy, s vlastnostmi neurohumorálního systému regulace činností a se způsobem, jakým probíhají sociální interakce.¹⁶⁴ Podle C. B. Wortmanové je temperament relativně stálá predispozice chování, která je viditelná z chování jedince.¹⁶⁵

Temperamenty jsou stará rozlišení duševních výrazových forem. Podle Adlera není možné jednoznačně říci, co to je temperament a jak tomuto pojmu rozumět, zdali je to rychlost, jíž kdo myslí, mluví či jedná, síla nebo rytmus, který v tyto projevy klade a podobně. Pokud prostudujeme různé výklady psychologů o podstatě temperamentů, pak zjistíme, že se věda o pozorování duševního života již od dávnověku nedostala nad stanovení čtyř temperamentů. Rozlišování čtyř temperamentů na sangvinický, cholerický, melancholický a flegmatický pochází ze starého Řecka, přejal je Hippokrates, a poté ho dále užívali Římané a dodnes je v psychologii ctihodnou svátostí.¹⁶⁶ Dnes je toto rozlišení čtyř temperamentů označováno jako hippokratovsko-galénovská typologie temperamentu. Wilhelm Wundt, zakladatel moderní experimentální psychologie, již cílevědomě formuje východiska nového dimenzionálního přístupu a tvrdí, že antická diferenciaci na čtyři temperamenty vyplynula z intenzivních psychologických pozorování individuálních rozdílů mezi lidmi.¹⁶⁷

Nelze jednoznačně říci, který typ temperamentu je správný a který nikoliv. Je nutné podotknout, že temperamenty se vyskytují v čisté, respektive ryzí podobě velmi zřídka. Nejčastěji se setkáváme se smíšenými typy, což zbavuje tyto čtyři temperamenty významu. Také se může stát, že se různé temperamenty vzájemně střídají, takže se například dítě zpočátku projevuje jako cholerik, ovšem později se z něho stává melancholik a končí jako flegmatik. Co se týče sangvinika, tak je to převážně ten, kdo byl v dětství co nejméně ovládan

---

¹⁶³ SMĚKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2002. s. 190.

¹⁶⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. s. 169.

¹⁶⁵ GEIST, Bohumil. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Vodňák, 2000. s. 297.

¹⁶⁶ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 130.

¹⁶⁷ SMĚKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2002. s. 191.

pocitem méněcennosti, kdo neměl zjevné nedokonalosti orgánů a kdo nebýval příliš drážděný. Z toho vyplývá, že se takový jedinec mohl vyvíjet klidně, život si oblíbil a s ním se důvěrně spřátelil.¹⁶⁸

Adler popisuje tyto čtyři temperamenty takto:

7.1 Sangvinik

Sangvinik je člověk, který se vyznačuje jistou radostí ze života, který nebere věci příliš vážně, který starostmi nezšediví, a který se snaží nalézt na všem nejkrásnější a nejpříjemnější stránku. Ovšem při smutných příležitostech truchlí, avšak nezhroutí se, naopak z veselých příhod má požitek, ale nevychází z míry. Z tohoto popisu tedy vyplývá, že se nejspíš jedná o zdravé lidi, u nichž se nenachází škodlivé směry ve značnější míře. Toto však nelze u ostatních třech typů temperamentu tvrdit.¹⁶⁹

Geist ve svém „Psychologickém slovníku“ popisuje sangvinika podle Hippokratovy a Galénovy typologie jako člověka, který prudce reaguje, který často mění své nálady a je nestálý.¹⁷⁰

7.2 Cholerik

Cholerik je ve starých básnických podobenstvích líčen tak, že rozrušený člověk mrští stranou kámen, který mu překáží v běhu, zatímco sangvinik kámen klidně překročí. Jinými slovy je cholerik takový člověk, jehož úsilí po dobytí moci je tak vypjaté, že musí stále dělat veliké pohyby, produkovat silácké výkony a že chce všechno přemáhat přímočaře a útočně. Zejména dříve byl tento typ označován za žlučový temperament. I dnes se ještě občas mluví o lidech, kterým „vzkypí žluč“. Jedná se tedy o lidi siláckých pohybů, kteří v sobě mají vědomí síly, a navíc mu také dávají průchod a chtějí jej stavět na obdiv.¹⁷¹

Podle Hippokratovy a Galénovy typologie je cholerik člověkem velmi přecitlivělým, snadno vznětlivým, prudkým a prchlivým.¹⁷²

---

¹⁶⁸ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 131.

¹⁶⁹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 130.

¹⁷⁰ GEIST, Bohumil. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Vodnář, 2000. s. 258-259.

¹⁷¹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 130-131.

¹⁷² GEIST, Bohumil. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Vodnář, 2000. s. 58.

7.3 Melancholik

Melancholik je ve výše uvedeném básnickém podobenství popisován jako člověk, který si při pohledu na tento kámen jakoby připomene všechny své hříchy, a který upadne do smutného uvažování a vrátí se. Podle individuální psychologie se jedná o velmi vážavého člověka, který si nedůvěřuje, že by dokázal přemoci obtíže a dostat se tak dopředu, ale naopak je to člověk, který řídí své kroky s největší opatrností a raději se zastaví nebo se obrátí, než aby něco dal v sázku. Můžeme tedy říci, že je to člověk, který je ovládaný mnohými pochybnostmi, a který myslí více na sebe než na jiné. Ani tento typ nemá mnoho styčných bodů s velikými možnostmi života. Je sklíčený svými vlastními starostmi, že jeho zrak je obrácený jen dovnitř, zatímco se snaží jiné svým osudem vzrušovat.¹⁷³

Geist uvádí, že melancholik je člověk se sklonem k těžkomyslnosti, zádumčivosti, trudnomyslnosti, blouznivce a hypochondr.¹⁷⁴

7.4 Flegmatik

Flegmatik je člověk, kterému je život cizí, který sbírá dojmy, aniž z nich vyvozuje zvláštní důsledky. Je to člověk, na nějž nic nepůsobí, kterého nic nezajímá a který ani žádným způsobem nenapíná své síly, a který nemá spojitosti s životem a životu je nejvzdálenější.¹⁷⁵

Flegmatikem je označován podle Hippokratovy a Galénovy typologie, založené na humorální teorii, člověk pomalý, lhostejný, chladnokrevný až apatický.¹⁷⁶

7.5 Lidské temperamenty a vnitřní sekrece

Věda přichází s poznatkem, že lidské temperamenty závisí také na vnitřní sekreci žláz. Novější lékařská věda totiž vychází z poznání tzv. krevních žláz. K těmto krevním žlázám patří zejména štítná žláza, hypofýza, nadledvinka, přídatné žlázy štítné a žláza zárodečná. Jedná se o žlázy, které nemají žádné vnější vývody, jsou to odměšovací tkáně, které odvádějí šťávy do krve.

Podle všeobecného názoru mají tyto žlázy vliv na všechna tělesná ústrojí a tkáně, přičemž je krev přivádí ke každé buňce, a mají dráždivé a tzv. jedu zbavující účinky. Z tohoto důvodu jsou tedy pro udržení životní rovnováhy naprosto nezbytné.¹⁷⁷ Úplný význam

---

¹⁷³ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 131.

¹⁷⁴ GEIST, Bohumil. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Vodňák, 2000. s. 140.

¹⁷⁵ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 131.

¹⁷⁶ GEIST, Bohumil. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Vodňák, 2000. s. 66.

¹⁷⁷ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 132.

endokrinních žláz však ještě není doposud plně odhalen. Lidská bytost se totiž skládá z pevných částí jako jsou kosti, nervy, svaly, orgány, dále z tekutin, kam patří tělesné šťávy a výměšky, a z tzv. pneumat. Tělesné tekutiny odpovídají čtyřem živlům, kterými je tvořen svět. Žluč odpovídá ohni, krev vzduchu, hlen vodě a černá žluč odpovídá zemi. Ze šťáv vznikají vyzařováním různé druhy pneumat, při jehož tvorbě a ochlazování má důležitou roli vzduch přijímaný dýcháním. Pneuma bychom dnes přirovnali k nervovému dění. Jednotlivé tělní tekutiny mají stejné vlastnosti jako základní elementy, jimž odpovídají.¹⁷⁸

I přesto existují vážné pochybnosti. Prozkoumáním opravdové nemoci, při níž je například porušeno pravidelné vyměšování štítné žlázy, lze rovněž vyzorovat určité duševní projevy, které vypadají jako naprostý příznak flegmatického temperamentu. Neboť lidé, kteří jsou postiženi touto nemocí, bývají obézní, dále mají neobyčejně hrubou kůži, vypadávají jim vlasy, ale také bývají velmi pomalí a mají líné pohyby. Jejich duševní citlivost je velmi oslabena a jejich iniciativa je téměř nepatrná.

V jiném případě, kdy se taktéž jedná o flegmatický temperament a zároveň není možné dokázat patologický úbytek výměšků štítné žlázy, je možné si všimnout, že jsou tyto dva případy zcela odlišné. S největší pravděpodobností z toho vyplývá, že šťávy, které přivádí štítná žláza do krve, obsahují nějakou látku, která přispívá k uspokojivé duševní činnosti. Avšak nelze tvrdit, že podmínkou vzniku flegmatického temperamentu jsou nedostatečné výměšky ze štítné žlázy do krve.

Z výše uvedeného tedy plyne, že člověk, kterého v běžném životě pokládáme za flegmatika, se úplně liší od patologického typu flegmatika. Hlavním důvodem je to, že jejich psychologický vznik byl odlišný. Psychologové tvrdí, že flegmatici, se kterými se v průběhu života setkáváme, nejsou neměnnými typy, naopak se u nich často vyskytují pronikavé a mocné reakce. Člověk není flegmatikem po celý svůj život. Většinou je tento typ temperamentu pouhým umělým obalem a ochranou, kterou si pořídil především velmi citlivý člověk, a kterou postavil mezi sebe a vnější svět, a měl k ní poutavý sklon, který spočívá v jeho konstituci. Flegmatický temperament je tedy určité pojistné opatření a důmyslné řešení životních otázek. Tím se však zcela liší od bezúčelné pomalosti, lenosti a neschopnosti člověka, kterému byla odebrána celá štítná žláza nebo alespoň její část.¹⁷⁹

Přes tyto závažné pochybnosti se není možné přenést. V případě, že by šlo dokázat, že flegmatický temperament se vyskytuje pouze u lidí, kteří trpí chorobnou sekrecí štítné žlázy,

---

¹⁷⁸ SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2002. s. 190-191.

¹⁷⁹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 132.

i přesto by bylo nutné brát v úvahu, že v tom nespočívá základ celé věci. Důležitou roli zde hraje totiž celý shluk příčin a záměrů a soubor činností orgánových soustav. Dále se jedná o vlivy vnějšího prostředí, které zpočátku vzbuzují organický pocit méněcennosti. Z toho poté vycházejí pokusy individua, z nichž jedním může být ochrana flegmatickým temperamentem proti nepříjemnostem a proti všemu, co by mohlo určitým způsobem zraňovat cit osobnosti. Znamená to tedy, že se jedná o typ, u něhož do popředí vystupuje právě zmíněná organická méněcennost štítné žlázy a její následky. Kvůli této méněcennosti však tento typ temperamentu dosahuje horšího životního postavení a tuto újmu se snaží odstranit umělými duševními zákroky, jako je právě flegmaticnost.¹⁸⁰

Dále je možné pozorovat i jiné nepravidelnosti sekrece a zkoumat další temperamenty, které k nim přísluší. Jsou lidé, u kterých se naopak objevuje zvýšené vyměšování štítné žlázy. Tito lidé se vyznačují po tělesné stránce tím, že mají zesílenou srdeční činnost, především zvýšený tep, jejich oči bývají často velmi silně vystouplé, jejich štítná žláza je oteklá a celé tělo, zejména ruce, trpí slabším či silnějším chvěním. Kromě toho se velmi potí a často trpí zažívacími obtížemi, s největší pravděpodobností vlivem činnosti slinivky břišní. Co se týče jejich povahy, snadno se rozčilují, jsou uspěchaní, podráždění a velmi často trpí pocitem úzkosti.

Adler se zmiňuje ještě o jiných žlázách s vnitřním vyměšováním. Uvádí, že existuje jistá spojitost ve vývoji všech těchto žláz se žlázami zárodečnými. Toto zjištění se stalo vlastním podkladem pro biologické zkoumání, takže nikdy není možné nalézt nepravidelnosti některé žlázy bez toho, aniž by nebyly nalezeny nepravidelnosti žláz zárodečných. Doposud však nebylo zjištěno, co je příčinou toho, že se tyto vady vyskytují současně. Ale ani u těchto není možné mluvit o jiných duševních vlivech. Opět se zde ukazuje zřetelný obraz člověka organicky méněcenného, který se mnohem obtížněji vpravuje do života. Právě proto se často uchyluje tento typ člověka k umělým duševním zákrokům a pojištěním.¹⁸¹

Psychologové, jak uvádí Adler, byli přesvědčeni, že hlavní vliv na charakter a temperament mají zárodečné žlázy. Avšak je potřeba se zamyslet nad tím, že ne příliš často je možné najít anomálie v substanci zárodečných žláz. A tak nezbyvá nic jiného než tvrdit, že tam, kde se takové chorobné útvary vyskytují, se jedná pouze o výjimečné případy. To, jakou má člověk duševní podobu, není výsledek činnosti zárodečných žláz, nýbrž vyplývá tato podoba ze zvláštní situace člověka trpícího nemocí těchto žláz. Lze jen podotknout, že i ze zárodečných žláz vycházejí jisté, pro vitalitu nezbytné, podněty, kterými se zakládá

¹⁸⁰ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 133.

¹⁸¹ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 133-134.

postavení dítěte v jeho prostředí. Tyto podněty však mohou převzít i jiné orgány, které nemusejí být příčinou jednoznačné duševní struktury.

Jelikož je velmi nesnadné hodnotit člověka, neboť zde může omyl přímo rozhodovat o životě a smrti, je třeba podotknout a brát na vědomí, že děti, které přišly na svět s vrozenými tělesnými nedostatky, jsou velmi sváděny k umělým prostředkům a k odchýlnému duševnímu vývoji. Avšak i toto je možné překonat, neboť neexistuje žádný orgán, ať už je v jakémkoli stavu, který by nutil člověka k tomu, aby se člověk choval určitým způsobem. Pouze člověka svádí, což není to stejné.¹⁸²

---

¹⁸² ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 135.

8 Chápání životního stylu a smyslu života

Hartl a Hartlová uvádí, že životním stylem se rozumí individuální souhrn postojů, hodnot a dovedností odrážejících se ve výrobní, umělecké a jiné činnosti člověka. Do životního stylu spadá sít' mezilidských vztahů, výživa, tělesné pohyby, organizace času, zájmy a záliby.¹⁸³ Podle Alfreda Adlera je životní styl chápán jako jedinečný způsob chování jedince, který vychází z jeho motivů, rysů, zájmů, hodnot a prolíná se tak celým jeho chováním.¹⁸⁴

Co se rozumí pojmem smysl? „*Hledání smyslu spočívá za prvé ve svobodě člověka, v jeho otevřenosti; za druhé v rozdílné hodnotě věcí; za třetí v neustálé změně situací.*“¹⁸⁵ Smysluplně žít znamená, že se člověk s pomocí svých vloh, schopností, se svým citěním a chtěním věnuje tomu, co mu přítomnost nabízí. Smysl života je podle Längla nezbytný pro to, aby člověk přežil.¹⁸⁶ „*Smysluplně žít znamená rozpoznat nejvyšší možnou hodnotu dané situace a uskutečnit ji.*“¹⁸⁷ Adler smysl života chápal v dimenzích životního stylu a za naplnění života. Pro to, aby došlo k naplnění života, považoval za smysluplný život ve prospěch společenství.¹⁸⁸

8.1 Životní styl

Pro to, abychom správně rozpoznali životní styl, uvádí Adler příklad s borovicí. Borovice v údolí poroste jinak než borovice, která roste v horách. Znamená to tedy, že jeden druh stromu má dva různé styly života. Životní styl stromu je individuálním projevem stromu, který se utváří podle svého prostředí. Určitý styl také zaregistrujeme v situaci, kdy ho uvidíme v jiném kontextu, než v jakém bychom jej očekávali, neboť pak si uvědomíme, že každý strom má svůj vlastní způsob života a vlastní existence. Zároveň si uvědomíme, že jeho růst nepředstavuje jen mechanickou reakci na prostředí.

S lidmi je to velmi podobné. Životního stylu je možné si všimnout za jisté situace a úkolem je přesně analyzovat jeho vztah k daným podmínkám vzhledem k tomu, že s každou obměnou prostředí se mění i psychika člověka. Životní styl člověka není patrný, pokud je

---

¹⁸³ HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 308.

¹⁸⁴ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 573.

¹⁸⁵ LÄNGLE, Alfried. *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2002. s. 11.

¹⁸⁶ LÄNGLE, Alfried. *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2002. s. 39.

¹⁸⁷ LÄNGLE, Alfried. *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2002. s. 41.

¹⁸⁸ TAVEL, Peter. *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla. Potřeba smyslu života. Přínos Viktora E. Frankla k otázce smyslu života*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. s. 165.

v příznivé situaci. Avšak ve chvíli, kdy se člověk ocitá v nových situacích, kdy se střetává s obtížemi, se právě životní styl projevuje jasně a zřetelně.

Život je více než pouhá hra, a proto bývá plný nesnází. Každý člověk se v životě setkává se situacemi, které jsou zcela nevyhnutelné, a tak se dostává do konfrontace s mnohými problémy. Právě proto je třeba lidi zkoumat ve chvíli, kdy se potýkají s těmito těžkostmi, a zároveň je nutné objevit jejich různé reakce a charakteristické rysy. Životní styl tak představuje jednotu, protože vyplývá z obtíží našeho raného dětství a z usilování o určitý cíl.¹⁸⁹

Adler zdůrazňoval význam subjektivních procesů ve vývoji osobnosti. Tvrdil, že člověk od dětství formuje své reakce a vytváří své zkušenosti prostřednictvím interpretací svého jednání a cíle. A právě tak vytváří svou osobnost. Adler také poukázal na to, že raný život v rodině určuje stádium osobnostního vývoje. Každé dítě v rodině vytváří své vlastní interpretace a cíle, na jejichž základě potom formuje životní styl. V rámci dědičnosti a objektivního okolí tak jedinec vyvíjí vzory a schémata pro různé způsoby žití, dále pro adaptaci a střetávání se s životními problémy i příležitostmi. Tento vzorec a toto schéma se vyvíjí na základě subjektivního hodnocení a rozhodování se v průběhu tvůrčího procesu.

Každé dítě podle Adlera buduje od narození svým vlastním způsobem ze svých zkušeností jednotný celek. Už v průběhu novorozeneckého období si vytváří jednoduché plány a cíle. Adler dokonce zjistil, že chování obecně, ale i chování novorozenců je jistým způsobem zaměřené a má svou strukturu. Zjistil, že pětileté či šestileté dítě má vyvinutý životní styl, který je určitým vyjádřením vztahu ke světu.¹⁹⁰

Myšlenková a s ní spojená citová výstavba životního stylu je tedy v průběhu vývoje v rukou dítěte, je jeho cílem. Měřítkem sil je pro dítě schopnost něco vykonat ve svém okolí, které není nikdy neutrální a samo o sobě poskytuje špatnou přípravu na život. Dítě, které staví na subjektivním dojmu a je vedené často nepřiměřenými úspěchy a porážkami, si vytváří cestu, stanovuje si do budoucna příliš vysoký cíl a utváří si názorové spektrum.¹⁹¹

Životní styl obsahuje základní sebepojetí a životní cíl, dále pohled na svět a způsob, jakým člověk zachází s životními situacemi. Během života daného jedince zůstává životní styl relativně stabilní, neboť člověk akceptuje základní přání a životní vzor jako pravdivé. Ve většině případů interpretuje životní události ve stejné linii jako jsou jeho primární přesvědčení, tudíž je nemění, jestliže se ocitne tváří v tvář nové zkušenosti. Jakmile si člověk

---

¹⁸⁹ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 45-46.

¹⁹⁰ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 22.

¹⁹¹ ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. s. 17.

sám začne vybírat přátele a zkušenosti, které odpovídají jeho životním cílům a přáním, pak se nejspíš ani nesetká s odlišnou informací o sobě ani o ostatních. Rodiče, učitelé a poradci mohou ovlivnit vývoj soukromé logiky dítěte asi do šesti let a mohou mu tak dát další cenné zkušenosti, které by rozšířily jeho sociální zájem a dodaly by mu i více odvahy. Jestliže se však tyto zkušenosti nenaskytou ani ve školním věku, potom dítě přijme pevnou sadu životních cílů a názorů na svět, které povedou k takovému životnímu stylu, který se za běžných okolností nezmění.¹⁹²

Životní styl, který představuje jádro osobnosti, tvoří a vykazuje jednotu, individualitu, celek a stabilitu psychických funkcí jedince. Jeho dlouhodobé životní cíle, základní sebepojetí a pohled na svět jsou tak modelem, který vytváří charakter a strukturu jeho způsobu života. Všechno je spojeno se základními cíli a s pojetím životního stylu, ať už je to výběr přátel a zaměstnání, výběr člověka, kterého budeme milovat, a kterého si zvolíme za partnera.

Chování každého jedince během života je však velmi proměnlivé a je tak odrazem střídajících se okamžitých cílů, které vznikají při setkání jedince s mnoha událostmi během celého života. Krátkodobé či okamžité cíle bývají vždy v souladu s dlouhodobým cílem životního stylu. V rámci daného životního stylu je k dispozici široký prostor pro různé varianty krátkodobých cílů. V případě, že je životní styl zakotvený v sociálním zájmu a jedinec má široce založený pohled na svět a sebepojetí, pak budou jeho krátkodobé životní cíle s největší pravděpodobností různorodější a tvořivější.¹⁹³

Co se týče samotné povahy člověka, vyvíjí se asi do čtvrtého až pátého roku, a poté se jen zřídka mění. Je pouze projevem určitého plánu, který si dítě vytvořilo pro další způsob života. Životní plán dítěte nevzniká z jednotlivých událostí, ale naopak z neustálého opakování určitých obtíží, které dítě buď nalézá, anebo které zdánlivě pociťuje. Každý člověk hledá pro svůj stanovený plán určité prostředky, které se mu zdají být vhodnými pro jeho řešení. Tímto způsobem vzniká z individuálně různého životního plánu životní styl, který je typický pro daného člověka, styl, s nímž se setkáváme ve všech jeho činech.

Při stanovení individuálního životního plánu má velký význam také prostředí dítěte. Dítěti se zdá, že z postavení, které zaujímá jeho rodina jako celek v lidské společnosti,

---

¹⁹² DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 23.

¹⁹³ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 24.

poznává jistá sociální a hospodářská nebezpečí v soužití lidí. V tomto množství nebezpečí se snaží vytvořit si určitý plán.¹⁹⁴

Každý člověk má svůj životní styl a při hledání životního stylu určitého člověka je vhodné brát za základ posuzování normální životní styl. Poměrujeme jej se sociálně dobře přizpůsobeným jedincem, takže poté je možné měřit odchylky od této normy.¹⁹⁵

Normální životní styl

Adler se snaží přiblížit, jak se určuje normální životní styl a jak se na jeho základě odhalují chyby a různé zvláštnosti v životě člověka. V první řadě je potřeba si ujasnit, že lidi není možné dělit na dva typy, protože každý člověk má jedinečný životní styl. Pro bližší pochopení Adler uvádí příklad se stromem, na kterém také nelze najít dva totožné listy. Stejně tak nenajdeme ani dva jedince, kteří by byli zcela identičtí. Není možné, aby byly dvě osoby zcela identické, neboť příroda je velmi rozmanitá a příležitosti pro stimulaci jsou nesmírně bohaté. V případě, že tedy mluvíme o typech, jde jen o teoretickou pomůcku k určování podobností mezi jednotlivci. Při stanovení určité klasifikace a zkoumání jejich různých zvláštností je mnohem jednodušší stanovit jasnější závěry. Přitom se ale nesmíme omezovat tím, že bychom tutéž klasifikaci používali za všech okolností. Naopak je potřeba používat tu klasifikaci, která je nejvhodnější pro odhalování konkrétní podobnosti.

Pro snadnější pochopení Adler uvádí příklad. Pokud se mluví o typu jedince, který není dobře sociálně přizpůsobený, pak se jedná o člověka, který žije neproduktivní život bez zájmu o druhé. To je jeden ze způsobů, jak je možné člověka klasifikovat. Ale v případě, že si představíme člověka, jehož zájem, který může být jakkoliv omezený, se soustřeďuje na zrakové podněty, se zcela odlišuje od někoho, jehož zájem je zaměřený na řeč a sluchové podněty. Oba dva jedinci však mohou mít potíže v sociálních situacích a může se stát, že jim bude připadat velmi obtížné vytvořit si kontakt s druhými. Klasifikace podle typů se tedy může stát zdrojem zmatků, a proto je potřeba si uvědomit, že typy jsou jen vhodné abstrakce.

Co se týče lidí, podle nichž lze měřit odchylky, tak se jedná o ty, kteří jsou v životě společensky orientovaní, z jejichž činnosti plynou pro společnost určité výhody, ať už o to usilují či nikoliv. Tito lidé mají dostatek energie a odvahy čelit problémům a obtížím, které

---

¹⁹⁴ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. s. 49-50.

¹⁹⁵ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 47.

jim život přináší, jsou tedy dobře sociálně přizpůsobení a jsou připravení na každodenní nároky života.¹⁹⁶

Nepřizpůsobený životní styl

Adler jako ukázkou nedostatečně přizpůsobeného životního stylu uvádí příklad třicetiletého muže, který vždycky v poslední chvíli unikal před řešením svých problémů. Měl přítele, kterému však nikdy příliš nedůvěřoval, a proto nebyl jejich vztah nikdy dobrý, neboť přátelství nemůže za takových podmínek vzkvétat, a navíc ten druhý cítí ve vztahu napětí. Přestože se tento muž znal s mnoha lidmi, tak ve skutečnosti neměl žádné opravdové přátele. Svůj čas nerad trávil ve společnosti druhých a nikdy v takových situacích nehovořil, neboť podle něj ho ve společnosti nic nenapadá a nemá, co by řekl. Navíc se o druhé ani nezajímal do takové míry, aby se s nimi spřátelil.

Muž byl velmi ostýchavý. Jeho pleť byla růžové barvy a občas v obličeji i zčervenal, když mluvil. Když svou stydlivost dokázal překonat, mluvil poměrně dobře. Avšak nebyl příliš oblíbený a cítil to, což zvyšovalo jeho nechuť mluvit s druhými. Jeho životní styl se vyznačoval tím, že na sebe strhával pozornost ve vztazích s ostatními. Co se týče jeho zaměstnání, provázela ho neustále obava, že by ve své práci mohl selhat, a proto ve dne v noci studoval a býval přepracovaný. V důsledku přepracovanosti poté nebyl schopný pracovat a neplnil si své povinnosti. Z toho tedy vyplývá, že se vždy svou vlastní vinou dostával pod tlak. To bývá právě známkou silných pocitů méněcennosti, muž se často podceňoval a pokládal druhé lidi a nové situace za nepřátelské. A tak jednal, jako by žil v nepřátelském území.¹⁹⁷

V tuto chvíli je již možné představit si životní styl tohoto muže. Muž by rád postoupil vpřed, avšak zároveň se brzdí, neboť se bojí porážky. Jako by stál před propastí, kdy vyvíjí velké úsilí a je pořád napjatý, daří se mu postoupit vpřed, ale jen za jistých podmínek a také s tím, že by raději zůstal doma a nemusel by tak být s jinými lidmi.

Dalším problémem, na který muž narazil, byla láska. Dělal mu nesmírné potíže navazovat vztahy se ženami. Muž cítil, že by chtěl někoho milovat a oženit se, ale kvůli pocitu méněcennosti se toho velmi obával. Nebyl schopný dokázat to, po čem toužil. Zamilovával se do jedné dívky za druhou, což se často takovému typu člověka stává.

Jaké jsou tedy příčiny uvedeného životního stylu? Stejně jako každý z nás, si i tento muž vytvořil svůj životní styl v průběhu čtyř až pěti let života. V jeho životě se však musela

---

¹⁹⁶ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 47-48.

¹⁹⁷ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 49.

udát nějaká tragédie, která ho hluboce zasáhla. Něco ho přimělo, aby se přestal zajímat o druhé, a vyvolalo v něm dojem, že život není nic než jeden velký problém, a že je lepší se vůbec nesnažit než se pořád dostávat do složitých situací. A tak muž začal být opatrný, váhavý a hledal způsoby, jak se věcem vyhýbat.¹⁹⁸

Muž se narodil jako první dítě a hlavním problémem pro nejstarší dítě je to, že po určitou dobu je středem pozornosti, avšak po čase je ze svého výsadního postavení vytlačen, když se narodí další sourozenec, který se zdá být preferovaný místo něj. V mnoha případech bylo zjištěno, že u stydlivých lidí, kteří se bojí postupovat vpřed, je příčinou tohoto jejich problému a postoje přesvědčení, že je někdo jiný více oblíbený na jejich úkor. V případě tohoto muže můžeme dojít ke zjištění, že jádro problému tkví právě zde.¹⁹⁹

Projevy životního stylu

Projevem celkového přístupu k životu, který vyjadřuje určitý životní styl, je psychický postoj vyjádřený tělesnými pohyby a pozicemi.

Mezi projevy životního stylu patří v první řadě řeč těla, kdy bezesporu všichni z nás, ať už nevědomě, posuzujeme druhé lidi podle jejich tělesných pohybů, tedy podle toho, jak stojí, chodí, sedí, podle výrazu tváře a podobně. I když si to mnozí z nás neuvědomují, přesto si na základě těchto dojmů vytváříme základní pocit sympatie či antipatie.²⁰⁰

Adler uvádí jako příklad držení těla. Na první pohled si jistě všimneme, zda stojí dítě či dospělý rovně nebo zda je nahrbený, ohnutý. Existují extrémny jako lidé, kteří stojí zcela rovně, napjatí jako struna. Takoví lidé s největší pravděpodobností vynakládají na udržení svého postoje příliš velké úsilí. Můžeme předpokládat, že se zřejmě cítí být daleko menší, než by si přáli vypadat. Na druhou stranu existují lidé, kteří zauímají úplně opačný tělesný postoj, mají stále skloněnou hlavu a ohnutá záda. To vypovídá o tom, že tito lidé jsou nejspíše zbabělci. Je však třeba dbát na to, aby se člověk neposuzoval pouze podle jednoho kritéria, ale je potřeba vzít v úvahu i další okolnosti. Jedná se v případě lidí, kteří jsou nahrbení, o zbabělce? Takoví lidé se často snaží o něco opírat, například o stůl či židli. Z toho vyplývá, že nedůvěřují vlastní síle a chtějí se nechat podpírat. Pokud se tedy u někoho objeví obě tyto vlastnosti, náš soud se do určité míry potvrdí.

V případě dětí, které chtějí po ostatních stále jen podporu a ochranu, nezastávají stejné tělesné pozice jako děti schopné samostatnosti. Stupeň samostatnosti lze určit také podle toho,

---

¹⁹⁸ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 50.

¹⁹⁹ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 50-51.

²⁰⁰ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 69.

jak dítě stojí a jak přistupuje ke druhým lidem. Existuje však řada způsobů, kterými je možné potvrdit si své závěry. Poté se určí kroky, které by situaci napravily a navedly dítě na správnou cestu.²⁰¹ Například můžeme provést pokus s dětmi, které ustavičně vyhledávají podporu druhých. Usadte matku na křeslo a poté přiveďte její dítě do místnosti. Zjistíte, že se dítě nepodívá na nikoho jiného v místnosti, půjde přímo k matce a opře se o ni či o židli. Z toho plyne, že tyto děti se cítí být závislé.

Zaměříme-li se na to, jakým způsobem děti přistupují k druhým lidem, můžeme vypořádat stupeň jejich pocitu sounáležitosti a sociálního přizpůsobení. To vypovídá o důvěře či nedostatku důvěry, které dítě cítí vůči ostatním. Dále je možné zjistit, že lidé, kteří se nechtějí sbližovat s druhými a stojí vždy osaměle, bývají rezervovaní i v jiných ohledech. Tito lidé hovoří velmi zřídka a bývají výjimečně tiší.²⁰²

Dalším projevem životního stylu jsou nálady, což jsou určité duševní postoje, které je možné u lidí rozlišovat. Jsou lidé, kteří jsou hašteřiví a agresivní, u jiných lidí se zdá, jako by své úsilí vzdali. Neexistuje však člověk, který by ve skutečnosti zcela přestal o cokoli usilovat, neboť se to vymyká lidské přirozenosti. Existuje typ dětí, které vždy působí dojmem, že se vzdají. Obvykle jsou tyto děti v rodině středem pozornosti a každý se o ně musí starat, postřikovat je dopředu a současně je musí napomínat. Navíc jsou zvyklé být v životě podporovány, ale pro ostatní představují vždy jisté břemeno. Tímto způsobem projevují svoji touhu ovládat druhé a v tom spočívá jejich cíl dokonalosti. Ten vyplývá z komplexu méněcennosti, neboť kdyby tyto děti neměly pochybnosti o svých vlastních schopnostech, nevybraly by si takovou snadnou cestu k dosažení úspěchu.

Adler se zde zmiňuje o sedmnáctiletém mladíkovi, který měl tuto vlastnost. Byl nejstarším dítětem, tudíž velmi těžce nesl narození mladšího sourozence, kvůli kterému byl sesazen z pomyslného trůnu a již nebyl centrem zájmu rodiny. Mladík byl silně depresivní a nevrlý, také si nebyl schopný sehnat práci. Jednoho dne se dokonce pokusil o sebevraždu a brzo poté navštívil lékaře, kterému popisoval, že se mu před pokusem o sebevraždu zdál sen o tom, jak zastřelil svého otce. U takového člověka, který trpí depresemi a nemá žádnou vůli, je možné vypořádat, že v duchu uvažuje o vykonání dramatického činu. Také si můžeme všimnout toho, že děti, které jsou líné ve škole, a pasivní dospělí, kteří působí neschopně, mohou stát na pokraji propasti. Tato lhostejnost bývá často jen svrchní slupkou. Poté se něco stane a takový člověk se pokusí o sebevraždu nebo jiný radikální čin, případně se u nich může

---

²⁰¹ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 70.

²⁰² ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 71.

objevit nervová porucha či nemoc. U těchto lidí bývá proto velmi obtížné ujasnit si jejich duševní postoj.

Další vlastností, která v sobě skrývá mnoho nebezpečí, je stydlivost. K stydlivým dětem je potřeba přistupovat velmi citlivě. Ve většině případů dosahují lepších výsledků a životních výhod jen odvážní a otevření lidé, a proto mají tyto děti vždy velké těžkosti, pokud se jim nepodaří stydlivost překonat. Lidé, kteří mají odvalu a utrpí porážku, tak se jich to tolik nedotkne, avšak když před sebou mají obtíže stydliví lidé, tak mají sklon unikat do neužitečných sfér života. U těchto dětí se po čase může rozvinout neuróza nebo mohou dokonce propadnout šílenství.²⁰³

Projevem životního stylu je také vývoj osobních vlastností. Nejedná se o vrozené ani o zděděné vlastnosti, ale o reakci na jisté životní okolnosti. Určitá vlastnost člověka představuje odpověď jeho životního stylu na to, jak vnímá problém, s nímž se střetává. Vždy se nejedná o logickou odpověď, nýbrž jde o odpověď, kterou si člověk osvojil na základě svých dětských zkušeností a chybných představ.

Lze tedy vidět, jak tyto postoje fungují a také to, jak bývají zřetelněji vyvinuté u dětí nebo „nenormálních“ osob než u „normálních“ dospělých. Stádium prototypu bývá mnohem jasnější a jednodušší než pozdější stádia životního stylu. Fungování prototypu je možné přirovnat ke stromu, který přijímá všechno, co dostane k dispozici, například vodu, vzduch, potravu, hnojivo a další. Všechno bude využito při jeho vývoji. V čem tedy spočívá rozdíl mezi prototypem a životním stylem? Mohli bychom říci, že se rozdíl podobá rozdílu mezi stromem s nezralým ovocem a zralým ovocem. Stádium nezralého ovoce umožňuje mnohem snadněji odkrývat a zkoumat problémy, avšak to, co vyjde najevo, bude do jisté míry platit i pro stádium zralého ovoce.

Můžeme například pozorovat, jak děti, které jsou na počátku života zbabělé, projevují zbabělost ve všech svých postojích. Zbabělé děti se od agresivních dětí velmi liší, neboť agresivní děti mají vždycky určitý stupeň odvahy, což je přirozený následek zdravého rozumu. Občas však mohou zbabělé děti vypadat v určitých situacích jako hrdinové, což se stává v případě, když se snaží dosáhnout prvního místa.²⁰⁴

Tuto situaci je možné pozorovat na případě chlapce, který neuměl plavat. Jednou mu jiní kluci řekli, aby se s nimi šel vykoupat. Voda však byla příliš hluboká a chlapec se málem utopil. Přesto, že tento čin nemá nic společného se skutečnou odvahou, tak je možné ho zařadit do „nežitečných“ sfér života. Chlapec to udělal pouze z toho důvodu, že chtěl, aby ho

---

²⁰³ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 73-74.

²⁰⁴ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 75.

všichni obdivovali. Nebral vůbec ohled na možné nebezpečí a doufal, že ho někdo jiný zachrání.²⁰⁵

8.2 Smysl života

Alfred Adler se zaměřil na tzv. ideální cíl dokonalosti při konstruování „ideálního já“. Jedná se o velmi významný pokus číst mezi řádky vědomí a bezesporu i krok vpřed ke znovuobjevení životního stylu, hybné linie individua a smyslu života.²⁰⁶

Po smyslu života se má cenu ptát pouze v případě, že máme před očima vztaženou soustavu člověk – kosmos, kdy kosmos disponuje formující silou. Kosmos je tak otcem všeho živého a veškerý život je možné chápat jako nepřetržitý zápas o to, aby dodržel požadavky kosmu. Tento zápas je vrozený jako něco, co patří k životu, jako usilování, puzení, vyvíjení se, jako něco, bez čeho si není vůbec možné život představit. Žít znamená vyvíjet se. Pouze lidský duch má ve zvyku všemu plynoucímu dávat nějaký tvar a nepozorovat pohyb, nýbrž jen ztuhlý pohyb, který se stal tvarem.

K vývoji živoucího z jedné nepatrné buňky mohlo dojít pouze s přispěním kosmického vlivu. Například Smuts učinil geniální pokus, kdy předpokládal, že život existuje i v neživé hmotě. K jeho pojetí má blízko moderní fyzika, v níž se ukazuje, jak se elektrony pohybují kolem protonu. Není důležité, zda se toto pojetí ukáže jako správné či nikoliv, důležité je však to, že nelze zpochybnit představu o životě, která jedním dechem konstatuje zároveň pohyb, kterému jde o sebezáchovu, rozšiřování se, o kontakt s okolním světem, jemuž jde o vítězný kontakt, a nikoliv o zánik. Podle Darwinovy evoluční teorie rozumíme pojmem výběr všechno, co dokáže obstát vnějším nárokům. Lamarckova evoluční teorie předkládá důkazy o tvořivé síle, která je zakotvená v každém živočichovi. Celá evoluční teorie všeho živého nás poučuje o tom, že směr vývoje stanovil každému živému organismu cíl zdokonalování a aktivního přizpůsobení se požadavkům kosmu.²⁰⁷

Pokud tedy chceme pochopit, jakým směrem se ubírá život a kudy se pohybuje, musíme se vydat touto cestou vývoje a nepřetržitého aktivního přizpůsobování se požadavkům okolního světa. Přitom nesmíme zapomínat na to, že jde o překonání překážek, existenci individua, rasy, a o vytvoření optimálního vztahu mezi jednotlivcem a okolním světem.

---

²⁰⁵ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 75-76.

²⁰⁶ ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. s. 15.

²⁰⁷ ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. s. 124.

V rámci aktivního přizpůsobování se je správný jen takový tělesný a duševní vývoj, který je správný z hlediska té nejvzdálenější budoucnosti. Pojem aktivní přizpůsobování naznačuje, že tělo i duch, stejně jako celá organizace života, musejí spět ke konečnému přizpůsobení, ke zvládnutí všech výhod nedostatků, kladených na ně kosmem.

V tomto kosmickém spojení, jehož součástí je život každého jednotlivce, je snaha o úspěšnou asimilaci s okolním světem nezbytnou podmínkou. I kdyby chtěl člověk pochybovat o tom, že již v počátcích života existovalo úsilí o nadvládu, tak dnes víme, že úsilí o dokonalost je vrozeným faktem, který můžeme vidět v každém člověku. Nikdo z nás ovšem neví, která je ta jediná správná cesta. Lidstvo se pokoušelo mnohokrát stanovit si tento konečný cíl svého vývoje. To, že by kosmos mohl mít zájem na udržení života, je pouze zbožné přání, a jako takové našlo uplatnění v náboženství, morálce a etice, a to jako mocná hybná síla, která slouží k podpoře obecného blaha.

Nejlepší představa o ideální lidské výši, kterou člověk doposud získal, je pojem boha. Pojem boha v sobě bezesporu skrývá směřování k dokonalosti, a to ve formě konkrétního cíle, který nejlépe odpovídá mlhavým tužbám člověka o dosažení dokonalosti. Každý z nás si však představuje boha po svém, jedná se tedy spíše o představy o něm, které vždy nenaplní zmíněný princip dokonalosti. Můžeme však říci, že se podařilo najít konkrétní vyjádření cílových představ o dokonalosti. Původní energie, která sehrála svou roli ve vytváření řídicích náboženských cílů, které měly vést ke vzájemné soudržnosti lidstva, nebyla nic víc než energie pocitu sounáležitosti tohoto plodu evoluce a úsilím postupovat kupředu v evolučním proudu. Každý člověk si ovšem tento cíl dokonalosti představuje jinak. U některých lidí je jejich cílem mít navrch nad ostatními. Cíl je nasměřovaný jiným směrem, kde to odporuje zdravému rozumu, tudíž v takovém případě není možné uznat správný cíl dokonalosti. Například se může stát, že se někdo pokouší tento cíl konkretizovat tím, že chce druhým vládnout, ale tato představa o dokonalosti je nepatřičná, a to proto, že by takový cíl byl v rozporu s evolučními silami. V případě, že by si člověk stanovil za cíl dokonalosti opírat se o druhé, pak by i jejich cíl odporoval zdravému rozumu.²⁰⁸

Pokud si položíme otázku, proč si takoví lidé stanovili nesprávný cíl dokonalosti, jimž se nepodařilo aktivně se přizpůsobit, neboť se vydali nesprávnou cestou, kteří neobjevili správný způsob, jak podporovat pospolitost, pak zánik druhů, ras, kmenů, rodin a jednotlivců ukazuje, jak je nutné pro každého z nás, aby objevil nějaký správný způsob, který bude směřovat k cíli dokonalosti. V dnešní době dává cílová představa o dokonalém stavu člověku

---

²⁰⁸ ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. s. 125-126.

směr ve vývoji celé jeho osobnosti, veškerým jeho projevům, pohybům, jeho snažení, myšlení, citům i světovému názoru. Jakýkoliv směr či nějaký způsob, který je odkloněný od pravdy, způsobuje jedinci škody, v horším případě může vést přímo k jeho zániku. Tento směr, který vede k ideální dokonalosti, spočívá v odhalení určitých norem pocitu sounáležitosti.

Pocit sounáležitosti znamená také úsilí o určitou formu pospolitosti, která by zde nastala ve chvíli, kdy by lidstvo dosáhlo svého cíle dokonalosti. Neznamená to však, že by šlo o současnou pospolitost či společnost, ani o politické nebo náboženské formy, ale o cíl, který se nejvíce hodí k představě o dokonalosti.²⁰⁹ Musel by to být cíl, který by znamenal ideální sounáležitost celého lidstva, tedy konečné naplnění evoluce.²¹⁰ „*Naše idea pocitu sounáležitosti jakožto konečné formy lidstva, stavu, ve kterém si dovedeme představit, že jsou vyřešeny všechny otázky života, všechny vztahy k okolnímu světu, tento vůdčí cíl, cíl, který nám dává směr, cíl konečného završení musí v sobě obsahovat konečnou představu ideální pospolitosti, protože vše, co v životě pokládáme za cenné, vše, co existuje a bude existovat dál, je již natrvalo výsledkem tohoto pocitu sounáležitosti.*“²¹¹

K porozumění smyslu lidského života je potřeba se vyvarovat jakýchkoliv morálních a náboženských názorů, které jsou zaměřené mezi ctnosti a neřesti. Oprávněný je každý vývoj, jehož směr nám poskytuje nezvratný důkaz, že cílem je blaho veškerého lidstva. Při vstupu do života nachází každý člověk pouze to, co stihli vykonat jeho předkové, nachází jejich přínos k evoluci a k pozvednutí vývoje celého lidstva. Tato skutečnost člověku ukazuje, jak se život dál vyvíjí, jak se přizpůsobuje ke stavu, kdy se dočká ještě větších přínosů a větší schopnosti spolupráce, kdy bude každý jednotlivec představovat část celku ke stavu, o který se pokoušejí všechny formy společenského pohybu, z nichž přetrvávají pouze ty, které se vydaly směrem ideální pospolitosti.

Prospěch celé pospolitosti a pozvednutí vývoje lidstva jsou založeny na trvalých výzvách našich předků. Jejich duch zůstává věčně živý, je nesmrtelný, stejně jako jiné věci, které přežívají v dětech. Na duchu předků i na dětech spočívá pokračování lidského pokolení. Není důležité, zda o tom lidský rod ví, neboť platí pouze skutky. Otázka pravé cesty je tak vyřešená, protože pohyb jednotlivce i pohyb mas je možné vidět jako hodnotný, jen když vytváří trvalé hodnoty a hodnoty nutné pro pozvednutí vývoje celého lidstva. Nikdo by se tedy neměl k vyvrácení této teze odvolávat na svou omezenost ani omezenost druhých.

---

²⁰⁹ ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. s. 126.

²¹⁰ ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. s. 124-127.

²¹¹ ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. s. 127.

Samozřejmě nelze mluvit o vlastnění pravdy, ale o usilování mít pravdu a také o hledání pravdy.

Po lidech, kteří ničím nepřispěli k prospěchu pospolitosti, vůbec nic nezůstalo. Byli tak vymazáni z dějin, neboť se s nimi stalo totéž, co s vyhynulými živočišnými druhy, které nedokázaly najít harmonické soužití s kosmem. Tak se zde objevuje určitá skrytá zákonitost, která tvrdí to, že pokud si jedinec nenajde smysl života, nemůže stačit na budoucnost. Jedná se o velmi krutý zákon, kterým se zdůrazňuje věčné trvání lidí, kteří něco vykonali pro pospolitost. Není možné ve všech případech odhalit, s čím se dá počítat a s čím ne, neboť víme, že se můžeme mýlit. Člověk se však umí vyvarovat toho, co k sounáležitosti nepřispívá.

Dnešní pocit sounáležitost sahá mnohem dál. Bez toho, aniž bychom tomu rozuměli, snažíme se uvádět do souladu různými a častokrát nesprávnými způsoby budoucí prospěch lidstva s výchovou, chováním každého člověka, ale i masy, náboženstvím, vědou a politikou. Mnohem blíže budoucí harmonii je člověk, který je naplněný lepším pocitem sounáležitosti.²¹²

Všechny problémy lidského života vyžadují schopnost a připravenost ke spolupráci s druhými, která je jasnou známkou pocitu sounáležitosti. Toto smýšlení v sobě zahrnuje určitou míru odvahy a štěstí. Každý povahový rys se vyznačuje určitým stupněm sounáležitosti a drží se linie, která podle názoru jednotlivce vede k cíli, a tím je získání převahy. Charakterové rysy jsou tedy základními liniemi a jsou provázané s životním stylem, který je zformoval, a který se v nich nepřetržitě projevuje. Avšak náš jazyk je velmi chudý na to, aby jedním slovem dokázal vyjádřit nejjemnější výtvoř našeho duševního života. Povahové rysy člověka přehlížejí rozmanitost, která zůstává skrytá pod výrazem, a proto přitahují ty, kteří se chytají slov. Těmto lidem tudíž nebude nikdy jasná jednota duševního života.²¹³

Adler tedy vidí všechno lidské snažení v evolučním světle usilování o dokonalost. Pro naši poznávací schopnost představuje tedy každá duševní výrazová forma pohyb, který vede z mínusové do plusové situace. Člověka neustále naplňuje a pohání pocit méněcennosti, neboť se nepřetržitě porovnává s nedosažitelnou a ideální dokonalostí. Dnes, stejně jako v minulosti, nalezneme pomíjivou úroveň lidského chápání právě ve vyslovení tohoto ideálu.²¹⁴

---

²¹² ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. s. 127-129.

²¹³ ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. s. 131.

²¹⁴ ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. s. 16.

9 Využití tématu ve výuce OV a ZSV

Téma této diplomové práce je možné využít v rámci výuky občanské výchovy na druhém stupni základní školy, kdy by se jednalo spíše jen o seznámení žáků s osobností Alfreda Adlera a jeho zařazením do dějin psychologie. Mnohem větší využitelnost shledávám ve využití tématu v hodinách společenských věd na gymnáziích, kdy je pozornost věnována otázkám filozofie, psychologie, náboženství, etiky, a v rámci kterých je tedy pro toto téma více prostoru a času. Studentům by tak byla představena osobnost Alfreda Adlera, jeho nejnámější teorie individuální psychologie a další názory a myšlenky tohoto autora.

Osobnost Alfreda Adlera je jistě známá veřejnosti, avšak podle mého názoru se do povědomí žáků či studentů příliš nedostala. Domnívám se, že studenti pravděpodobně toto jméno někdy zaslechli, ale nedokáží tuto osobnost přesně časově zařadit a spojit si s ní jeho základní teorie a názory. Myslím si, že zejména Sigmundu Freudovi a Carlu Gustavu Jungovi je věnována pozornost v oboru psychologie, který je vyučován v rámci společenských věd, a právě Alfred Adler je zmiňován jen okrajově či je úplně opomíjen.

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání se nachází vzdělávací oblast *Člověk a společnost*, a právě zde je zařazený vzdělávací obor *Výchova k občanství*. Podle RVP pro základní vzdělávání je možné problematiku Alfreda Adlera a jeho životních názorů a postojů zařadit do tematického celku *Člověk jako jedinec* v rámci učiva podobnost a odlišnost lidí, vnitřní svět člověka a osobní rozvoj, dále do tematického celku *Člověk ve společnosti* v rámci učiva zásady lidského soužití.²¹⁵

Mnohem větší využitelnost daného tématu shledávám ve výuce na gymnáziích. Právě zde se vyučuje psychologie a filozofie podle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia, kdy jsou rozvíjeny a využívány vědomosti a dovednosti žáků, které získaly na základní škole. V případě RVP pro gymnázia lze dané téma začlenit do tematického celku *Člověk jako jedinec* v rámci učiva podstata lidské psychiky, osobnost člověka a psychologie v každodenním životě. Také je možné téma využít v tematickém celku *Člověk ve společnosti*, a to v učivu společenská podstata člověka a sociální struktura společnosti.²¹⁶

Pro seznámení studentů s tématem osobnosti Alfreda Adlera a jeho nejnámějších teorií a názorů by bylo možné využít aktivitu, při níž se použije metoda kritického myšlení VÍM – CHCI SE DOZVĚDĚT – DOZVĚDĚL JSEM SE. Učitel rozdá žákům tabulku

---

²¹⁵ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2017, 165 s. [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>

²¹⁶ Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, 104 s. [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

(viz příloha č. 1), kde budou tři sloupečky: vím – chci se dozvědět – dozvěděl jsem se. Poté učitel požádá studenty, aby si do levého sloupečku (vím) napsali vše, co ví o Alfredu Adlerovi. Po zapsání všech myšlenek do tabulky učitel rozdá studentům pracovní list s textem Alfred Adler (viz příloha č. 2). Požádá studenty, aby si v tichosti text přečetli a poté zapsali do prostředního sloupečku (dozvěděl jsem se) skutečnosti, které se po přečtení textu dozvěděli. Nakonec si studenti do pravého sloupečku (chci se dozvědět) napíší jakoukoliv otázku týkající se daného tématu, která by je zajímala. Následně učitel požádá studenty, aby si ve dvojici navzájem sdělili, co si zapsali do jednotlivých sloupečků. Na závěr proběhne diskuze nad body, co by se studenti chtěli dozvědět, případně co jim není jasné a potřebují dovysvětlit.

V rámci tohoto tématu by bylo možné použít také metodu diskuze, případně dialog. Na začátku hodiny by učitel představil studentům osobnost Alfreda Adlera a jeho myšlenky. Na základě získání nových informací o autorovi by se učitel studentů zeptal, do jakého směru podle nich patří a proč. V návaznosti na to by se studentů zeptal, které další představitele daného směru znají a co o nich už ví. Následně by proběhla diskuze nad tématem. Učitel by studentům mohl položit například otázku, jaké myšlenky Adlera je oslovily a proč, zda souhlasí s jeho názorem na pojetí charakteru, zda je podle jejich názoru teorie sourozeneckých konstelací Alfreda Adlera v souladu s dnešní dobou a jestli hraje nějakou roli pozice v rodině v rámci sourozeneckých vztahů na utváření osobnostních rysů.

Závěr

Alfred Adler, který je spolu se Sigmundem Freudem a Carlem Gustavem Jungem označován za jednoho ze tří otců psychologie, byl nejen úspěšný psycholog a psychiatr, ale také výborný řečník. Hlavním důvodem, proč se rozhodl pro studium medicíny bylo to, že ho velmi zasáhla smrt bratra, dále také kvůli jeho častým nemocem a tomu, že sám unikl před smrtí. Stal se žákem a spolupracovníkem Freuda, se kterým se však po určité době kvůli odlišným názorům rozešel a založil si vlastní psychologickou školu, kterou označil názvem individuální psychologie.

Adler měl na rozdíl od Freuda zcela odlišný názor za přeceňování sexuality, kdy tento názor kritizoval. Zároveň však Freud odsuzoval Adlerův důraz na účelnost a finalitu mentálních jevů. Dalším důvodem bylo to, že Adler na rozdíl od Freuda, který považoval za rozhodující sexuální pud, považoval za hlavní motiv lidského jednání tzv. pud po sebeuplatnění. Také nepřiklání takový význam minulosti jako Freud, ale naopak za mnohem významnější považuje budoucnost, její představování si a cíle, které si do budoucnosti člověk klade.

Jedna z neznámějších teorií Alfreda Adlera je teorie sourozeneckých konstelací, kdy tvrdil, že pozice v rodině je příčinou utváření osobnostních rysů. Právě proto jsou podle něj nesmírně důležité sourozenecké vztahy, přičemž zdůrazňuje pořadí, ve kterém se dítě narodí a také to, z kolika sourozenců pochází. Každé nově narozené dítě již vstupuje do rodiny, která má utvořený svůj vlastní existující vzorec. U nejstaršího sourozence se často objevuje pocit ohrožení jeho výsadního postavení, kdy ho mladší sourozenec „sesadí z trůnu“. Naopak nejmladší sourozenec může mít pocit, že mu není nic svěřeno, a tak usiluje o to, aby předběhl ostatní, a tak s nimi soutěží.

Adler v rámci problematiky vědomí definuje tento pojem jako vědomí či nevědomí daných cílů chování, kdy v jeho teorii tyto dva pojmy nejsou naprosto odlišeny. Člověk se chová takovým způsobem, který je v souladu s naším účelem, kterého si však nemusí být vědomý. Každý si je nebo není vědomý svého jednání a účelu podle toho, zda pro něj má nějaký význam či potřebu v daný okamžik.

Již po mnohá staletí se různí filozofové a myslitelé snažili najít odpověď na otázku, co je to lidská duše. Adler se rovněž pokusil najít odpověď. Tvrdí, že duševní dění slouží člověku zejména k uchování života, ale také k sociálnímu kontaktu a plní dvě základní duševní funkce, kterými je tendence po sebeuplatnění a tendence k pospolitosti. Podle Adlera

je oduševnění připisováno pouze pohyblivým, živým organismům, a právě proto má duše nejužší vztah k volnému pohybu, který zde plní nezastupitelnou roli.

Jelikož charakter je neoddělitelnou součástí osobnosti člověka, zabývá se Adler i touto problematikou. Charakterovým rysem označuje určitou výrazovou formu, kterou se projevuje duše člověka, který se snaží vypořádat se s životními úkoly. Nesmíme opomenout, že o charakterovém rysu lze mluvit pouze ve spojitosti člověka s jeho okolím. Proto Adler chápe charakter jako duševní stanovisko či způsob, jakým se člověk staví ke svému okolí. Zároveň zde hraje významnou roli společenský cit v tom, jakým způsobem se vyvíjí charakter. Ten se projevuje jako snaha po uplatnění a má na něj vliv pocit méněcennosti a mocenské snahy, které z něj vyplývají. Dále je také třeba mít stále na paměti, že veškeré chování člověka je vždy určeno cílem, který působí na světový názor, na chůzi a řídí výrazové pohyby. Povahovými rysy tedy Adler rozumí vnější formy pohybové linie člověka, díky nimž je možné vypořádat, jak se člověk chová ke svým životním úkolům, ke svému okolí a ke společnosti. Pro posuzování povahových rysů je tedy třeba mít na paměti to, že u každého se vyskytují snahy po dosažení moci a společenský cit. Na základě toho Alfred Adler rozděluje povahové rysy dvou skupin na povahové rysy útočného rázu, u kterých se vyskytuje útočnost, a které působí nepřátelským dojmem. Druhou skupinou jsou povahové rysy neútočného rázu, u nichž se útočnost nepohybuje na přímé linii.

Adler se rovněž věnoval zkoumání temperamentů, což jsou dle něj stará rozlišení duševních výrazových forem. Není však možné jednoznačně definovat tento pojem a to, jak mu rozumět, zdali je to rychlost, jíž kdo myslí, mluví či jedná, síla nebo rytmus, které v tyto projevy klade a další. Nicméně dospěl k závěru, že se psychologové ani filozofové nedostali nad stanovení čtyř temperamentů, mezi které patří sangvinický, cholericický, melancholický a flegmatický typ temperamentu. Zároveň nemůžeme jednoznačně určit, který typ temperamentu je správný a který nikoliv.

Chápání životního stylu a smyslu života není vůbec jednoduchou záležitostí. Podle Adlera je životní styl chápán jako jedinečný způsob chování člověka, který vychází z motivů, rysů, zájmů, hodnot, a tak se prolíná celým jeho životem. Uvádí, že životního stylu si je možné všimnout za jisté situace, kdy je úkolem přesně analyzovat jeho vztah k daným podmínkám vzhledem k tomu, že s každou změnou prostředí se mění i psychika člověka. Proto je patrný zejména v nových situacích, kdy se jedinec střetává s různými problémy a obtížemi. K porozumění smyslu lidského života je třeba, jak říká Adler, vyvarovat se jakýchkoliv morálních a náboženských názorů, které jsou zaměřené mezi ctnosti a neřesti. Oprávněný je každý vývoj, jehož cílem je blaho celého lidstva. To nám ukazuje, jak se dál

vyvíjí život člověka, jak se přizpůsobuje ke stavu, kdy se dočká větších přínosů a větší schopnosti spolupráce. Také je možné pozorovat, kdy bude každý jedinec představovat část celku ke stavu, o který se všichni pokouší, a z nichž přetrvají pouze ty, které se vydaly cestou ideální pospolitosti.

Cílem této diplomové práce bylo rozšířit povědomí o autorovi, shrnout jeho myšlenky a vzájemně je utřídit a srovnat vůči dalším představitelům psychodynamické psychologie. Dalším cílem bylo přiblížit dílo Alfreda Adlera a jeho teorie čtenářům této práce a současně žákům občanské výchovy i studentům společenských věd.

Prameny a literatura

1. ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. 212 s.
2. ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. 158 s. ISBN 80-85974-76-2.
3. ADLER, Alfred. *Psychologie dětí: děti s výchovnými problémy*. 1. vyd. Praha: Práh, 1994. 155 s. ISBN 80-85809-22-2.
4. ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995. 146 s. ISBN 80-85809-34-6.
5. ATKINSON, Rita L. et al. *Psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 751 s. ISBN 80-7178-640-3.
6. BAŠTECKÁ, Bohumila et al. *Psychologická encyklopedie. Aplikovaná psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 515 s. ISBN 978-80-7367-470-0.
7. DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 175 s. ISBN 80-7178-134-7.
8. DREIKURSOVÁ–FERGUSONOVÁ, Eva. *Adlerovská teorie: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1993. 49 s. ISBN 80-799-01-4.
9. FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy 1. Přednášky k úvodu do psychoanalýzy. Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1969. 498 s.
10. FROMM, Erich. *Člověk a psychoanalýza*. 2. vyd. Praha: Aurora, 1997. 200 s. ISBN 80-85974-18-5.
11. GEIST, Bohumil. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Vodnář, 2000. 425 s. ISBN 80-86226-07-7.
12. HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství Jiří Budka, 1996. 297 s. ISBN 80-901549-0-5.
13. HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2015. 774 s. ISBN 978-80-262-0873-0.
14. HIRSCH, Pam. *Apostle of Freedom: Alfred Adler and His British Disciples. History of Education*, 2005. 167 s. ISBN-0-915202-83-2.
15. JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1994. 378 s. ISBN 80-7108-213-9.

16. JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 1. vyd. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996. Výbor z díla, sv. 1. 436 s. ISBN 80-85880-12-1.
17. KOCOUREK, Jiří. *Horizonty psychoanalýzy*. 1. vyd. Praha: psychoanalytické nakladatelství, 1992. 133 s.
18. KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 120 s. ISBN 978-80-210-4540-8.
19. KÜNG, Hans. *Freud a budoucnost náboženství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010. 153 s. ISBN 978-80-7429-015-2.
20. LÄNGLE, Alfried. *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2002. 79 s. ISBN 80-7295-037-1.
21. MAREK, A. M. *Psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. 597 s. ISBN 80-7266-047-0.
22. MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 269 s. ISBN 978-80-246-1312-3.
23. MÜLLER, Lutz a MÜLLER, Anette. *Slovník analytické psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 526 s. ISBN 80-7178-863-5.
24. NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. 336 s. ISBN 80-200-0628-1.
25. PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 328 s. ISBN 80-247-0871-X.
26. PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. 472 s. ISBN 80-200-1387-3.
27. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti*. 5. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 196 s. ISBN 978-80-247-1174-4.
28. SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. 246 s. ISBN 80-244-0249-1.
29. SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2002. 517 s. ISBN 80-85947-81-1.
30. STARÝ, Rudolf. *Potíže s hlubinnou psychologií*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1990. 215 s. ISBN 80-85190-03-6.
31. TAVEL, Peter. *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla. Potřeba smyslu života. Přínos Viktora E. Frankla k otázce smyslu života*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. 303 s. ISBN 978-80-7254-915-3.

Elektronické zdroje

1. Arienn.cz – Psychologické články pro rozvoj a životní naplnění. *Alfred Adler – Zakladatel individuální psychologie* [online]. 2018. [cit. 2018-01-09].
Dostupné z: <http://arienn.cz/vyznamni-psychologove/alfred-adler-zakladatel-individualni-psychologie/>
2. KOSATÍK, Pavel. *Adlerův úvod do individuální psychologie poněkud zastaral* [online]. 2018. [cit. 2018-01-12]. Dostupné z: <https://www.kosatik.eu/adleruv-uvod-individualni-psychologie-ponekud-zastaral/>
3. METODICKÝ PORTÁL RVP. *Osobnost 3. - charakter - definice, složky, vlastnosti, charakter zdravotníka* [online]. 2009. [cit. 2018-02-07]. Dostupné z:
http://wiki.rvp.cz/index.php?title=Kabinet/Ucebni_texty/Psychologie_pro_stredni_skoly/Osobnost_3._-_charakter_-_definice%2C_slozky%2C_vlastnosti%2C_charakter_zdravotnika
4. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017, 165 s. [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>
5. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, 104 s. [cit. 2018-03-16].
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

Literatura k obrázkům

Alfred Adler

Totally history. *Alfred Adler* [online]. 2012. [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://totallyhistory.com/alfred-adler/>

Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Pracovní list VÍM – CHCI VĚDĚT – DOZVĚDĚL JSEM SE
- Příloha č. 2 – Pracovní list Alfred Adler

Přílohy

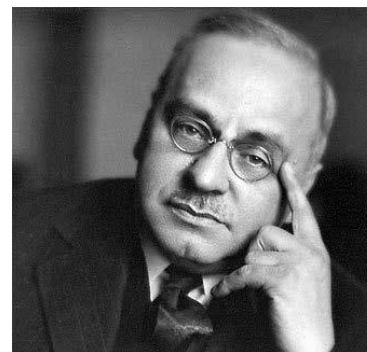
Příloha č. 1 – Pracovní list VÍM – CHCI VĚDĚT – DOZVĚDĚL JSEM SE

VÍM	CHCI VĚDĚT	DOZVĚDĚL JSEM SE

Příloha č. 2 – Pracovní list Alfred Adler

Život Alfreda Adlera

Alfred Adler se narodil 7. února roku 1870 ve Vídni.²¹⁷ Narodil se jako druhý ze šesti dětí a po narození o dva roky mladšího bratra se cítil odstrčený, a proto přilnul více k otci. V dětství Adler prožíval mnoho těžkých situací, neboť ve třech letech zemřel jeho mladší bratr v posteli vedle něj. Sám Adler dokonce dvakrát jen stěží unikl smrti, a to při autohavárii a poté v pěti letech, kdy měl zápal plic.²¹⁸ Byl také velmi často nemocný, míval záchvaty astmatu a trpěl křivicí, kvůli které začal chodit až ve čtyřech letech. I přes tuto nemoc nebyl svými vrstevníky odmítán a dokázal se začlenit do kolektivu ostatních dětí.²¹⁹

Právě kvůli častým nemocem, smrti bratra a také jeho vlastnímu úniku před smrtí se rozhodl pro studium medicíny. Při studiu medicíny vedl Adler velmi bohatý politický život.²²⁰ Po úspěšném ukončení studia se nejprve věnoval oftalmologii a teprve po určité době začal působit jako praktický lékař. Nakonec se začal věnovat psychiatrii a stal se prvním lékařem, který porozuměl tomu, jakým způsobem přetváří člověka prostředí.²²¹

Alfred Adler patřil mezi žáky a dlouholeté spolupracovníky Sigmunda Freuda.²²² Avšak kvůli rozdílným názorům se po čase rozešli, a tak si Adler v roce 1914 založil vlastní psychologickou školu – individuální psychologii. Ve dvacátých letech Adler zorganizoval s podporou Vídeňské školní rady řadu dětských poraden a obsadil je svými stoupenci. Neboť byl Adler velmi dobrým řečníkem, tak často přednášel a mnohokrát byl pozván na přednášky ve Spojených státech.²²³ Nakonec v roce 1935 emigroval před německým fašismem do USA, kde působil na univerzitě. Alfred Adler zemřel dne 25. května 1937 v Aberdeenu ve Skotsku při přednáškovém turné.²²⁴ Alfred Adler je často označován společně se Sigmundem Freudem a Carlem Gustavem Jungem za jednoho ze tří otců psychologie.²²⁵

²¹⁷ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 151.

²¹⁸ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 49.

²¹⁹ ALFRED ADLER – Zakladatel individuální psychologie. [online]. [cit. 2017-09-01].

Dostupné z: <http://arienn.cz/vyznamni-psychologove/alfred-adler-zakladatel-individualni-psychologie/>

²²⁰ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 49.

²²¹ ALFRED ADLER – Zakladatel individuální psychologie. [online]. [cit. 2017-09-01].

Dostupné z: <http://arienn.cz/vyznamni-psychologove/alfred-adler-zakladatel-individualni-psychologie/>

²²² MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 50.

²²³ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 42.

²²⁴ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 50.

²²⁵ ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. s. 152.

Díla Alfreda Adlera

Většina děl rakouského psychologa a zakladatele individuální psychologie Alfreda Adlera vyšla pouze v původním, tedy německém, jazyce a některá díla také v jazyce anglickém. Do českého jazyka bylo přeloženo jen několik jeho děl. Mezi tato díla patří dílo „Člověk jaký jest“,²²⁶ „Psychologie dětí“,²²⁷ „Smysl života“²²⁸ a „Porozumění životu“.²²⁹

Sourozenecké konstelace

Jedna z neznámějších teorií Alfreda Adlera je teorie sourozeneckých konstelací, kdy tvrdil, že pozice v rodině je příčinou utváření osobnostních rysů. Právě proto jsou podle něj nesmírně důležité sourozenecké vztahy, přičemž zdůrazňuje pořadí, ve kterém se dítě narodí a také to, z kolika sourozenců pochází. Každé nově narozené dítě již vstupuje do rodiny, která má utvořený svůj vlastní existující vzorec. U nejstaršího sourozence se často objevuje pocit ohrožení jeho výsadního postavení, kdy ho mladší sourozenec „sesadí z trůnu“. Naopak nejmladší sourozenec může mít pocit, že mu není nic svěřeno, a tak usiluje o to, aby předběhl ostatní, a tak s nimi soutěží.²³⁰

Charakter a povahové rysy podle Adlera

Slovo charakter pochází z řeckého slova, které znamená vyrývat a přeneseně vyjadřuje trvalý a výrazný znak či útvar.²³¹ Adler označuje charakterovým rysem určitou výrazovou formu, pomocí níž se projevuje duše člověka, který se snaží vypořádat se s životními úkoly. Charakter chápe jako duševní stanovisko, způsob, jak se člověk staví ke svému okolí. Je to vůdčí linie jeho snahy po uplatnění ve spojení s jeho společenským citem.

Veškeré chování člověka je vždy určeno cílem, kterým není nic jiného než převaha, než moc, než překonání druhého. Tento cíl působí na světový názor, na chůzi a řídí výrazové pohyby. Povahové rysy jsou tedy pouze vnějšími formami pohybové linie člověka. Díky tomu je možné vyzorovat, jak se člověk chová ke svým životním úkolům, ke svému okolí a ke společnosti. Jsou to prostředky, jimiž se uplatňuje osobnost.²³² Pro posuzování povahových rysů je tedy třeba mít na paměti to, že u každého se vyskytují snahy po dosažení

---

²²⁶ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935.

²²⁷ ADLER, Alfred. *Psychologie dětí: děti s výchovnými problémy*. 1. vyd. Praha: Práh, 1994.

²²⁸ ADLER, Alfred. *Smysl života*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995.

²²⁹ KOSATÍK, Pavel. *Adlerův úvod do individuální psychologie poněkud zastaral*. [online]. [cit. 2017–10–02]. Dostupné z: <https://www.kosatik.eu/adleruv-uvod-individualni-psychologie-ponekud-zastaral/>

²³⁰ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 190–191.

²³¹ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. s. 54.

²³² ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 117.

moci a společenský cit. Na základě toho Alfred Adler rozděluje povahové rysy dvou skupin na povahové rysy útočného rázu, u kterých se vyskytuje útočnost, a které působí nepřátelským dojmem. Mezi tyto rysy patří ješitnost, žárlivost, závist, lakomství a nenávisť. Druhou skupinou jsou povahové rysy neútočného rázu, u nichž se útočnost nepohybuje na přímé linii. Do této skupiny Adler řadí uzavřenost, bázlivost a váhavost.²³³

---

²³³ ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1935. s. 135.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Romana Daňková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Život a dílo Alfreda Adlera
Název v angličtině:	Life and work of Alfred Adler
Anotace práce:	Tato práce se zabývá problematikou života a díla Alfreda Adlera. Věnuje se jeho postavení v rámci dějin psychologického myšlení, dále se zabývá otázkou vědomí, nevědomí, svědomí či pojetím lidské duše podle Alfreda Adlera. Důraz je kladen na rozpracování podstaty, vzniku a vývoje charakteru, povahových rysů a jednotlivých typů temperamentu. Závěr práce je zaměřený na chápání životního stylu a smyslu života z Adlerovy perspektivy.
Klíčová slova:	Alfred Adler, Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, psychoanalýza, individuální psychologie, vědomí, nevědomí, svědomí, duše, charakter, povahové rysy, typologie temperamentů, životní styl, smysl života.
Anotace v angličtině:	The goal of this thesis is to summarize the work and life of Alfred Adler. It researches his position within the history of psychological thinking, explains the matter of consciousness, unconscious mind and conscience as well as the Adlerian definition of a human soul. Parts of the thesis focus on a person's character (its fundamentals, formation and further development), personality types and psychological temperament. Furthermore, the Adlerian understanding and interpretation of lifestyle and the general meaning of life is described.
Klíčová slova v angličtině:	Alfred Adler, Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, psychoanalysis, individual psychology, consciousness, unconsciousness, conscience, soul, character, character traits, typology of temperaments, lifestyle, meaning of life.
Přílohy vázané v práci:	1. Pracovní list VÍM – CHCI VĚDĚT – DOZVĚDĚL JSEM SE 2. Pracovní list Alfred Adler
Rozsah práce:	84 stran + přílohy
Jazyk práce:	český